

บทความวิชาการ

- การอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์
รุ่งอรุณ หน่อคำ , ศศิณา ชุนทองวงศ์ , ปาณิษตรา บุญส่ง 1

บทความวิจัย

- การศึกษาทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ
บุษกร สุขแสน , ธนภฤต ทวีสุทธิ 21
- แนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการจัดบริการสุขภาพผู้สูงอายุ
ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย
ประจัญ กิ่งมิ่งแฮ 32
- ปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน
พื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู
กฤตติกา แสนโกชน์ , บุษกร สุขแสน 47
- การดัดแปลงอาคารประเภทตึกแถวเก่าตามข้อกำหนด
เพื่อใช้ประโยชน์เป็นโฮสเทล กรณีศึกษา โฮสเทลในเขตบางรัก
ณัฐรัชกร ภัทราศิริจิตร 61
- การปรับปรุงวิธีการออกแบบทาวนเฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป
จุฬาลักษณ์ อมรเศรษฐพงศ์ 76
- ปัญหาการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสวัสดิการแห่งรัฐของคนไร้สัญชาติ
นิยม ยากรณ์ 89
- พฤติกรรมภาวะผู้นำที่มีผลต่อคุณภาพการทำงานของบุคลากร
ทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่
ศศิธร สุขสิงคลี 107

**วารสารวิชาการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี**

ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562)

Udon Thani Rajabhat University

Academic Journal

Vol.7 No.2 (July – December 2019)

ISSN 1905-7024

ลิขสิทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
กำหนดพิมพ์	ปีละ 2 ฉบับ (เดือนมกราคม - มิถุนายน และ เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม)
จัดพิมพ์	จำนวน 100 เล่ม
พิมพ์ที่	ทัศน์ของการพิมพ์ (ห้างหุ้นส่วนจำกัด) 196, 198 ถนนประจักษ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000 โทรศัพท์ 0 4424 5562, 0 4426 7303

วารสารวิชาการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

UDRU Academic Journal

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความวิจารณ์หนังสือ และบทความปริทัศน์ ซึ่งเป็นผลงานวิชาการที่มีคุณค่า ใน 3 สาขาวิชา ได้แก่ 1) เศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจและการจัดการ 2) ครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ จิตวิทยา และ 3) สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความรู้และ แนวความคิดทางวิชาการ จากบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย กำหนดพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ (เดือนมกราคมถึงมิถุนายน และเดือนกรกฎาคมถึงธันวาคม) บุคคลทั่วไปที่สนใจสามารถสมัคร สมาชิก โดยส่งใบสมัครพร้อมค่าสมาชิกปีละ 400 บาท ได้ที่สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ราชภัฏอุดรธานี สำหรับผู้ที่ประสงค์ส่งบทความลงตีพิมพ์ในวารสาร ให้ส่งต้นฉบับที่จัดรูปแบบตาม ข้อกำหนดของวารสารมายังกองบรรณาธิการ โดยบทความนั้นจะต้องไม่เคยตีพิมพ์มาก่อน และไม่อยู่ ระหว่างการเสนอขอตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่น บทความดังกล่าวจะได้รับการพิจารณาให้ข้อคิดเห็นจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับบทความโดยตรง บทความละ 2 ท่าน

บทความที่ได้ตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี การนำ ข้อความซึ่งเป็นส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดของบทความไปตีพิมพ์ใหม่ ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของเรื่อง และ กองบรรณาธิการก่อน

“ข้อความที่ปรากฏในบทความเป็นทัศนะของผู้เขียน ไม่ถือเป็นความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ”

“การนำบทความหรือบางส่วนของบทความไปใช้ ต้องอ้างอิงถึงแหล่งที่มา”

กองบรรณาธิการ

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

64 ถนนทหาร อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี 41000

โทรศัพท์: 0 4221 1040 ต่อ 1178 โทรสาร: 0 4224 8680

เว็บไซต์: <http://graduate.udru.ac.th/ajournal> อีเมลล์: udru.ajournal@gmail.com

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

UDRU Academic Journal

ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562)

เจ้าของ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต อธิปัตย์กุล

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.วรัญญา จีระวิพูลวรรณ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

รองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ กลั่นฤทธิ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงสมร กิจโกศล

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง พิริยะนุวัฒน์

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ

ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.กฤษณ์ รื่นรัมย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์พิเศษ จงสถิตวัฒนา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Prof.Dr.Norigalei Susulax

University of Ryukyus

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ อินตะขัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

รองศาสตราจารย์ประกายศรี ศรีรุ่งเรือง

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนีย์ ไพฑูรย์พงศ์

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจิต ขจรไพร

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ในพระบรมราชูปถัมภ์

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

UDRU Academic Journal

ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ทวี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐวิทย์ พจนันต์

Dr.Robert Lasen

Prof.Dr.Jeffrey C.Nash

รองศาสตราจารย์ ดร.สีปชาติ อันทะไชย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรชัย เคนสุโพธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวิทย์ บุตรอุดม

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิทยาเขตปัตตานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ในพระบรมราชูปถัมภ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.สมคิด สร้อยน้ำ

รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิชัย หล่อตระกูล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิทธิพล สิงห์คำ

ดร.วิไลลักษณ์ ขาวสอาด

ดร.วัชรพงศ์ ดีวงศ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสกสรรค์ สนวา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิศัท เศรษฐกร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกอร บุญมี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิมลศักดิ์ นิลผาย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณัฐพงษ์ คันธรส

ดร.วรุตม์ อิงคถาวรวงศ์

ดร.ลัญชัย เกียรติทรงชัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ฉบับนี้ยังคงมีปณิธานอันแน่วแน่ที่จะเผยแพร่และส่งเสริมงานวิจัย และ บทความทางวิชาการเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ในการทำงานของประชาคมแห่งการเรียนรู้ ในฉบับนี้ เริ่มต้นจาก บทความวิชาการ เรื่อง การอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยรุ่งอรุณ หน่อคำ ศศิณา ชุนทอง วงศ์ และปาณิษตรา บุญส่ง อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ เป็นการทบทวนแนวคิดการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยบริหารจัดการร่วมกัน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งข้อสรุป แนวทางการบริหารจัดการให้คนอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน

ในส่วนของบทความวิจัยเรื่องแรก เรื่อง ศึกษาทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ โดยบุษกร สุขแสน และธนฤต ทวีสุทธิ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เป็นการวิจัยที่ศึกษาทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ ซึ่งจะช่วยให้นักวิชาการ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ทราบถึงทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬให้มีชื่อเสียงต่อไป

บทความวิจัยเรื่องที่สอง เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย โดยประจัญ กิ่งมิ่งแส มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เป็นการศึกษาที่ใช้แบบผสมผสาน ทั้งวิจัยเชิงปริมาณ และวิจัยเชิงคุณภาพ ทำให้ได้ข้อสรุปในด้านปัญหาการจัดบริการสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี แนวทางการจัดบริการสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี และประเมินแนวทางการจัดบริการสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในประเทศไทย และประเทศที่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในการจัดบริการสุขภาพได้เป็นอย่างดี

บทความวิจัยเรื่องที่สาม เรื่อง ปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู โดยกฤตติกา แสนโกชน และบุษกร สุขแสน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เป็นงานวิจัยที่ทราบถึงปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนใน 4 ด้าน

คือ 1. ด้านผลิตภัณฑ์ 2. ด้านการบริการ 3. ด้านบุคลากร 4. ด้านภาพลักษณ์ ซึ่งทำให้ผู้ประกอบการ กลุ่มอาชีพต่างๆ ได้นำความรู้ที่ได้รับไปแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของตนเองได้อย่างแท้จริง

บทความวิจัยเรื่องที่สี่ เรื่อง การดัดแปลงอาคารประเภทตึกแถวเก่าตามข้อกำหนดภายใต้ประโยชน์เป็นโฮสเทล กรณีศึกษา โฮสเทลในเขตบางรัก โดยณัฐรัชชกร ภัทรศิริธินคร นักศึกษาหลักสูตรปริญญาโทพัฒนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัยและอสังหาริมทรัพย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นงานวิจัยที่ได้ผลสรุป คือ ถ้าต้องการดัดแปลงตึกแถวเพื่อเป็นโฮสเทลควรดำเนินการตามข้อกำหนดเป็นอย่างแรก เพราะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ที่มาใช้บริการ แล้วจึงมองที่รูปแบบการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน เพราะข้อกำหนดของกฎหมายที่ออกมาผ่อนปรนข้อกำหนดในหลายรายการในการเปลี่ยนเป็นโรงแรมได้จึงควรที่จะดำเนินการตาม เพราะถ้าไม่ปฏิบัติตามอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินได้ ผลออกมาเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

บทความวิจัยเรื่องที่ห้า เรื่อง การปรับปรุงวิธีการออกแบบทาว์นเฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป โดยจุฬาลักษณ์ อมรเศรษฐพงศ์ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาโทพัฒนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัยและอสังหาริมทรัพย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นงานวิจัยที่เน้นวิธีการและขั้นตอนการออกแบบทาว์นเฮาส์พิกษาวิสัยของบริษัทยาการศึกษา เร็ลเอสเตท จำกัด (มหาชน) เป็นกรณีศึกษา เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงวิธีการออกแบบทาว์นเฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป เป็นวิธีที่น่าสนใจอีกวิธีหนึ่ง

บทความวิจัยเรื่องที่หก เรื่อง ปัญหาการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสวัสดิการแห่งรัฐของคนไร้สัญชาติ โดยนิยม ยากรณ์ มณฑลทหารบกที่ 33 จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งคนไร้สัญชาติ ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพได้ ทำให้ชีวิตไม่มีประสิทธิภาพและไม่มีความมั่นคงยั่งยืน เป็นงานวิจัยที่ทั่วโลกกำลังตื่นตัวและมีการรณรงค์กันอย่างจริงจังในเรื่องนี้ เป็นงานวิจัยที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่ง

บทความวิจัยเรื่องที่เจ็ด เรื่อง พฤติกรรมภาวะผู้นำที่มีผลต่อคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ โดยศศิธร สุขสิงคสิ มุลนิธิสูชีวิตที่ศึกษาว่า โรงเรียนไมตรีจิตคริสเตียนเชียงใหม่ เป็นงานวิจัยเพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางให้กับผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนที่มีความสนใจนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลถึงปัจจัยต่างๆ ที่จะส่งผล

ต่อคุณภาพในการทำงานของพนักงานระดับปฏิบัติการหรือครูผู้สอน เพื่อสร้างเป็นแนวทางการใช้
ภาวะผู้นำที่เหมาะสม และเป็นการสร้างแรงจูงใจในการทำงานเพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพในการ
บริหารจัดการสถานศึกษาเอกชนต่อไป

วรัญญา จีระวิพลวรรณ

บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิชาการ

- การอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 1
รุ่งอรุณ หน่อคำ , ศศิณา ขุนทองวงศ์ , ปาณิษตรา บุญส่ง

บทความวิจัย

- การศึกษาทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ 21
บุษกร สุขแสน , ธนภฤต ทวีสุทธิ

- แนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการจัดบริการสุขภาพผู้สูงอายุ 32
ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย
ประจัญ กิ่งมิ่งแฮ

- ปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน 47
พื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู
กฤตติกา แสนโกชน์ , บุษกร สุขแสน

- การดัดแปลงอาคารประเภทตึกแถวเก่าตามข้อกำหนด 61
เพื่อใช้ประโยชน์เป็นโฮสเทล กรณีศึกษา โฮสเทลในเขตบางรัก
ณัฐรัชชกร ภัทราศิริธนิศร

- การปรับปรุงวิธีการออกแบบทาวนเฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป 76
จุฬาลักษณ์ อมรเศรษฐพงศ์

สารบัญ (ต่อ)

บทความวิจัย

ปัญหาการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสวัสดิการแห่งรัฐของคนไร้สัญชาติ นิยม ยากรณ์	89
--	----

พฤติกรรมภาวะผู้นำที่มีผลต่อคุณภาพการทำงานของบุคลากร ทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ ศศิธร สุขสิงคลี	107
---	-----

แนวทางการพัฒนาการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ The Development of Coexistence of communities and forests in conservation forest areas

รุ่งอรุณ นน่อคำ¹, ศศิณา ขุนทองวงศ์², ปาณิตรา บุญส่ง³
Rungarun Norkham¹, Sasina Khunthongwong², Panittra Boonsong³

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และเสนอแนะแนวทางในการอยู่ร่วมกัน โดยเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในอดีต ประกอบด้วย 4 ส่วนดังนี้ 1) การพัฒนาการเข้ามาของอำนาจรัฐและระบบทุนนิยม 2) การอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 3) แนวนโยบายกฎหมายของรัฐกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่ารัฐได้ออกกฎหมายและนโยบายต่าง ๆ เพื่อมาควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ โดยวิธีการหลักๆ ใช้การประกาศพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ทับซ้อนบนพื้นที่ของชุมชน โดยไม่ได้กันพื้นที่ของชุมชนออกจากเขตป่าอนุรักษ์ดังกล่าว ดังนั้น เพื่อลดความขัดแย้งและร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรของชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต้องมีการบริหารจัดการร่วมกัน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

คำสำคัญ การอยู่ร่วมกัน, ชุมชนกับป่า, เขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์

¹อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่; Lecturer of Faculty of Law, North-Chiang Mai University, Thailand.

²อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่; Lecturer of Faculty of Law, North-Chiang Mai University, Thailand.

³อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่; Lecturer of Faculty of Law, North-Chiang Mai University, Thailand.

ABSTRACT

This article aims to study the coexistence development of communities and forests in conservation forest areas by relying on each other to reduce conflicts in the past. Consists of 4 parts as follows: 1) Development of the entry of state power and capitalism 2) Coexistence of communities and forests in conservation forest areas 3) Guidelines for state policy and natural resource and environment management 4) Natural resource management of communities and local government organizations. The state has issued laws and policies to control natural resources. The main method is the use of overlapping forest area conservation announcements on the community areas without separating the community areas from the forest conservation areas. Therefore, to reduce conflicts and jointly maintain the limited resources of the nation to maximize benefits, there must be a joint management of government agencies, private organizations and local government organizations.

Keywords Coexistence, Community and Forest, Conservation Forest Area

บทนำ

ความขัดแย้งในการจัดการป่า สะท้อนถึงการมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติด้วยโลกทัศน์ที่แตกต่างกัน ระหว่างโลกทัศน์แบบชาตินิยมที่มองธรรมชาติเป็นเพียงมิติทางกายภาพ ธรรมชาติดำรงอยู่เป็นอิสระแยกส่วนจากมนุษย์ และมองว่า มนุษย์ คือ ต้นเหตุของการทำลายธรรมชาติ ต้องใช้อำนาจรัฐกันมนุษย์ออกจากป่า โดยใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นฐานในการจัดการป่า ซึ่งแตกต่างจากโลกทัศน์สิทธิชุมชนที่ให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศธรรมชาติหรือนิเวศวิทยา มิใช่เพียงแค่เรื่องกายภาพ แต่มีมิติทางสังคม วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีความสัมพันธ์กับป่าอย่างเป็นระบบ (ศยามล ไกยูรวงศ์ และคณะ, 2545 : 269) ปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม่มีความสลับซับซ้อน เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐแบบรวมศูนย์และผูกติดกับระบบเศรษฐกิจระบบทุนนิยม ซึ่งหากมีการจัดการป่าแบบยั่งยืน โดยมีการกระจาย

อำนาจการจัดการทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม อีกทั้งการหนุนเสริมบทบาทชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งในการจัดการป่า เพื่อให้ประเทศไทย มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นอย่างยั่งยืนต่อไป

ชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือหลายชุมชนประสบปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ในเรื่องสิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิทำกิน และสิทธิอยู่อาศัยในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของรัฐ ซึ่งเจ้าหน้าที่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มข้น จับกุมผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการบุกรุกพื้นที่ป่า ชาวบ้านถูกดำเนินคดีหลายราย ทั้งนี้เป็นผลมาจากรัฐมีแนวคิดการจัดการป่าแบบตะวันตก คือ “ป่าปลอดมนุษย์” โดยรัฐได้นำเอาระบบอุทยานแห่งชาติ เข้ามาใช้ในประเทศไทย (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2548 : 71) ซึ่งการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง ทับซ้อนบนพื้นที่ทำกินของชาวบ้านหลายชุมชน อย่างไรก็ตาม การประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติ หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่รับผิดชอบ ไม่ได้มีการสำรวจ และกันพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ จึงทำให้เกิดความขัดแย้งเรื่อยมา และมีแนวโน้มว่าจะรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้ หมู่บ้านป่าดงงาม ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ก็เป็นหนึ่งในชุมชนที่เกิดความขัดแย้งนั้น ชาวบ้านหลายครอบครัวที่เคยมีโฉนด นส. 3 ก. หรือใบจับจอง ก็ไม่สามารถนำมาอ้างสิทธิเหนือพื้นดินได้ ต่อมาด้วยการนำของผู้นำชุมชนได้มีแนวคิดการบริหารจัดการป่าชุมชนแบบคนอยู่ร่วมกับป่าได้ โดยถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน ชาวบ้านหรือชุมชนที่อยู่ติดเขตป่าก็มีการดูแลรักษาป่า และใช้ป่าเป็นเหมือนตลาดหรือซูเปอร์มาร์เก็ตในการดำรงชีวิตประจำวันอย่างมีคุณภาพยั่งยืนตลอดไป

ภายใต้ระเบียบ กฎเกณฑ์ของชุมชนที่ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้นมา เพื่อใช้เป็นกติกาในการอยู่ร่วมกัน และใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเท่าเทียมกัน จึงทำให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ ซึ่งการจัดการป่าโดยรัฐ หรือนโยบายทางคินผินป่า โดยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นย่อมสร้างผลกระทบต่องิิชีวิตและการทำมาหากินของชาวบ้าน ฉะนั้นหากรัฐสามารถให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาอย่างที่ชาวบ้านทำมาอย่างต่อเนื่อง และสามารถดำรงชีพอยู่ได้ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้านจะเกิดขึ้นน้อยมาก ทั้งนี้กฎระเบียบชุมชนมีความเข้มแข็งมากกว่า กฎหมายของรัฐ เนื่องจากชุมชนมีการตรวจสอบกันเอง และการบังคับให้เป็นไปตามระเบียบนั้นๆ ดังกรณีตัวอย่าง มีนายทุนมาขอซื้อบ้านของชาวบ้านในชุมชน เมื่อตกลงซื้อขายกันแล้วเจ้าของบ้านได้ไปขออนุญาตเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อนำไม้ออกนอกพื้นที่ตามระเบียบแล้ว แต่ผู้นำชุมชนไม่อนุญาตแม้ว่าเจ้าของบ้านจะอ้างเหตุผลว่า ต้องการเงินไปแบ่งให้ลูกๆ โดยผู้นำชุมชนยื่นข้อเสนอว่า หากขายบ้านแล้วต้องย้ายครอบครัวออกจากหมู่บ้านไปด้วยห้ามกลับเข้ามาอาศัยอีกต่อไป (ผู้ใหญ่บ้านป่าดงงาม, สัมภาษณ์, 2562) เพราะหากอนุญาตให้นำไม้ออกนอกพื้นที่ได้ต่อไปก็ต้องตัดไม้มาสร้างบ้านอีก และชุมชนก็ตกอยู่ในวังวนของการบุกรุกทำลายป่าไม่มีที่สิ้นสุด

ปรากฏการณ์เช่นนี้ชี้ให้เห็นถึงความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนที่บังคับใช้กฎระเบียบชุมชนอย่างเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น เพื่อให้ชุมชนที่มีพื้นที่ติดเขตป่า หรือชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยมีการใช้ประโยชน์จากป่า ฟังฟังป่าเป็นแหล่งอาหาร สมุนไพรรักษาโรค มีการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกัน อย่างยั่งยืน จึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เพื่อทบทวนแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดระหว่างผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ในการจัดการทรัพยากรร่วม และเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่สะสมมานานหลายทศวรรษ เกี่ยวกับขอบเขตที่ดินทำกินและที่เขตป่าอนุรักษ์ ปัญหาการบุกรุกทำลายป่าเพื่อขยายพื้นที่ทางการเกษตร เพื่อการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ มุ่งศึกษาการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่า ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ในเขตภาคเหนือตอนบน ที่มีปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนมีชนวนการเคลื่อนไหวต่อสู้เรียกร้องสิทธิต่างๆ บทความนี้ประกอบด้วยเนื้อหา 5 ส่วนด้วยกัน ดังนี้ 1) การพัฒนาการการเข้ามาของอำนาจรัฐและระบบทุนนิยม 2) การอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 3) แนวนโยบายกฎหมายของรัฐกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 5) ในส่วนสุดท้ายเป็นบทสรุป

การพัฒนาการการเข้ามาของอำนาจรัฐและระบบทุนนิยม

การพัฒนาการของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทยนั้น ได้รับอิทธิพลของการจัดการทรัพยากรป่ามาจากตะวันตก ภายใต้ลัทธิการล่าอาณานิคมและกระบวนการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ขึ้น ถึงแม้ว่าประเทศไทยไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศมหาอำนาจตะวันตกก็ตาม แต่แนวคิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของไทยก็ได้รับอิทธิพลมาจากอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในเวลาต่อมา ในการเข้ามาครอบครองทรัพยากรธรรมชาติ รัฐสยามยุคใหม่จะต้องพยายามเข้าควบคุมภูมิประเทศของป่าไม้และทรัพยากรทั้งหลายในป่าเอาไว้ให้ได้ ที่ ตามแนวคิดของ Vandergeest เรียกกระบวนการที่รัฐผนวกเอาป่าไม้ชายขอบเข้าไว้ในอำนาจว่า “กระบวนการปักปันอาณาเขต” (Territorialization) หมายถึงกระบวนการที่รัฐพยายามเข้าควบคุมผู้คนและการกระทำของคนด้วยการลากเส้นเขตแดนโดยรอบพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Space) กีดกัน

บุคคลบางจำพวกออกไปจากพื้นที่นี้ และห้ามทำกิจกรรมบางอย่างในเขตแดน (ธีรวัฒน์ ธีรประสาธน์, 2548 : 82) ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติด้านการป่าไม้แบบอาณานิคมที่ยังคงทรงอิทธิพลอยู่

จากการพัฒนาในช่วงที่ผ่านมา ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของรัฐชาติสมัยใหม่ของไทยเกิดขึ้นภายใต้ระบบที่เรียกว่าระบบราชการ ซึ่งในระบบนั้นเราได้แนวคิดใหม่ๆ จากต่างประเทศเข้ามาสู่ระบบจัดการทรัพยากร สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ เกิดการออกแบบการจัดการทรัพยากรขึ้นมาใหม่ โดยมีองค์ประกอบอย่างน้อย 4 อย่างด้วยกัน คือ

1) ใช้ระบบราชการมาเป็นศูนย์กลางของการจัดการ

2) ใช้สิ่งที่เรียกว่า องค์ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ เข้ามาทำหน้าที่เป็นฐานความรู้หลักของการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามองผ่านเรื่องป่าไม้จะเห็นได้ชัดเจน

3) การสร้างคำขึ้นมาใหม่ จากแต่เดิมที่เรียกว่า “ป่า” เรียกสรรพสิ่งมีความหมายทั้งในมิติ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านจิตวิญญาณ แต่รัฐทำให้เกิดคำใหม่ คือคำว่า “ทรัพยากร” ซึ่งคำนี้มีนัยยะในระบบทุนนิยมที่น่าสนใจ แปลว่า “ที่มาของทรัพย์สิน” ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นป่า ต้นไม้ น้ำ ผืนดิน สัตว์ป่า รวมทั้งคน ล้วนเรียกว่า ทรัพยากร

4) การเปลี่ยนแปลงพื้นที่การจัดการที่มีเอกชน ภาคธุรกิจเข้ามาเป็นองค์ประกอบการจัดการระบบฐานทรัพยากร ผ่านรูปแบบการสัมปทาน ซึ่งทั้งสองประกอบนี้เอง แนวทางแบบรัฐชาติสมัยใหม่ด้วยระบบราชการ ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ ระบบทุนนิยมและกลไกตลาด ผ่านการสัมปทานที่ทำให้ระบบนิเวศกลายเป็นทรัพยากร จึงเป็นการก่อรูปของแนวคิดการจัดการทรัพยากรที่ดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน (โอฬาร อ่องพะ, 2558 : 75) อย่างไรก็ตาม การจัดการทรัพยากรรูปแบบใหม่ของรัฐ ได้ก่อให้เกิดการจัดการป่าไม้โดยได้นำเอาแนวคิดแบบอารยธรรมตะวันตกสมัยใหม่ มาใช้ในการบริหารจัดการป่าในรัฐสยามซึ่งในอดีตป่ากับสังคมชุมชนไม่เคยแยกออกจากกัน เพราะชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าในการดำรงชีวิตประจำวัน ทั้งอาหาร ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย แต่เมื่อชุมชนเมืองหรือสังคมเมืองถูกมองว่าเป็นแหล่งของสังคมที่มีอารยธรรม ดังนั้นป่าจึงถูกแยกออกไปจากสังคมเมือง ในปี พ.ศ.2491 ประเทศไทยได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญด้านป่าไม้ จาก FAO ว่าปัญหาหลักๆ ของการป่าไม้ไทยอยู่ที่การขาดความรู้ด้านเทคโนโลยี กำลังคน และการสนับสนุนด้านการเงินเพื่อการจัดการป่าไม้ อีกทั้งป่าไม้ในเมืองไทยมีการจัดการแบบไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหาการบุกรุกและลักลอบตัดไม้้นั้นเกิดจากการทำไร่เลื่อนลอย จึงเสนอแนะให้กันพื้นที่ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศทั้งหมดไว้เป็นป่าและให้บริหารจัดการป่าไม้ด้วยแผนที่ทางอากาศ ซึ่งวิธีการหนึ่งที่จะกันพื้นที่ป่ามากขนาดนั้นได้ก็โดยการตั้งระบบอุทยานแห่งชาติขึ้นมา

ในเวลาต่อมารัฐได้นำกลไกทางกฎหมายเข้ามาใช้บังคับในพื้นที่ป่าไม่ให้เกิดการอนุรักษ์ด้วยการออกกฎหมาย พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ขึ้น และ ในปี พ.ศ.2505 มีการประกาศอย่างเป็นทางการให้เขาใหญ่เป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทย การประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติได้เริ่มประกาศตั้งแต่ พ.ศ.2505 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2535 มีอุทยานแห่งชาติที่ได้รับการประกาศจัดตั้งแล้ว จำนวน 74 แห่ง และหลังจากปี พ.ศ.2541 มีรายชื่ออุทยานแห่งชาติที่รือการประกาศอีก จำนวน 40 แห่ง ซึ่งทำให้พื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มขึ้นตามพื้นที่การประกาศ และพบว่า แทบทุกพื้นที่ป่านั้นได้มีชุมชนที่จัดตั้งมาก่อนแล้ว หรือชุมชนได้เข้าใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรในพื้นที่ป่ามาอย่างยาวนาน ทั้งการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร การเก็บหาของป่า การทำไร่ เป็นต้น การประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาตินั้น ได้ส่งผลให้เกิดการปิดกั้น และใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าของชาวบ้าน ชุมชนท้องถิ่น ก่อเกิดความขัดแย้ง การคัดค้านต่อสู้ของชาวบ้าน ในขณะที่เจ้าหน้าที่รัฐบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด การใช้ความรุนแรง การจับกุม การอ้างกฎหมายเป็นเครื่องมือเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ จนทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว และได้รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิ และความเป็นธรรม

ซึ่งจากการศึกษาประวัติศาสตร์ของการรวมศูนย์ของรัฐพบว่ารัฐมีความพยายามรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง เพื่อการบังคับบัญชาและการควบคุมสั่งการ ต่อมาในปี พ.ศ.2532 รัฐออกกฎหมายเพื่อครอบครองพื้นที่ป่า โดยการประกาศเขตป่าอุทยานแห่งชาติศรีลานนา แต่ไม่ได้มีการสำรวจและกันพื้นที่ชุมชนออกจากเขตป่า ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน ส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง ซึ่งต่อมารัฐได้มีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อ 30 มิถุนายน 2541 ทั้งนี้มติคณะรัฐมนตรีฉบับดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ประการแรก มติคณะรัฐมนตรีฉบับนี้เกิดจากแนวคิดที่มองว่าประชาชน คือ ตัวการทำลายป่า และเป็นอุปสรรคของการดูแลป่า ทั้งที่สาเหตุของการทำลายป่าไม้นั้น ส่วนหนึ่งมาจากการให้สัมปทานป่าของรัฐ ไม่ได้มีสาเหตุมาจากประชาชนเท่านั้น ประการที่สอง รัฐเองไม่พยายามยอมรับการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ที่ผ่านมา รัฐได้ประกาศทับที่อยู่อาศัย และที่ทำกินของชาวบ้าน ประการสุดท้าย กระบวนการในการพิสูจน์สิทธินั้น ได้กำหนดให้ใช้ภาพถ่ายทางอากาศมาตราส่วน 1 : 4,000 เป็นบรรทัดฐานในการตรวจสอบสภาพความสมบูรณ์ของป่า ซึ่งลักษณะการใช้ที่ดินของชาวบ้านโดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือมีความซับซ้อน และหากกระบวนการพิสูจน์สิทธิที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นได้ว่าชุมชนมีการจัดตั้งมาก่อนการประกาศพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ รัฐก็เพียงแค่อนุญาตให้อยู่ไปพลางก่อน แทนที่จะออกเอกสารสิทธิในการครอบครองให้ชุมชนนั้น ๆ

การอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ป่าไม้ถือเป็นปัจจัยสี่สำหรับมนุษย์ทุกคน แนวคิดการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ ทำให้คนมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ และป่าไม้มากขึ้น ซึ่งจากงานศึกษาของ องค์อาจ เดชา (2559 : 4 – 6) เครือข่ายทรัพยากรลุ่มน้ำแม่แตงตอนบน มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาคเหนือ ได้ศึกษาพื้นที่หมู่บ้านแม่แพม อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนบ้านแม่แพม เริ่มต้นจากคนกลุ่มหนึ่งซึ่งมีอาชีพเป็นควาญช้างชักลากไม้ให้กับผู้ที่สัมปทานป่าบริเวณนี้ ต่อมาจึงได้ชักชวนกันตั้งถิ่นฐานบริเวณดังกล่าว เมื่อประมาณปี พ.ศ.2428 โดยมีนายกะพอ เป็นผู้นำชุมชน และต่อมาผู้นำชุมชนได้เสียชีวิตลง ตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้านจะต้องมีการย้ายถิ่นฐานที่อยู่ใหม่ จึงพากันย้ายไปอยู่รอบ ๆ ชุมชนเดิมนั่นเอง ต่อมาราวปี พ.ศ.2495 ชาวบ้านจึงเริ่มปักหลักปักฐานอยู่ในพื้นที่เป็นการถาวร โดยมีนายจอกา จะแคะโพ เป็นผู้นำชุมชนคนถัดมา และยังเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ หรือที่เรียกว่า “ฮีโซ” ซึ่งตอนนั้นมีประชากรประมาณ 29 คน 15 ครัวเรือน และในปี พ.ศ.2529 มีประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 329 คน 79 ครอบครัว และได้ยกฐานะเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ

ในปี พ.ศ.2515 พื้นที่ป่าในแถบเวียงแหง – เชียงดาว ได้ถูกรัฐประกาศเป็นเขตสัมปทานไม้สัก โดยองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) มีการตัดโค่นล้มไม้สักขนาดใหญ่ออกจากป่า ผลจากการที่รัฐประกาศให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นเขตสัมปทานไม้สัก ย่อมทำให้ผืนป่าแห่งนี้ต้องถูกทำลายลงอย่างมหาศาล ในปี พ.ศ.2526 ชุมชนบ้านแม่แพมเริ่มประสบกับปัญหาภัยแล้งอย่างหนัก น้ำแม่แพมอันเป็นสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบ้านเริ่มแห้งขอด ถึงขั้นต้องไปขุดบ่อน้ำกลางห้วยเพื่อตักน้ำมาบริโภค ครั้นพอถึงหน้าฤดูฝน ฤดูน้ำหลาก เกิดฝนตกหนักจนทำให้น้ำท่วมซ้ำซากทุกปี ซึ่งปัญหาภัยแล้ง ปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของพี่น้องชาวปกาเกอญออย่างมาก จึงทำให้ชุมชนให้ความสนใจหันมาจัดการดูแลรักษาผืนป่า หลังจากมีการบุกรุกป่าเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นแล้วปัญหาภัยแล้งและปัญหาน้ำท่วมแล้ว ป่าผืนนี้ยังคงถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง จากคนพื้นเมือง คนต่างถิ่น เข้าไปบุกรุกแผ้วถางป่าเพิ่มมากขึ้น ซึ่งชาวบ้านชี้ให้เห็นสภาพป่าในพื้นที่ที่ถูกบุกรุก โดยกลุ่มคนข้างนอกจะใช้วิธีการเข้าไปถางป่าที่ละแปลงๆ หลังจากนั้นจะขายให้นายทุน ก่อนจะเข้าไปบุกรุกถางป่าผืนใหม่ต่อไปเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตามหากวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านแม่แพม ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับหลายชุมชนในพื้นที่ที่รัฐให้มีการสัมปทานป่าไม้ การตัดโค่นไม้ทำลายป่า ทำให้เกิดปัญหาภัยแล้ง และปัญหาน้ำท่วม ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่อาศัยต้องได้รับความเดือดร้อนจากผลกระทบดังกล่าว นอกจากนั้นแล้วยังพบ ปัญหาการบุกรุกทำลายป่าจากกลุ่มบุคคลภายนอกชุมชนที่เข้าไป

แผ้วถางป่า เพื่อจับจองเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และสิทธิเหนือพื้นดิน แล้วส่งขายต่อให้กับกลุ่มนายทุนที่สะสมที่ดิน เพื่อทำธุรกิจของตนเอง ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นกับหลายพื้นที่ ยกแก่การควบคุมของรัฐ แม้ว่ากฎหมายจะเอาผิดกับกลุ่มนายทุนเหล่านี้ แต่น้อยมากที่จะถูกฟ้องร้องดำเนินคดี ทางรอดของการบุกรุกทำลายป่าในพื้นที่ชุมชนที่มีแนวเขตที่อยู่อาศัยและที่ทำกินติดกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของรัฐ คือ การให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว ดูแลและควบคุมกันเอง โดยใช้กฎระเบียบทางสังคมของแต่ละชุมชนเป็นตัวบังคับคนในชุมชนและบุคคลภายนอกชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งเมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับชุมชน ทำให้ทุกคนเริ่มตระหนักและหาแนวทางแก้ไขเพื่อความอยู่รอดของชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและชาวบ้านแม่แพม จึงได้มีการประชุมปรึกษาหารือกัน โดยมีมติร่วมกันว่า ห้ามมิให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มอีกต่อไป และห้ามมิให้มีการซื้อขายที่ดินในหมู่บ้าน แต่ได้กันเขตพื้นที่ทำกินอันประกอบด้วยพื้นที่สวน พื้นที่ทำไร่ และที่นาเอาไว้ทุกหลังคาเรือนทำมาหากินอย่าเป็นกรรม นอกจากนั้นชาวบ้านเริ่มมีการแบ่งแนวเขตพื้นที่ป่ารอบ ๆ พื้นที่หมู่บ้าน โดยแบ่งขอบเขตแต่ละพื้นที่ในชุมชนอย่างชัดเจน (องอาจ เดชา, 2559 : 8) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ผืนป่าจะเสื่อมโทรม แม้ผู้คนและยุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสหลักนิยมหรือที่เราเรียกว่า ยุค 4G แต่เมื่อเราหันกลับไปมองวิถีชีวิตของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าหรือพื้นที่ทางไกล หรือบนพื้นที่สูง ผู้คนยังคงดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่รีบเร่ง และค่อยๆ เรียนรู้ปรับตัวเข้ากับธรรมชาติโดยอาศัยภูมิปัญญาของความเป็นชาติพันธุ์ ปกาเกอญอ ซึ่งมีความผูกพันกับผืนดินผืนป่าและสายน้ำ จึงทำให้ชุมชนต่าง ๆ เหล่านี้ตระหนัก รักและหวงแหนในทรัพยากรของชุมชน และชุมชนป่าดงงานก็เช่นกัน เป็นชุมชนชาติพันธุ์ ปกาเกอญอ ที่มีความผูกพันกับผืนดินผืนป่าและสายน้ำ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน

ส่วนงานศึกษาของ สันติธิดา กาญจนพันธุ์ (2540 : 53 - 54) ชี้ให้เห็นว่า หมู่บ้านตลาดขี้เหล็กและหมู่บ้านบริเวณใกล้เคียงแต่เดิมมีลักษณะเป็นบ้านป่า ซึ่งตั้งอยู่ริมเส้นทางค้าขายมาตั้งแต่อดีต แล้วค่อยๆ คลี่คลายมาเป็นหมู่บ้านที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของเมืองเชียงใหม่ ซึ่งยังคงมีความผูกพันกับป่าอยู่ สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนแถบนี้มีส่วนทำให้การกำหนดวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่า กล่าวคือ หมู่บ้านตลาดขี้เหล็กตั้งอยู่ในที่ราบเล็ก ๆ ระหว่างภูเขา ล้อมรอบด้วยภูเขาเตี้ยๆ ซึ่งปกคลุมไปด้วยป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ มีลำห้วยขนาดเล็กหลายสายไหลจากต้นน้ำลงสู่ที่ราบ เอื้อต่อการสร้างระบบเหมืองฝายทดน้ำหล่อเลี้ยงพื้นที่นาของหมู่บ้าน เนื่องจากพื้นที่น้าน้อยจึงต้องอาศัยการผลิตเสริมด้วยการทำไร่หมุนเวียนบนที่ดอนและป่าหัวไร่ปลายนา ระบบการผลิตดังกล่าวต้องพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์ของดิน ป่า ในช่วงเริ่มต้นทำไร่และพึ่งพาการฟื้นตัวของ

ป่า และการสะสมของอินทรีย์วัตถุในช่วงหยุดพักการทำไร่ การที่มีฐานการผลิตค่อนข้างแคบ ทำให้ชุมชนหันไปแสวงหารายได้จากการค้าและการทำไม้ ความสัมพันธ์ของชุมชนกับป่าจึงเป็นไปในลักษณะทั้งเกื้อกูลและกอบกอบกันอย่างต่อเนื่อง บางครั้งชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาความผันผวนของธรรมชาติ ตลอดจนความขัดแย้งทางสังคมซึ่งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่า เพราะชุมชนไม่ได้ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอก ตลาด และรัฐ ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ ชุมชนจึงต้องปรับรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่ามาโดยตลอด

ซึ่งในงานศึกษาของ สันติธิดา กาญจนพันธ์ ผู้วิจัยมองว่า ชุมชนที่อยู่ใกล้ป่าอนุรักษ์ หรือชุมชนที่มีแนวเขตที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยติดกับแนวเขตป่าของรัฐ หรือแม้กระทั่งชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ย่อมต้องอยู่แบบพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลต่อกันระหว่างคนกับป่า หากรัฐมองว่าคนที่อยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของรัฐเป็นปัญหา หรือเป็นต้นตอของการบุกรุกทำลายป่าไม้ ซึ่งรัฐอย่าลืมว่ารัฐเองไปประกาศพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ทับซ้อนบนพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน ดังเช่นที่ชุมชนป่าติงาม ที่มีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานก่อนรัฐจะมีการประกาศพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติศรีลานนา ซึ่งรัฐไม่ได้มีการกันพื้นที่ของชุมชนออกจากเขตอุทยานแห่งชาติดังกล่าว

แนวนโยบายกฎหมายของรัฐกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความด้อยประสิทธิภาพของระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบัน เกิดขึ้นจากการรวมศูนย์ผูกขาดอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง โดยได้ดำเนินการออกกฎหมายกำหนดนโยบายต่างๆ จัดตั้งหน่วยงาน กระทรวง กรม และกอง ขึ้นมาเพื่อควบคุมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ และป่าไม้ เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของรัฐ ซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกลับตกอยู่กับคนบางกลุ่มเพียงไม่กี่คนที่สามารถเข้าถึงอำนาจรัฐส่วนกลางได้อย่างเหนียวแน่น ขณะที่ประชาชนคนชายขอบส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ของรัฐที่มีปัญหาความขัดแย้ง และเป็นเจ้าของประเทศไม่สามารถเข้าถึงศูนย์อำนาจรัฐได้ จึงไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อรัฐดำเนินการควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ และป่าไม้ตามกฎหมายอย่างเข้มข้น ทำให้คนชายขอบจึงต้องเสี่ยงต่อการถูกจับกุมดำเนินคดี และต้องตกอยู่ในสภาวะความไม่มั่นคงในชีวิต ความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งเป็นการส่งผลกระทบต่อความรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐส่วนกลางมาอย่างยาวนาน ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรของรัฐที่ผ่านมา มีระบบการบริหารจัดการแบบรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลาง

โดยผ่านการกำหนดกฎหมาย และนโยบายในการควบคุมจัดการทรัพยากร ทำให้ชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าเป็นผู้กระทำผิดกฎหมาย ไม่มีความมั่นคง ขาดสิทธิ ขาดโอกาสในการเข้าถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ (มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาคเหนือ, 2558) อย่างไรก็ตาม ในอดีตที่ผ่านมา รัฐบาลพยายามควบคุมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนต่าง ๆ และมีอยู่อย่างจำกัด โดยรัฐได้ออกกฎหมายและนโยบายต่าง ๆ มาบังคับ ควบคุม และจำกัดสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรของประชาชนจนนำไปสู่ความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรและปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติโดยรวมของประเทศ

1) กฎหมายที่รัฐใช้ควบคุมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รัฐได้ออกกฎหมายหลายฉบับเพื่อควบคุมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การออกกฎหมายของรัฐในอดีต เพื่อการควบคุมการใช้ทรัพยากรป่าไม้และ เพื่อการพาณิชย์หารายได้เข้าประเทศ และนำรายได้นั้นมาพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ รัฐยังใช้เป็นข้ออ้างในการจัดระเบียบการรักษาป่าไม้ ซึ่ง สำนักงานป่าไม้ กรมป่าไม้ (2557) ได้อธิบายว่า รัฐได้ออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด โดยปี พ.ศ.2484 รัฐได้บัญญัติกฎหมายพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 นั้น มีเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับการควบคุมการทำไม้ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ในมาตรา 3 ให้ยกเลิกกฎหมายหรือข้อบังคับต่างๆ ทั้งหมดที่มีมาแต่เดิมเกือบ 20 ฉบับ เช่น พระราชบัญญัติการรักษาป่าไม้ ร.ศ.116 พระราชบัญญัติรักษาต้นไม้สัก ร.ศ.116 กฎข้อบังคับระเบียบวิธีการจัดการรักษาป่าไม้ พ.ศ.2456 กฎข้อบังคับระเบียบการหาของป่า และพระราชบัญญัติควบคุมการทำยางสน พ.ศ.2480 เป็นต้น และจากงานศึกษาของ นิยม ยากรณ์ (2561 : 22) ได้ชี้ให้เห็นว่า รัฐได้อาศัยอำนาจตามกฎหมายฉบับนี้อ้างสิทธิการยึดครองป่าทั้งหมดเป็นของรัฐโดยสมบูรณ์ เพื่อควบคุมที่ดินในพื้นที่ที่ไม่มีใบเอกสารสิทธิ์และทรัพยากรธรรมชาติทั้งปวง ซึ่งอาจเป็นที่ดินของชาวบ้านหรือที่ดินของรัฐ รวมทั้งรัฐยังมองทรัพยากรเหล่านั้นเป็นเพียงสินค้าที่สร้างรายได้ให้กับชาติภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ และรัฐมองข้ามสิทธิชุมชน สิทธิบุคคล ซึ่งชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ปามีวิถีชีวิตและการดำรงชีพด้วยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ แม้ว่าบุคคลเหล่านั้นจะไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่ป่า ซึ่งการครอบครองที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ถือว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงได้ห้ามประชาชน หรือเอกชนในการเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ป่าอย่างสิ้นเชิง แต่อนุญาตให้เอกชนมีการขอสัมปทานจากรัฐ เพื่อการทำไม้เก็บของป่า หรือทำเหมืองแร่ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยวิเคราะห์แล้วเห็นว่า การที่รัฐออกกฎหมาย กฎข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ เพื่อใช้บังคับประชาชนมิให้เข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ป่า เว้นแต่จะขอสัมปทาน

จากรัฐเท่านั้น ซึ่งการอนุญาตให้สัมปทานนั้น อำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง ทั้งนี้ชุมชนหรือประชาชนทั่วไปมีศักยภาพไม่เพียงพอในเชิงองค์กรที่จะเข้าไปแข่งขันกับกลุ่มนายทุนกลุ่มใหญ่ หรือนายทุนตระกูลดัง ที่แสวงหาผลประโยชน์และผลกำไรจากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิการขอสัมปทานจากรัฐ จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง และความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในพื้นที่ที่ติดกับเขตป่าอนุรักษ์ หรือพื้นที่ในเขตป่าอนุรักษ์ระหว่างกลุ่มคนชายขอบ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าเจ้าหน้าที่รัฐ และคนที่อาศัยอยู่นอกป่า โดยเจ้าหน้าที่รัฐได้บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มข้น ในส่วนของกลุ่มชาติพันธุ์ หรือกลุ่มคนชายขอบที่อาศัยอยู่กับป่ามานานได้อ้างสิทธิในการตั้งถิ่นฐาน และได้ทำมาหากินก่อนที่จะรัฐจะออกกฎหมายมาบังคับใช้ ส่วนกลุ่มคนที่อาศัยอยู่นอกป่าที่ไม่เข้าใจถึงวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของกลุ่มชาติพันธุ์มักจะกล่าวหาว่า คนบนดอยเป็นสาเหตุของการบุกรุกทำลายป่าไม้ บ่อนทำลายป่าไม้ และเป็นต้นเหตุของหมอกควันไฟป่า คนบนดอยเผาป่าแต่คนในเมืองได้รับความเดือดร้อน เป็นต้น

นอกจากนั้น รัฐได้ตราพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ซึ่งเจตนารมณ์ของรัฐในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ตามคำแนะนำของนักสำรวจพื้นที่ป่าไม้ชาวต่างชาติที่รัฐได้ร้องขอให้เป็นที่ปรึกษาของกรมป่าไม้ในขณะนั้น ให้ป่าไม้คงสภาพธรรมชาติเดิมมิให้ถูกทำลาย หรือเปลี่ยนแปลงไป และเพื่ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ประชาชนและรัฐ ซึ่งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมอุทยานแห่งชาติ มีอำนาจตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ และมีอำนาจประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ซึ่งให้มีอำนาจกระทำได้โดยการประกาศพระราชกฤษฎีกา และให้มีแผนที่แนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดแนบท้ายพระราชกฤษฎีกานั้นด้วย (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2552)

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้นิยามคำว่า “ป่า” หมายความว่า ที่ดินรวมตลอดถึงภูเขา ห้วยหนอง คลองบึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเล ที่ยังมีได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมาย และยังได้นิยามคำว่า “ของป่า” หมายความว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในป่า เช่น ฟืน ถ่าน ยางไม้ เห็ด และพืชอื่น ๆ ซากสัตว์ ไข่ รังผึ้ง มูลค้างคาว และแร่ ฯลฯ พระราชบัญญัตินี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสงวนและคุ้มครองป่ามากกว่า การกำกับดูแลการค้าขายของป่า (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2552)

ส่วนพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติฉบับนี้มีเจตนารมณ์ เพื่อคุ้มครองและรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่าหายากที่ใกล้สูญพันธุ์ ซึ่งเมื่อรัฐประกาศให้พื้นที่ใด ๆ เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่ง

บริเวณที่กำหนดนั้นแนบทายพระราชกฤษฎีกานั้นด้วย (กองนิติกร กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2554)

ผู้วิจัยเห็นว่า พระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่รัฐได้ตราออกมาเพื่อบังคับใช้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่ารัฐต้องการครอบครองทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดเอาไว้ โดยไม่ยอมให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของประเทศเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านั้น โดยเฉพาะป่าไม้ที่ชาวบ้านหลายยุคหลายสมัยต่างได้พึ่งพิง อาศัยทรัพยากรป่าไม้ในการดำรงชีพ ชาวบ้านจึงมีความผูกพันและหวงแหนทรัพยากรเหล่านั้น แต่ตรงกันข้ามกับรัฐซึ่งมองว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสินค้าสามารถเปลี่ยนเป็นทุนเพื่อนำมาพัฒนาประเทศ ที่ผ่านมารัฐจึงได้อนุญาตให้กลุ่มนายทุนที่แสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าไปกอบโกยและดักตวงผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน เช่น เมื่อไม่นานมานี้รัฐบาลได้อนุญาตให้ บริษัทหนึ่งที่ทำผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับปูนซีเมนต์ ได้รับสัมปทานพื้นที่ป่าต้นน้ำ A1 ซึ่งเป็นป่าที่สมบูรณ์มีพันธุ์พืช พันธุ์ไม้ต่าง ๆ และยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลากหลายสายพันธุ์ บริษัทและรัฐบาลไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสัตว์ป่าพันธุ์พืช และชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงได้รับความเดือดร้อน ซึ่งหากมองถึงความจำเป็นในการใช้ปูนซีเมนต์ในประเทศยังมีการผลิตที่เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศ

2. นโยบายที่รัฐใช้ควบคุมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากการที่รัฐได้ออกกฎหมายมาควบคุมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว รัฐยังมีนโยบายและมติคณะรัฐมนตรีหลายฉบับเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 30 มิ.ย.41 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์ โดยได้กำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานเป็น 3 ส่วน คือ การสำรวจการถือครองที่ดิน การพิสูจน์สิทธิการครอบครอง และการรับรองสิทธิ ซึ่งการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสำรวจการถือครองที่ดินไว้ หมายความว่าต้องเป็นที่ดินที่ทำกินมาอย่างต่อเนื่องนับจากวันสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรก ซึ่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 ได้นิยามคำว่า “ป่า” หมายถึง ที่ดินที่บุคคลมิได้มาตามกฎหมายที่ดิน ให้ถือว่าเป็นที่ป่าไม้ หรือเป็นที่ของรัฐ ซึ่งชาวบ้านต้องใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวติดต่อกัน หากมีพื้นที่บางส่วนที่ชาวบ้านไม่ได้ทำประโยชน์แม้เพียงปีเดียว เจ้าหน้าที่รัฐจะไม่ดำเนินการรังวัด และกันพื้นที่ไว้ให้ ต้องคืนเป็นพื้นที่ป่าไม้ต่อไป ถ้าในปีต่อไปหากชาวบ้านเข้าไปทำประโยชน์จะถูกเจ้าหน้าที่จับกุมดำเนินคดีตามกฎหมาย เนื่องจากถือเป็นการบุกรุกขยายพื้นที่การเกษตรเพิ่มเติม ปัญหาในลักษณะนี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในภาคเหนือตอนบน เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาและป่าไม้ ที่สำคัญรัฐได้ประกาศเขตป่าอนุรักษ์ทับ

ซ้อนที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน อีกทั้งชาวบ้านมีวิถีวัฒนธรรมในการดำรงชีพโดยทำไร่ รมุนเวียน เมื่อแปลงที่ทำการเพาะปลูกเสร็จแล้ว จำเป็นต้องพักหน้าดินไว้ ประมาณ 3 – 5 ปี จึงจะสามารถรุมุนเวียนกลับมาทำที่เดิมได้อีก (นิยม ยากรณ์, 2559 : 142)

อย่างไรก็ตาม จากการเข้าไปสังเกตการณ์และพูดคุยกับชาวบ้านในพื้นที่ พบว่าคนส่วนใหญ่ ยังมีความเข้าใจในเรื่อง ไร่รมุนเวียน กับไร่เลื่อนลอยต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้วิจัยได้รับคำอธิบาย ว่า ไร่รมุนเวียนไม่ใช่ไร่เลื่อนลอย ชาวปกาเกอญอ ได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการทำเกษตร จากบรรพบุรุษ โดยการทำไร่รมุนเวียน เมื่อทำการเกษตรและเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จแล้ว พักหน้าดิน ไร่ประมาณ 3 – 5 ปี เพื่อรอให้พื้นดินฟื้นตัวและกลับมาอุดมสมบูรณ์ด้วยธาตุต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อ พืช แล้วจึงทำการเพาะปลูกพืชใหม่อีกครั้ง (ทองคำ กาหุ, สัมภาษณ์ เมื่อ 19 พฤษภาคม 2562)

เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐได้ดำเนินการสำรวจการถือครองที่ดินแล้ว ต้องเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์ สิทธิ โดยมติคณะรัฐมนตรีกำหนดให้ใช้หลักฐานเป็นภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2545 เป็นมาตรฐาน ในการสำรวจพื้นที่ ถ้าไม่มีให้ใช้ภาพถ่ายดาวเทียมของกรมแผนที่ทหารที่ถ่ายไว้เป็นครั้งแรก ภายหลังการประกาศหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายป่าไม้ครั้งแรก (ภาพถ่ายดาวเทียม ของกรมแผนที่ทหาร ปี พ.ศ.2495 เป็นต้นมา) เพื่อตรวจสอบการถือครองและทำประโยชน์ในที่ดิน ว่ามีการเปลี่ยนแปลงแค่ไหน อย่างไร จนถึงปัจจุบัน หลังจากนั้นเมื่อผ่านขั้นตอนนี้แล้ว เข้าสู่ ขั้นตอนกระบวนการพิจารณารับรองสิทธิ หากพิสูจน์ได้ว่าที่ดินแปลงนั้น อยู่มาก่อนก็ให้รับรอง สิทธิตามกฎหมายพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 มาตรา 16 การอนุญาตให้เข้าทำ ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ (ภาษาชาวบ้าน คือ การเข้าที่ดินเองอยู่) ส่วนพื้นที่ที่มีความ ล่อแหลมสูงเสี่ยงต่อระบบนิเวศน์ ถึงแม้จะพิสูจน์ได้ว่าอยู่มาก่อนก็ตาม ให้จัดหาพื้นที่แห่งใหม่ รองรับ โดยรัฐต้องให้ชุมชนอพยพไปอยู่ในพื้นที่ที่รัฐจัดสรรไว้ให้ ทั้งนี้ พื้นที่ที่มีการพิสูจน์แล้วว่า อยู่ทีหลังซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ให้มีการอพยพออกจากพื้นที่ หากไม่สามารถดำเนินการได้ให้ ควบคุมพื้นที่ ห้ามมิให้มีการบุกรุกขยายพื้นที่โดยเด็ดขาด (นิยม ยากรณ์, 2559 : 143)

นอกจากมติคณะรัฐมนตรี 30 มิ.ย.41 ที่ออกมาเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในเรื่องแนว เขตที่ดินในพื้นที่ป่าของรัฐกับแนวเขตที่ดินของชาวบ้าน ซึ่งต่อมาปี พ.ศ.2557 หลังจากที่รัฐบาล รักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้เข้ามาบริหารประเทศได้มีนโยบายการทวงคืนผืนป่า การแก้ไข ปัญหาเขาหัวโล้น ตลอดจนมีนโยบายในการเร่งรัดให้มีการยกระดับป่าสงวนแห่งชาติที่ยังมีความ อุดมสมบูรณ์ให้เป็นอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง โดยนโยบายดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อ ชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติมาก่อน (นิยม ยากรณ์, 2561 : 28) อย่างไรก็ดี นโยบายและแนวทางกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของรัฐ

ได้เข้มข้นขึ้น จากการออกคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ฉบับที่ 64/2557 เมื่อ 14 มิถุนายน 2557 เรื่องการปราบปรามและการหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ฉบับที่ 66/2557 เมื่อ 17 มิถุนายน 2557 เรื่อง เพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปราม การหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และนโยบายการปฏิบัติงาน เป็นการชั่วคราวในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยเนื้อหาในคำสั่งมุ่งเน้นในการปราบปรามและหยุดยั้งการบุกรุกทำลายป่าไม้ในพื้นที่ต่าง ๆ และเพิ่มอำนาจให้เจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะฝ่ายทหาร กรมอุทยานแห่งชาติและสัตว์ป่า รวมถึงกรมป่าไม้ ให้เข้ามาดำเนินการปราบปราม จับกุมผู้บุกรุก ยึดถือครอบครอง ทำลายหรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่า ทั้งนี้คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ 64 และ 66 ยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ แผนและเป้าหมายที่กำหนด คือ การพิทักษ์รักษาพื้นที่ป่าไม้ให้มีสภาพป่าที่สมบูรณ์ ให้ได้พื้นที่ป่าไม้อย่างน้อย 40% ของพื้นที่ประเทศ ภายใน 10 ปี และกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1) เพื่อหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่า และทวงคืนผืนป่าจากผู้บุกรุกครอบครองให้ได้ตามที่เป้าหมายกำหนด ภายใน 1 ปี

2) เพื่อให้มีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และยั่งยืน ภายใน 2 ปี

3) เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่เป้าหมายทั่วประเทศให้มีสภาพสมบูรณ์ ภายใน 2 – 10 ปี (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร กับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557 : 1)

อย่างไรก็ตาม หากวิเคราะห์นโยบายการทวงคืนผืนป่า และคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ฉบับที่ 64/2557 และฉบับที่ 66/2557 ที่รัฐมีเป้าหมายการทวงคืนผืนป่าให้มีป่าไม้เพิ่มขึ้น 40 % ของพื้นที่ประเทศไทย ภายในระยะเวลา 10 ปีนั้น รัฐได้ดำเนินการทวงคืนและยึดคืนพื้นที่ป่าที่กลุ่มนายทุนบุกรุกได้บางส่วน ซึ่งในความเป็นจริงยังมีพื้นที่ป่าถูกบุกรุกจากกลุ่มนายทุนใหญ่และนักการเมืองอีกจำนวนมากที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถเข้าไปบังคับใช้กฎหมายตามนโยบายดังกล่าวได้ ส่วนผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงและได้รับความเดือดร้อน คือ กลุ่มชาวบ้านที่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์มาก่อนประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรือเขตอุทยานแห่งชาติ หากรัฐยังใช้นโยบายการทวงคืนผืนป่าต่อไปจะส่งผลกระทบต่อสิทธิชุมชน และเป็นสาเหตุทำให้ชาวบ้านต้องอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน เกิดความไม่มั่นคงต่อชีวิต และความไม่มั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน

ซึ่งในงานศึกษาของ นิยม ยากรณ์ (2561 : 20) ได้อธิบายถึงการควบคุมทรัพยากรของ รัฐว่า การออกกฎหมายของรัฐเพื่อควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำและป่าไม้ รัฐได้สร้างความชอบธรรมเหนือพื้นดินนี้ด้วยการออกกฎหมายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการออกกฎหมายพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 ในมาตรา 4 ได้นิยามคำว่า “ป่า” หมายความว่า ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน ซึ่งพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 มาตรา 5 ได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่ครอบครองที่ดินในเขตป่าก่อนวันที่ 30 พฤศจิกายน 2497 ให้แจ้งการครอบครองที่ดินและรับเอกสารสิทธิ์ ภายใน 180 วัน รวมถึงพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 และพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืช พ.ศ.2535 ทั้งนี้สอดคล้องกับงานศึกษาของ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2535) ได้อธิบายว่า การประกาศเขตป่าอุทยานแห่งชาติ และเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้น รัฐได้ประกาศทับซ้อนที่ดินทำกินของชาวบ้านโดยไม่มีการสำรวจและกันพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยออกจากเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ส่งผลกระทบกับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า ซึ่งเป็นกระบวนการอ้างสิทธิ์การยึดครองป่าทั้งหมดเป็นของรัฐโดยสมบูรณ์ และเป็นการแย่งชิงสิทธิการใช้สอย การควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรป่าของชุมชนที่เคยมีมาแต่เดิมจากราษฎรในท้องถิ่น ทั้งนี้ นิยม ยากรณ์ (2561 : 21) ยังชี้ให้เห็นว่า การออกกฎหมายดังกล่าวทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมกัน คนชายขอบไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในการใช้ที่ดินและทรัพยากร เพื่อใช้เป็นปัจจัยในการดำรงชีพ ขณะที่กลุ่มผู้มีอิทธิพลนายทุนที่แสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสามารถดักตวงผลประโยชน์ได้มากจนเกินความพอดี การประกาศพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ของรัฐยังส่งผลกระทบกับชาวบ้าน และได้เกิดปัญหาการซ้อนทับที่อยู่อาศัย และที่ดินทำกินของชาวบ้าน ซึ่งปัจจุบันพบว่า มีประชาชนที่อาศัยอยู่และใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าที่ยังไม่มีกฎหมายรองรับเป็นจำนวนหลายครอบครัว

ส่วนงานเขียนของ วิทยา ผกามาต (2558 : 26) ชี้ให้เห็นว่า ที่ผ่านมาแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่รัฐวางหลักเกณฑ์ไว้ รัฐไม่สามารถรักษาทรัพยากรเหล่านั้นได้ และนำไปสู่การสูญเสียความสมดุลของระบบนิเวศธรรมชาติ พื้นที่ป่าไม้ลดลง ปัญหาโลกร้อน เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ น้ำท่วม ดินโคลนถล่ม ฝนแล้ง ไฟป่าหมอกควัน นับวันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น รวมถึงปัญหาความขัดแย้งในสถานการณ์ภาพรวมระหว่างรัฐ ชุมชน กลุ่มนายทุน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า อย่างไรก็ตาม รัฐบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเชิงเดี่ยว โดยรัฐได้ออกกฎหมายและนโยบายต่างๆ เพื่อมาควบคุมทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรเหล่านั้นด้วย และนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในที่สุด

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา วาทกรรมป่าเชิงอนุรักษ์ที่ประชาชนใช้ต่อต้านรัฐในช่วงล้มปทาน ได้ถูกรัฐย้อนกลับนำมาใช้กล่าวหาประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าว่าเป็นตัวการทำลายป่า และใช้สกัดกั้นพระราชบัญญัติป่าชุมชนของประชาชนที่มีเป้าหมายรองรับชุมชนในป่าอนุรักษ์ให้มีสิทธิจัดการป่าชุมชน การรुकืบทางนโยบายและการปฏิบัติทางวาทกรรมของรัฐ ทำให้ขบวนการป่าไม้ของประชาชนต้องปรับตัวเพื่อตอบโต้กับปัญหาเชิงนโยบายและปัญหาเฉพาะกิจ ต้องตกอยู่ในวังวนของการเจรจาต่อรองกับรัฐซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทำให้กระบวนการเรียนรู้ภายในอ่อนแอ มีช่องว่างในด้านการมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดบทบาทและยุทธศาสตร์ซ้อนทับระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนกับขบวนการชาวบ้านจนสูญเสียอัตลักษณ์และพื้นที่การต่อสู้ของกลุ่ม ขบวนการสิทธิชุมชนด้านป่า และที่ดินในยุคปัจจุบันได้เริ่มหันกลับมาทำงานในระดับพื้นที่มากขึ้น กลุ่มชาวบ้านที่ร่วมกันต่อสู้มายาวนานที่นับวันหดแคบลง ได้เปิดพื้นที่ทางสังคมใหม่ๆ ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ภายในและภายนอกอย่างเข้มข้นและหลากหลาย (กฤษฎา บุญชัย, 2548 : 240)

ในงานศึกษาของ กลุ่มเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำทา (2549) ที่ได้ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำทา ได้อธิบายว่า จากปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ที่เห็นชัดเจนในปี พ.ศ.2534 – 2535 เกิดความแห้งแล้งอย่างหนัก ทำให้ชุมชนเริ่มตระหนักถึงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนมา ทางคณะกรรมการกลางบ้านแม่ทาได้มีบทบาทสำคัญในการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติควบคู่กับการพัฒนากลุ่มต่าง ๆ ต่อมาเกิดสภาตำบลขึ้น สภาตำบลจึงเข้ามารับบทบาทในการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก และในขณะนั้นได้มีข่าวว่าพื้นที่ป่าในเขตตำบลแม่ทา ที่ชาวบ้านร่วมกันดูแลรักษาถูกเตรียมประกาศเป็นเขตป่าอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ.2536 ทางสภาตำบลจึงได้ร่วมกับชาวบ้านเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางนโยบายร่วมกับเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ ซึ่งเป็นกลุ่มชุมชนในเขตป่าที่ประสบปัญหาการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ทับซ้อนที่เช่นกัน ต่อมาในปี พ.ศ.2538 ทางสภาตำบลได้มีการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน จัดแบ่งพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ใช้สอย ที่ทำกินและที่อยู่อาศัย มีกฎระเบียบที่ชัดเจนในการจัดการดูแลรักษาป่า แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้เริ่มที่ตำบลแม่ทา ต่อมาได้ขยายแนวคิดและความร่วมมือไปยังตำบลทาเหนือ ซึ่งทั้งสองตำบลได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ และวางแผนการจัดการทรัพยากรร่วมกัน ทั้งนี้แต่ละชุมชนต่างมีประวัติศาสตร์การจัดการทรัพยากรที่แตกต่างกัน มีลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ มี

สภาพทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน และมีบทเรียนการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า การที่คนอยู่ร่วมกับป่าไม้ ได้เกิดขึ้นมาตามประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า ก็มักอาศัยป่าไม้เป็นแหล่งดำรงชีพประจำวัน จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความรักความหวงแหน ต้องการดูแลรักษาพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ไว้ ซึ่งต่างคนต่างอาศัยพึ่งพาอาศัยกันและกัน การที่ชาวบ้านชุมชนต่าง ๆ ได้ลุกขึ้นมาต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจรัฐส่วนกลางสาเหตุหลักๆ มาจากการถูกเอารัดเอาเปรียบจากรัฐ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่ามาก่อน ช่วยกันดูแลรักษาป่ามาอย่างยาวนาน รักษาป่าให้คงความอุดมสมบูรณ์ สร้างความชุ่มชื้นให้กับผืนดิน รักษาป่าเพื่อมิให้เกิดภัยทางธรรมชาติ แต่รัฐได้ใช้อำนาจทุกวิถีทางเพื่อแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นมาเป็นของรัฐ จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง และท้ายที่สุดชาวบ้านชุมชนต่าง ๆ ที่มี ความเข้มแข็งจึงได้ร่วมกันจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ความด้อยประสิทธิภาพของระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ผ่านมา เกิดจากการรวมศูนย์ผูกขาดอำนาจรัฐ แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา รัฐมีการจัดการที่ประสบปัญหาและล้มเหลว เพราะนอกจากจะไม่สามารถรักษาทรัพยากรเหล่านั้นเอาไว้ได้ ยังนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ เช่น การเสียดุลของระบบนิเวศธรรมชาติ และความขัดแย้งอันซับซ้อนระหว่างรัฐ นายทุน ชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจและอำนาจ ซึ่งนำไปสู่ การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคมอื่น ๆ โดยใช้แนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วม (Co-management) เนื่องจากแนวคิดการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมนี้เป็นการสร้างพื้นที่ในการต่อรองเชิงอำนาจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพราะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยอมมีสิทธิและอำนาจในการเข้าถึงฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เสมอภาคและเท่าเทียมกันตามเงื่อนไขทางสังคมที่ทุกฝ่ายได้กำหนดขึ้นและยอมรับร่วมกัน รัฐและประชาชนต้องต้องตระหนักเสมอว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างมีสิทธิและอำนาจเท่าเทียมกัน (คณะกรรมการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2558 : 1)

สรุป

การอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในอดีต รัฐได้ออกกฎหมายและนโยบายต่าง ๆ เพื่อมาควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ โดยวิธีการหลักๆ ใช้การประกาศพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ทับซ้อนบนพื้นที่ของชุมชน โดยไม่ได้กันพื้นที่ของชุมชนออกจากเขตป่าอนุรักษ์ดังกล่าว จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาในช่วงที่ผ่านมา ได้สะท้อนให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้น อย่างน้อย 4 อย่างด้วยกัน คือ

- 1) ใช้ระบบราชการมาเป็นศูนย์กลางของการจัดการ
- 2) ใช้สิ่งที่เรียกว่า องค์ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ เข้ามาทำหน้าที่เป็นฐานความรู้หลักของการบริหารจัดการ
- 3) การสร้างคำขึ้นมาใหม่ จากแต่เดิมที่เรียกว่า “ป่า” เรียกสรรพสิ่งมีความหมายทั้งในมิติ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านจิตวิญญาณ แต่รัฐทำให้เกิดคำใหม่ คือคำว่า “ทรัพยากร” และ
- 4) การเปลี่ยนแปลงพื้นที่การจัดการที่มีเอกชน ภาคธุรกิจเข้ามาเป็นองค์ประกอบการจัดการระบบฐานทรัพยากร ผ่านรูปแบบการสัมปทาน

ดังนั้น เพื่อลดความขัดแย้งและร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรของชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต้องมีการบริหารจัดการร่วมกัน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

- 1) การบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ร่วมกัน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับชุมชน และเจ้าของที่ดินที่อยู่ในพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ของรัฐ มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน หรือกรรมการของตำบล เพื่อดูแลรักษาภาวะเบียบการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ และคงอยู่ไปสืบนานเท่านาน
- 2) การแก้ไขกฎหมายหรือนโยบายที่เกี่ยวข้อง เมื่อรัฐได้ออกกฎหมายมาเพื่อบังคับใช้อย่างเข้มข้น ซึ่งกฎหมายหลายฉบับมีความล้าสมัย ไม่ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไข ให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันต่อไป
- 3) การให้ความสำคัญหรือความเคารพในประเพณีดั้งเดิมของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา บุญชัย. (2548). บทสำรวจพื้นที่การเคลื่อนไหวของขบวนการป่าไม้ยุคหลังสัมปทาน พ.ศ.2532-2547. ใน ศยามล ไกยูรวงศ์ และพรพนา ก้วยเจริญ (บก.), การเมืองป่าไม้ไทยยุคหลังสัมปทาน (น.237 – 280). กรุงเทพฯ : มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ.
- กองนิติกร กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (2554). พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535. สืบค้นเมื่อ 29 สิงหาคม 2561 จาก <http://portal.dnp.go.th/Law>
- กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2557). แผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ : กองสนับสนุนวิทยาลัยการทัพบก.
- ธีรวัธน์ ธีระประสาธน์ และคณะ. (2548). การเมืองป่าไม้ไทยยุคหลังสัมปทาน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ.
- นิยม ยากรณ์. (2561). เงื่อนไขเชิงโครงสร้างทางกฎหมายและการเมืองต่อการผลักดันข้อบัญญัติท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรร่วม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2561.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2548). บทวิเคราะห์ว่าด้วยการสร้างแนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติ. ใน ศยามล ไกยูรวงศ์ และพรพนา ก้วยเจริญ. (บรรณาธิการ). การเมืองป่าไม้ไทยยุคหลังสัมปทาน. (67-113). กรุงเทพฯ : มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ.
- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคเหนือ). (2558). เอกสารประกอบเวทีวิชาการภาคประชาชน. เดิม>เดิม พลวัตสิทธิชุมชนกับทิศทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. เชียงใหม่.
- รายา ผกามาต. (2558). Co-management การจัดการแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ออบหลวง-ดอยอินทนนท์. เชียงใหม่ : มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาคเหนือ.
- ศยามล ไกยูรวงศ์, อัจฉรา รักยุติธรรม และ กฤษฎา บุญชัย. (2545). ขบวนการเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ เพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์. ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. (บก.), วิถีชีวิต วิถีต่อสู้ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย. (น. 241-291). เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ตราสวินซิลเวอร์มบุคส์.

- สันธิฐิตา กาญจนพันธุ์. (2540). ความร่วมมือในการจัดการป่าระหว่างวัดกับรัฐ กรณีป่าชุมชนวัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักกฎหมาย กรมป่าไม้. (2561). พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2561 จาก <https://new.forest.go.th/economy/wp-content/uploads/sites/86/2016/08/1.pdf>.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2561). พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2561 จาก http://www.codi.or.th/downloads/laws/law/Laws_environment_agriculture-6.pdf.
- โอฬาร อ่องพะ. (2558). การเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการปฏิรูปการจัดการฐานทรัพยากรในพื้นที่ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่ .วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- องอาจ เดชา. (2559). ไปเรียนรู้วิถีพึ่งพาอย่างยั่งยืน การอยู่ร่วม ดิน น้ำ ป่า ของคนบ้าน แพน. เชียงใหม่ : หจก.วนิดาการพิมพ์.

การศึกษาทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ

Study the resources and attractions in Nong Khai and

Buang Kan province

บุษกร สุขแสน¹, ธนกฤต ทูริสุทธิ²

Bussagorn Suksan¹, Tanakit Turisothe²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ ประชากรได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ และผู้นำชุมชนผู้ประกอบการท่องเที่ยวและภาควิชาการ เครื่องมือวิจัย ใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสถิติทางสังคมศาสตร์ และวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬพบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.03 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.44 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน รวมทุกด้านเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ค่าเฉลี่ย 4.57 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.41 ส่วนที่เหลือมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงตามลำดับดังนี้ ด้านกิจกรรม ค่าเฉลี่ย 4.16 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.51 ด้านการเข้าถึง ค่าเฉลี่ย 3.94 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.45 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ค่าเฉลี่ย 3.76 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .39 และด้านที่พัก ค่าเฉลี่ย 3.71 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .41 ตามลำดับ

คำสำคัญ: ทรัพยากรท่องเที่ยว, แหล่งท่องเที่ยว

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี; Assistant prof. Dr., Udon Thani Rajabhat University, Thailand.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี; Assistant prof. Dr., Udon Thani Rajabhat University, Thailand.

ABSTRACT

The purpose of this research was to study resources and attractions in Nong Khai and Bueng Kan province related agencies And community leaders, tour operators and academics. The instrument used to collect data was a questionnaire. Data were analyzed by using social science statistics program.

The results of the research showed that resources and tourist attractions in Nong Khai and Bueng Kan provinces, found that the overall average level is high, the average 4.03, the standard deviation 0.44 and when considered in each aspect The results showed that all aspects were ranked in order from highest to lowest, found that the highest level was the attractiveness, the average was 4.57, the standard deviation 0.41 and the rest had the highest mean in all aspects in order. The activities, the mean is 4.16, the standard deviation is 1.51, the access point is average, the standard is 0.45, the standard deviation is 0.45, the facility is average 3.76, the value is Voice SD. 39 and sets the average standard deviation of 3.71, respectively 41.

KEYWORDS: Tourist resources, Tourist attraction

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวมีผลต่อเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากการท่องเที่ยวไม่เพียงก่อให้เกิดการจ้างงานอย่างกว้างขวาง แต่ยังเป็นวิธีที่จะนำเงินตราต่างประเทศ เข้าสู่ประเทศได้ง่ายที่สุดวิธีหนึ่ง การท่องเที่ยวจึงมักถูกนำไปใช้เป็นเส้นทางลัดไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนาหลายประเทศ โดยหวังว่าการท่องเที่ยวจะดึงดูดเงินตราต่างประเทศ ทำให้คนในท้องถิ่นมีงานทำ และมีรายได้ ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่นำการท่องเที่ยวมาเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาประเทศด้วยเช่นกัน และรายได้ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนอกจากจะได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติแล้วยังมาจากการท่องเที่ยวภายในประเทศ ของคนไทยด้วย เนื่องจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้มีการนำเงินตราเข้ามาใช้จ่ายในพื้นที่ทำให้เงินกระจายไปสู่บุคคลหลายกลุ่ม และในขณะเดียวกัน อีกทั้งประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญกับการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เนื่องจากก่อให้เกิดผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังส่งผลให้มีผู้ประกอบการทำธุรกิจหลายประเภทเกิดขึ้น ได้แก่ ธุรกิจการขนส่ง ที่พักแรม อาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจอื่นๆทั้งทางตรงและทางอ้อมเช่นการผลิตสินค้าเกษตรกรรมและหัตถกรรม การก่อสร้าง รวมทั้งกิจการสาธารณูปโภคของรัฐและที่สำคัญส่งผลต่อสังคมในท้องถิ่นที่มีการท่องเที่ยวยังขยายผลไปถึงระดับประเทศและโลก เช่น 1) ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น จากการท่องเที่ยวของท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีส่วนช่วยให้ประเทศได้รับรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศ และรายได้ดังกล่าวมีลักษณะเช่นเดียวกับการส่งสินค้าออกไปขายต่างประเทศ แต่เป็นสินค้าประเภท “ไม่เห็นตัวสินค้า” ส่งผลให้การเงินระหว่างประเทศดียิ่งขึ้นสามารถนำเงินส่วนนั้นมาพัฒนาประเทศ 2) ช่วยให้น้ำมันงานทำมากขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนางานใหม่ๆ เกิดอาชีพใหม่และมีความต้องการแรงงานจำนวนมากขึ้น 3) ช่วยให้ฐานะการเงินระหว่างประเทศมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากรายได้จากนักท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตามถ้านักท่องเที่ยวไทยท่องเที่ยวภายในประเทศก็จะทำให้ลดปัญหาการนำเงินตราออกไปใช้นอกประเทศ 4) นักท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และก่อให้เกิดการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ 5) การท่องเที่ยวยังมีบทบาทเป็นตัวนำให้เกิดการลงทุนในหมวดอุตสาหกรรมอื่นๆ รวมทั้งการพัฒนาท้องถิ่น ภูมิภาค ประเทศ ในด้านโครงสร้างพื้นฐานทั้งสาธารณูปโภค ถนน การประปา การติดต่อสื่อสาร และไฟฟ้า ส่วนความสำคัญด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น 1) ช่วยให้สภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยวดีขึ้น เนื่องจากถ้าสกปรก นักท่องเที่ยวก็จะไม่ประสงค์จะไปท่องเที่ยว 2) ช่วยให้ประชาชน เห็นความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อการในการสร้างความสัมพันธ์ไมตรีอันดีระหว่างเจ้าของประเทศและผู้มาเยือน 3) ช่วยขจัดปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท เป็นการลดปัญหาการย้ายถิ่นที่อยู่อพยพเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่

ดังนั้น การท่องเที่ยวดังกล่าวได้มีส่วนเสริมสร้างฐานะและพัฒนาความก้าวหน้าให้กับประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม (เวช หกพันนาและคณะ, 2549 : 10-11) สำหรับจังหวัดหนองคาย และจังหวัดบึงกาฬเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกันเนื่องจากจังหวัดบึงกาฬเป็นจังหวัดที่จัดตั้งขึ้นใหม่อยู่ในลำดับที่ 77 ของประเทศไทย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจจำนวนมาก อาทิเช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว น้ำตกเจ็ดสี น้ำตกชะแนน น้ำตกถ้ำผุ่น น้ำตกถ้ำพระ น้ำตกตาดนกเขียน บึงกุดทิง บึงโขงหลง หาดคำสมบุญ วัดภูทอกหรือวัดเจติยาศีรีวิหาร วัดโพธาราม (วัดหลวงพ่อบพระใหญ่) วัดอาสงคิลาวาส แก่งอาสง ศาลเจ้าแม่สองนาง เป็นต้น นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นยังมีพื้นที่ที่ยังไม่ถูกค้นพบไม่น้อย ซึ่งพื้นที่เหล่านั้นอาจจะเป็นพื้นที่ใหม่ที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ประจำจังหวัดบึงกาฬได้อีก และเนื่องจากจังหวัดบึงกาฬเป็นจังหวัดที่เพิ่งได้รับการจัดตั้งเป็นจังหวัดได้ไม่นาน การพัฒนาในด้านต่าง ๆ จึงยังไม่สมบูรณ์เท่าที่ควรรวมถึงการพัฒนาด้านแหล่งท่องเที่ยวต่างๆภายในจังหวัด ที่สำคัญคือเส้นทางในการเดินทางที่เชื่อมโยงไปยังสถานที่ท่องเที่ยวภายในจังหวัดบึงกาฬ รวมถึงการคมนาคมก็ยังไม่สะดวกเท่าที่ควร จำนวนที่พักสำหรับ รองรับนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลยังคงมีไม่เพียงพอ หรือแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในจังหวัดยังไม่ได้รับการบูรณะให้ดีเท่าที่ควรสำหรับจะต้อนรับนักท่องเที่ยวได้ เป็นต้น ดังนั้นหากมีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงสำหรับการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ทั้งภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดหนองคาย เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกัน จะทำให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆเกิดขึ้น อาทิเช่น การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว การพัฒนาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาด้านอาหารในแหล่งท่องเที่ยว และการพัฒนาด้านสุขอนามัยในแหล่งท่องเที่ยว

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวคณะวิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะทำการวิจัยเรื่องศึกษาทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยจะได้ข้อมูลทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงให้เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยศึกษาทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬครั้งนี้มีขอบเขตในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตเนื้อหา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาเพื่อให้ครอบคลุมในการวิจัยดังนี้ ศึกษาข้อมูลทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ

ขอบเขตด้านพื้นที่ ดำเนินการวิจัยในพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ

ขอบเขตด้านประชากร แบ่งกลุ่มประชากรที่ศึกษาเป็น 3 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ

กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชน ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและ ภาค
วิชาการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ
เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีกรอบการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากร ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัด
หนองคายและจังหวัดบึงกาฬที่ดูแลหรือเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวแห่งละ 3 คน เพื่อประเมิน
ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วย 1) ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว 2) เจ้าหน้าที่เทศบาลหรือองค์การ
บริหารส่วนตำบลที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นตั้งอยู่ในพื้นที่ 3) นักท่องเที่ยว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยในขั้นตอนนี้คณะวิจัยจะใช้แบบสอบถามในการสำรวจ
แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีสภาพเป็นแบบตรวจสอบรายการ
(Check list) ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา ระยะเวลาปฏิบัติงานเกี่ยวกับการ
ท่องเที่ยว

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นอื่นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะวิจัยจะดำเนินการดังนี้

1. ประชุมคณะวิจัยเพื่อวางแผนลงพื้นที่เก็บข้อมูล
2. กำหนดวันลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยคณะวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ คณะวิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความ
สมบูรณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ หาค่าสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสถิติทางสังคมศาสตร์
(Statistical Package for the Social Sciences: SPSS) ใช้วิธีการแจกแจงความถี่ (f) และหาร้อย
ละ (%) ค่าเฉลี่ย (X) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย และจังหวัดบึงกาฬ คณะวิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ จากการตอบแบบสอบถาม ข้อมูลทั่วไป พบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ มีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 48 คน จำแนกเป็นเพศชาย 24 คน คิดเป็นร้อยละ 50 เพศหญิง 24 คน คิดเป็นร้อยละ 50

ระดับอายุ มากที่สุดอยู่ในระดับ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.7 รองลงมา อายุ 51 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 25.0 อายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.7 และอายุอยู่ในระดับน้อยที่สุด 20-30 ปี, อายุต่ำกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 8.3 ตามลำดับ

ระดับการศึกษา อยู่ในระดับต่ำกว่าปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.9 รองลงมา อยู่ในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 39.6 และอยู่ในระดับสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 12.5 ตามลำดับ

อาชีพ อยู่ในระดับมากที่สุด รับราชการ คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมาอาชีพค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 22.9 อาชีพธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 20.8 และนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 8.3 ตามลำดับ

ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมานักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย อยู่ในระดับมากที่สุด มากกว่า 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 81.2 รองลงมา 3-5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 10.4 และต่ำกว่า 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 8.3 ตามลำดับ

ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมานักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดบึงกาฬ อยู่ในระดับมากที่สุด มากกว่า 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 68.8 รองลงมา 3-5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 29.2 และต่ำกว่า 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 2.1 ตามลำดับ

ตำแหน่งในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับ มากที่สุด เป็นนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 12.5 รองลงมาเป็นเจ้าของพื้นที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา ตัวแทนองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานหอการค้า ผู้ประกอบการโรงแรมที่พัก ผู้ประกอบการร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ผู้ประกอบการรถโดยสาร บริษัทนำเที่ยว ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 8.3 และตำแหน่งนายกเทศมนตรี คิดเป็นร้อยละ 4.2 ตามลำดับ

2. ทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.03 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.44 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน รวมทุกด้านเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ค่าเฉลี่ย 4.57 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.41 ส่วนที่เหลือมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงตามลำดับดังนี้ ด้านกิจกรรม ค่าเฉลี่ย 4.16 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.51 ด้านการเข้าถึง ค่าเฉลี่ย 3.94 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.45 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ค่าเฉลี่ย 3.76 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .39 และด้านที่พัก ค่าเฉลี่ย 3.71 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .41 ตามลำดับ

การอภิปรายผล

การศึกษาทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย และจังหวัดบึงกาฬ คณะวิจัยอภิปรายผลการวิจัย 2 ประเด็น ดังนี้

1. ผลการศึกษาวิจัยจากการตอบแบบสอบถามข้อมูลทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ พบว่า ทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬโดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (4.03) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อรวมทุกข้อเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ (4.57) ส่วนที่เหลือมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกข้อ ดังนี้ ด้านกิจกรรม ด้านการเข้าถึง ด้านอำนวยความสะดวก และด้านที่พัก แสดงให้เห็นว่าทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ มีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่มากที่สุด ดังจะเห็นได้จากการมีปัจจัยในการส่งเสริมสนับสนุน ดังนี้

ประการที่หนึ่ง จังหวัดหนองคายได้รับการคัดเลือกจากนิตยสาร Modern Maturity ฉบับเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน 2550 ของสมาคมชาวอเมริกันผู้เกษียณอายุ ให้เป็นเมืองน่าอยู่อันดับ 7 ของโลก โดยมีตัวชี้วัด 12 ด้าน ประกอบการคัดเลือก ดังนี้ ลักษณะภูมิอากาศ ค่าครองชีพ วัฒนธรรม สาธารณูปโภค สถานที่พัก ระบบการขนส่ง การบริการด้านสาธารณสุข สภาพแวดล้อม กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ ความปลอดภัย ความมั่นคงทางการเมือง และเทคโนโลยี อยู่ในเกณฑ์ที่ดี

ประการที่สอง จังหวัดหนองคาย เป็นสถานที่จัดสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงหนองคาย-เวียงจันทน์ แห่งแรกของประเทศไทย (พ.ศ. 2534) โดยความช่วยเหลือด้านงบประมาณจากประเทศออสเตรเลีย จำนวน 30 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และรัฐบาลไทยจัดสรรงบประมาณสมทบอีก

467,302 ล้านบาท เพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้าทางรถยนต์และรถไฟ ทำให้สามารถดำเนินการขนส่งสินค้า กระจายไปยังกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว และลดค่าใช้จ่ายได้เป็นอย่างดี รวมทั้ง สามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชื่อมโยงไปยังกลุ่มประเทศอินโดจีน ได้แก่ สปป.ลาว เวียดนาม และกัมพูชาได้โดยตรง ทำให้ประเทศไทยมีรายได้จากจุดการค้าชายแดนถาวรด่านสะพานมิตรภาพไทย-ลาว จังหวัดหนองคายมีมูลค่ามากที่สุดใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มูลค่า 75,205.6 ล้านบาท (พ.ศ.2552) นอกจากนั้น ยังมีตลาดการค้าชายแดนจุดผ่อนปรนหรือด่านประเพณีของท้องถิ่นระหว่างไทย-ลาวอีก 6 แห่ง ในจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ ทำให้กิจการค้าชายแดนมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น

ประการที่สาม จังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬมีแหล่งท่องเที่ยวปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ บั้งไฟพญานาค เกิดขึ้นในแม่น้ำโขงตลอดแนวตั้งแต่อำเภอสังคม อำเภอศรีเชียงใหม่ อำเภอโพนพิสัย อำเภอรัตนวาปี อำเภอปากคาด และอำเภอเมืองบึงกาฬ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 (วันออกพรรษา) ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวชมปีละ 50,000 – 100,000 คน ทำให้ชุมชนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้น นักท่องเที่ยว ยังสามารถเดินทางไปท่องเที่ยวเชื่อมโยงไปยังประเทศ สปป.ลาวได้อีกแห่งหนึ่งด้วย

ประการที่สี่ จังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและธรรมชาติที่มีชื่อเสียงในระดับโลกอยู่หลายแห่ง อาทิเช่น สถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2 แห่ง คือ เจดีย์พระธาตุบังพวน (หัวหน่าวหรือกระเพาะอาหาร 29 องค์) และเจดีย์สัตตมหาสถานที่พระพุทธรูปเจ้าเสด็จประทับเสวยวิมุตติสุข 7 แห่งๆละ 7 วัน สมบูรณ์ที่สุดในโลก เจดีย์พระธาตุโพนจิกเวียงจัว (เขี้ยวผาง 3 องค์) และพระธาตุหล้าหนอง หรือพระธาตุกุดलग น้ำ (ฝ่าพระบาท) พื้นที่ชุ่มน้ำบึงโขงหลง (แรมซ่าไซด์) อันดับที่ 1,098 ของโลก มีความหลากหลายทางชีวภาพด้านพันธุ์พืชและสัตว์ไม่น้อยกว่า 4,061 ชนิด และพื้นที่ชุ่มน้ำหนองกุดทิง (แรมซ่าไซด์) อันดับที่ 1,733 ของโลก มีความหลากหลายทางธรรมชาติของปลาสูงมาก มีสัตว์น้ำ 250 ชนิด มีปลาเอกลักษณ์ไม่มีในที่อื่นใดในโลก 20 สายพันธุ์ เช่น ปลาน้ำจืด กุดทิง หรือปลาน้ำจืด ปลาชีวะแควสามจุด (ขนาดเล็กอันดับ 3 ของโลก) เป็นต้น

นอกจากนั้น จังหวัดบึงกาฬได้ดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงระหว่างจังหวัดบึงกาฬกับแขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว เพื่อใช้เชื่อมเส้นทางทางการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวไปยังประเทศสปป.ลาว และเวียดนาม ระยะทาง 315 กิโลเมตร เชื่อมการท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยว 3 ประเทศ” กล่าวคือ รับประทานอาหารเช้าที่จังหวัดบึงกาฬ แล้วข้ามแม่น้ำโขงไปเมืองปากซัน แขวงบอลิคำไซ ตามเส้นทางหมายเลข 13

ไปรับประทานอาหารกลางวันหลัก 20 จากนั้นเดินทางไปตามเส้นทางหมายเลข 8 รับประทานอาหารเย็นที่เมืองวินท์ จังหวัดเงะฮาน ประเทศเวียดนาม ตามโครงการเชื่อมต่อเส้นทางคมนาคมจากตะวันตกสู่ตะวันออก (East – West Corridor) เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ ยงวณิชย์ เศรษฐศิริ และคณะ (2555) ที่ทำการศึกษาศักยภาพพื้นที่เพื่อพัฒนาศูนย์อุตสาหกรรมท่องเที่ยวชายแดนไทย-สปป.ลาว กรณีศึกษาจังหวัดหนองคายและนครหลวงเวียงจันทน์ พบว่า ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและการบริการทางการท่องเที่ยวยังคงอยู่ในระดับสูง แต่หากจะมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นที่พึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว ควรคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจมาท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้ 1) ความปลอดภัย (Security) 2) โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructures) 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) 4) การคมนาคม (Transportation) 5) พืชการเข้าเมืองและบริการข่าวสาร (Border Control and Information) 6) ที่พัก (Accommodation) 7) ร้านอาหาร (Food and Beverage) 8) สินค้าของที่ระลึก (Souvenirs) เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร

1.1.1 จัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวให้ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้รูปแบบดังนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม (Cultural and Traditional Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น (Ethnic Tourism) เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับคนที่มีเชื้อชาติและภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากนักท่องเที่ยว เป็นต้น

1.1.2 พัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอและเป็นที่พึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในด้านความปลอดภัย โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก การคมนาคม พืชการเข้าเมืองและบริการข่าวสาร ที่พักรับรอง ร้านอาหาร และสินค้าของที่ระลึก เป็นต้น

1.1.3 การพัฒนาแนวทางการเชื่อมโยงจังหวัด และเมืองที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับประเทศ สปป.ลาว เวียดนาม และกัมพูชา โดยสร้างองค์ความรู้ข้อมูลเชิงพื้นที่ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต กลุ่มชาติพันธุ์ ศิลปกรรม การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ

ด้านเศรษฐกิจและสังคมในรูปแบบเครือข่ายการเชื่อมโยง และถ่ายทอดความรู้ของแหล่งท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น

2. ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และธรรมชาติเชื่อมโยงจังหวัดในภาคอีสานตอนบน หนองคาย บึงกาฬ นครพนม สกลนคร และอุดรธานี

2.2 การท่องเที่ยวเส้นทางสายเศรษฐกิจสังคมภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเชื่อมโยงจังหวัดหนองคาย บึงกาฬ สปป.ลาว และเวียดนาม

2.3 การท่องเที่ยวแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านการเกษตร และอุตสาหกรรมท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำโขงจังหวัดเลย หนองคาย บึงกาฬ และนครพนม

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่องการศึกษาทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย และจังหวัดบึงกาฬ สำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความร่วมมือจากคณะวิจัย ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวหน่วยงาน นักวิชาการ ผู้นำชุมชนและผู้ประกอบการท่องเที่ยว ในพื้นที่จังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความสะดวก ให้ความช่วยเหลือในการติดต่อประสานงาน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและให้ข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีและสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติที่สนับสนุนงบประมาณแผ่นดินประจำปีงบประมาณ 2559 ในการทำวิจัย และขอขอบคุณทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนาม ที่มีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2535). *พระวิสุทธิกษัตริย์*. กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- กรมศิลปากร. (2542). *หนังสือทะเบียนโบราณวัตถุศิลปวัตถุในครอบครองของวัด และของเอกชน เล่มที่ 4*. กรุงเทพฯ: สมาพันธ์จำกัด.
- ยงวณิชย์ เศกสรรค์ และคณะ. (2555). *ศักยภาพพื้นที่เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวชายแดนไทย-สปป.ลาว : กรณีศึกษาจังหวัดหนองคาย และนครหลวงเวียงจันทน์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. (2542). จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- สำนักงานจังหวัดหนองคาย. (2540). *หนังสือจังหวัดหนองคาย*. กรุงเทพฯ: มังกรการพิมพ์.
- สำนักงานจังหวัดหนองคาย. (2557). *จังหวัดหนองคาย*. หนองคาย: ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล.
- สำนักงานทรัพยากรน้ำ ภาค 3. อุดรธานี. (2558). *รายงานการประชุมจัดทำแผนพัฒนาแหล่งน้ำ จังหวัดอุดรธานี*. จังหวัดอุดรธานี: สำนักงานทรัพยากรน้ำ ภาค 3. อุดรธานี
- สิทธิพร ณ นครพนม. (2556). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน*. จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- สุกัญญา ภัทรราชย์. (2540). *ตำนานหลังม่านกาลเวลา*. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพร วีระปรียากร และคณะ. (2557). *การพัฒนาศักยภาพภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางสู่ความยั่งยืนและเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งเดียวอาเซียน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

แนวทางการพัฒนาส่งเสริมการจัดบริการสุขภาพะผู้สูงอายุ ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย

Development Approach for Aging Health Care Services in Udon Thani Province Thailand

ประจัญ กิ่งมิ่งแฮ¹
Prachon Kingminghae¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัญหาการจัดบริการสุขภาพะผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี 2) เพื่อกำหนดแนวทางการจัดบริการสุขภาพะผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี 3) เพื่อประเมินแนวทางการจัดบริการสุขภาพะผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี การวิจัยใช้แบบผสมผสาน ทั้งวิจัยเชิงปริมาณ และวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ดังนี้

ระยะที่1 ดำเนินการ2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่1ใช้ประชากรกลุ่มตัวอย่างคือตัวแทนผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง และในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วนของกลุ่มได้จำนวน 200 คน การวิเคราะห์ คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อายุ อาชีพ สถานภาพสมรส รายได้ของครอบครัว และการวิเคราะห์คุณลักษณะระดับปัจจัยของระดับปัญหา สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และในการแปรผลใช้ค่าพิสัยกลางของระดับช่วงชั้น แบบมาตราส่วนประมาณค่า พิจารณาจากระดับค่าคะแนน เฉลี่ยตามเกณฑ์ 5 ระดับ ขั้นตอนที่2 จัดเวทีใช้แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างสรุปปัญหาและจัดลำดับปัญหาที่สำคัญ ใช้กลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง50 คนประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องวิเคราะห์ปัญหา สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ

ระยะที่ 2 การกำหนดแนวทางได้ดำเนินการ2ขั้นตอนคือ ในขั้นตอนที่1 จัดทำร่างแนวทางที่จะใช้เป็นแนวทางพัฒนา ใช้กลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง 50 คน ใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามถึง

¹ ดร. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี; Doctor, Udon Thani Rajabhat University, Thailand.

โครงสร้าง โดยจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม และใช้เทคนิคกระบวนการฉันทามติเพื่อหาความสอดคล้อง ในขั้นตอนที่ 2 กำหนดแนวทางใช้กลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงจำนวน 20 คน ร่วมเวทีแสดงความคิดเห็น โดยยึดทฤษฎีการมีส่วนร่วม เครื่องมือวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง ใช้เทคนิคกระบวนการฉันทามติ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและวิเคราะห์เชิงเนื้อหาของตัวบ่งชี้เพื่อให้ได้ความสอดคล้องความเหมาะสม เป็นไปได้ ประโยชน์ และความคุ้มค่า

ระยะที่ 3 การประเมินแนวทางการจัดบริการสุขภาพของผู้สูงอายุดำเนินการ 2 ขั้นตอน ในขั้นตอนที่ 1 การประเมินกิจกรรม เพื่อใช้เป็นกลไกในการดูแลผู้สูงอายุทั้งทางด้านกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ โดยใช้การจัดเสวนากลุ่มแนวทางพัฒนา ใช้กลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง ในขั้นตอนที่ 2 การประเมินแนวทางพัฒนาการส่งเสริมการจัดบริการสุขภาพของผู้สูงอายุโดยจัดเสวนากลุ่ม ใช้กลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง จำนวน 20 คน

เครื่องมือคือแบบข้อคำถามกึ่งมีโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคกระบวนการฉันทามติ วิเคราะห์เชิงเนื้อหาของตัวบ่งชี้ เพื่อยืนยันกิจกรรมที่เหมาะสม ตรวจสอบความสอดคล้อง ใช้ค่าร้อยละ ของจำนวนผู้ร่วมเวที ผลการศึกษารายงานว่า

การวิจัยระยะที่ 1 ผลการศึกษาศึกษาปัญหาการจัดบริการสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี การยืนยันยอมรับสรุปได้ปัญหา คือ

1. ปัญหาด้านการสร้างกลไกและระบบในการดูแลผู้สูงอายุ ระดับการแปรผลภาพรวมพบว่า ด้านสุขภาพทางจิตใจและอารมณ์มีปัญหาในระดับมากมีค่าเฉลี่ย3.80 รองลงไปคือทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมีปัญหาในระดับค่อนข้างมากเฉลี่ย3.75 ทางปัญญา (จิตวิญญาณ) มีปัญหาระดับค่อนข้างมากเฉลี่ย3.58 และทางกายมีปัญหาในระดับปานกลาง เฉลี่ย 3.41ตามลำดับ

2. ปัญหาด้านการบริการทางสุขภาพและการบริการทางสังคม คือ 1) พื้นที่สาธารณะในแต่ละชุมชนมีน้อยและจำกัด 2) การสนับสนุนอุปกรณ์ทางกีฬาในแต่ละชุมชนได้ไม่ทั่วถึง 3) ขาดการเชื่อมโยงระบบข้อมูลในระดับพื้นที่

การวิจัยระยะที่ 2 ผลการกำหนดแนวทางการจัดบริการสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ได้รับการยืนยันรับรองได้ตัวแบบการทำงาน คือ 1) พันธสัญญาชุมชน(community & commitment)ระหว่างเครือข่ายผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเชิงพื้นที่ในข้อตกลงร่วมมือกันเพื่อร่วมกัน

แก้ปัญหาบนฐานความรู้ของท้องถิ่น ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ, ครอบครัว, ญาติ,ผู้เกี่ยวข้อง 2) ได้ข้อตกลงในการวางระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงโดยผ่านช่องทาง เฟสบุคหรือไลน์ ง่ายต่อการติดต่อติดตาม ส่งข่าวสาร และประหยัด 3) การจัดการตนเองด้วยวินัยการดำรงชีวิต ด้วยกิจกรรมกีฬา และนันทนาการ ที่เป็นกลไกในการดูแลผู้สูงอายุให้มีภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย, จิตใจ, อารมณ์, สังคม, และจิตวิญญาณ.

การวิจัยระยะที่ 3 ผลการประเมินแนวทางการจัดบริการสุขภาพผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ได้ข้อค้นพบว่า ได้รับการยืนยันรับรองกิจกรรมการออกกำลังกายด้วยกีฬา ที่ใช้ทักษะการเล่นแบบไม่ปะทะ ใช้เวลาในการเล่นช่วงละ 30 นาที ที่ผสมผสานด้วยการเดินและนันทนาการ เป็นแนวทางการให้บริการสุขภาพผู้สูงอายุ ที่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ ให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีต่อไปได้

คำสำคัญ : การจัดบริการสุขภาพผู้สูงอายุ

ABSTRACT

The purposes of this mixed methods research were: 1) to study the problems for Aging health care services in Udon Thani Province Thailand 2) to develop approach for Aging health care services in Udon Thani Province Thailand 3) to evaluate for Aging health Care Services approach in Udon Thani Province Thailand. The research was divided in to three phases.

Phase1: the sample of this research consisted of 200 aging persons were drawn from Muang District and Udon thani Municipallity, using simple random sampling method, A questionnaire was employed as a research tool to collect data. The 5- rating- scale questionnaire, consisted of 6 different areas including of sex, education, age, occupation, status and family income. The data was then analyzed by percentage, mean standard deviation and midpoint of class interval based on the average score.

Phase 2 : The development of approach for aging health care services in Udon Thani Province were : 1) the target groups to prepare draft for development aging approach for health care services in Udon Thani Province by learning exchange forum apply the participatory theory concept and multi - attribute consensus reaching techniques were 50 experts persons,

professional and related persons by purposive selection. The research instrument are questionnaire and semi-structured interviews. 2) 20 experts and related persons by purposive selection to construct for development approach for aging health care services in Udon Thani Province by learning exchange forum apply the participatory theory concept and multi – attribute consensus reaching techniques.

Phase 3: Evaluate of the aging development approach to health care services in Udon Thani Province were: 1) to evaluate activities for aging health care services by mechanisms system healthy, as physically, mentally, socially and spiritually. The target group were 20 experts and related persons by purposive selection to attend focus group apply the participatory theory concept and multi – attribute consensus reaching techniques. The research instrument is semi-structured interviews. 2) to evaluate the results of aging development approach for health care services in Udon Thani Province. The target group were 20 experts and related persons by purposive selection to attend focus group forum apply the participatory theory concept and multi – attribute consensus reaching techniques. The research instrument is semi-structured interviews and statistic used percentage.

This research results showed that

Phase 1 : The Aging Health Care Services in Udon Thani Province problems were ; 1) The problems of establishing mechanisms and systems for Aging Health Care Services was found that the problems in the mental and emotional at higher level in all areas mean 3.80 , in the social and environmental as high level mean 3.75 , in intellectual (spiritual) as high level mean 3.58 and in physical as moderate level mean 3.41 2) The problems of health services and social services were the public areas in each community are few and limited, Insufficient exercise equipment and none local information link system to provide effective care and assistance to the elderly such as facebook or line which easy and save.

Phase 2 : The results of approach for Aging Health Care Services in Udon Thani Province Thailand have 100% rate confirmed were as follows: 1) family and community commitment with cooperation on the base of local knowledge and the networks related to spatial management. 2) local information link system to provide effective care and assistance to the elderly such as facebook or line and 3) self-management with discipline and continuity of sport

activities that were Aging Health Care Services mechanisms and systems in healthy, physically, mentally, socially and spiritually.

Phase 3 : Evaluation results of approach for Aging Health Care Services in Udon Thani Province Thailand revealed that 1) the results of activities by percentage confirmed consensus were sports and 2) An approach for Aging Health Care Services in Udon Thani Province Thailand by percentage of members confirmed consensus, founds that: An approach for Aging Health Care Services was main mechanisms for the elderly to be healthy, physically, mentally, socially and spiritually.

Keywords : Aging Health Care Services.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสภาพสังคมปัจจุบันการเปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้ตลอดชีวิตและมีการเตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตเพื่อให้สามารถปรับตัวเมื่อเกิดการป่วยเรื้อรังหรือเกิดการบาดเจ็บขึ้น โดยเฉพาะการสร้างเสริมสุขภาพที่จำเป็นต้องส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทั้งในตัวบุคคลและสังคมด้วย (องค์การอนามัยโลก, 2556) โดยกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพเป็นกระบวนการที่เอื้ออำนวยให้ประชาชนสามารถเพิ่มความสามารถในการควบคุมและปรับปรุงสุขภาพของตนเองและโดยอย่างยิ่งด้านผู้สูงอายุในปัจจุบันได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society) เป็นที่เรียบร้อยแล้วจากรายงานผลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทยในปี 2557 พบว่าประเทศไทยมีประชากรสูงอายุคิดเป็นร้อยละ 14.9 ของประชากรทั้งสิ้น ในสัดส่วนผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป เกินกว่าร้อยละ 10 ของประชากร และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี ซึ่งได้มีการคาดว่าในปี 2565 ก็จะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ หรือ Aged Society (สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุต่อประชากรรวมเกินร้อยละ 20) และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 26.6 ในปี 2573 หรือเท่ากับว่าคนไทยทุกๆ 4 คน จะมีผู้สูงอายุอยู่ด้วย 1 คน การดูแลตนเองของผู้สูงอายุด้วยการออกกำลังกายจะมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการแก้ปัญหา ซึ่งนำไปสู่ “การประกันความยั่งยืนของงบประมาณการดูแลรักษาพยาบาลทางการแพทย์” ซึ่งเป็นประเด็นการพัฒนาในประเทศไทยด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ที่ต้องมีความเหมาะสมกับสภาพความแข็งแรงของร่างกาย ที่จะต้องให้ความสำคัญทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติจะต้องมีความสอดคล้องและสามารถดำเนินการได้จริงและเป็นผลดี(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560)

จังหวัดอุดรธานีเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มากเป็นอันดับ 5 ของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีประชากร 1,575,311 คน เป็นผู้สูงอายุ 208,421 คน คิดเป็นร้อยละ 13.23 ถือว่าจังหวัดอุดรธานี ได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) และคาดว่าในปี 2568 จังหวัดอุดรธานี จะมีประชากรผู้สูงอายุถึงร้อยละ 19.61 และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) จากการประเมินคัดกรองภาวะสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดอุดรธานี ปี 2560 จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับการคัดกรอง 177,370 ราย คิดเป็นร้อยละ 85.10 แบ่งตามความสามารถกิจวัตรประจำวัน (ADL) กลุ่ม 1 ติดสังคม 173,430 ราย คิดเป็นร้อยละ 83.21 กลุ่ม 2 ติดบ้าน 3,105 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.49 และกลุ่ม 3 ติดเตียง 835 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.40 โดยอย่างยิ่งอำเภอที่มีประชากรหนาแน่นมากกว่าทุกอำเภอ คือ อำเภอเมือง ที่ประกอบด้วยผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองอุดรธานี (ชุมชนเมือง) และในเทศบาลนครอุดรธานี (ชุมชนเทศบาลนครอุดรธานี) โดยเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุในช่วง 60 – 90 ปี รวมจำนวน 108,553 คน (ข้อมูลประชากรกลางปี จากทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง: จำนวนชุมชน/หลังคาเรือน: ข้อมูล ณ 30 ธันวาคม 2560) ในสถานการณ์ปัจจุบันปัญหาสุขภาพผู้สูงอายุโดยรวมเป็นปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังและภาวะความเสื่อมสมรรถภาพของอวัยวะในร่างกาย สถานะทางสังคมการพึ่งพิงวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น อัตราส่วนเกือบลดลง แนวโน้มผู้สูงอายุอยู่คนเดียวเพิ่มขึ้น (สถาบันการวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2556) ด้วยสภาพปัญหาของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานีดังที่กล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการจัดบริการสุขภาพผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดบริการสุขภาพผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อกำหนดแนวทางการจัดบริการสุขภาพผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี
3. เพื่อประเมินแนวทางการจัดบริการสุขภาพผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี

ขอบเขตการวิจัย

เป็นลักษณะการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือการใช้กลุ่มเครือข่ายเป็นฐานของการวิจัย (network) โดยผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญจากการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เริ่มต้นจากตัวของผู้สูงอายุเป็นฐานราก โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัย 3 ระยะ

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

คือ ผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองอุดรธานี (ชุมชนเมือง) และในเทศบาลนครอุดรธานี (ชุมชนเทศบาลนครอุดรธานี) โดยเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุในช่วง 60–90 ปี การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Taro Yamane (1970) ค่าความเชื่อมั่น 95% (สำเร็จ จันทรสุวรรณ, 2541) โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random Sampling) ใช้เกณฑ์ตามตารางสำเร็จ ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนมาก่อน ตามสัดส่วนของกลุ่มได้ 200 คน ใช้ตอบแบบสอบถามปลายปิดและจากแบบสอบถามปลายเปิด

กลุ่มเป้าหมายใช้จัดเวทีเสวนาและ Focus group ประกอบด้วย กลุ่มเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มบุคคล องค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ผู้ใกล้ชิด เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง ใช้กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 50 คน

กลุ่มเป้าหมายในชั้นประมวลผล ใช้กลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง จำนวน 20 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้อง โดยการจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participatory Theory)

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และในการแปรผลใช้ค่าพิสัยกลาง (Midpoint) ของระดับช่วงชั้น (Class Interval) แบบมาตราส่วนประมาณค่า ตามเกณฑ์ 5 ระดับ ดังนี้ ระดับมีปัญหามากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แล้วนำแบบสอบถามมาแปลผลข้อมูล และประมวลผล และประยุกต์ใช้เทคนิค Multi Attribute Consensus Reaching (MACR) (King, J.A., 2001) (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) ใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพให้ได้ความสอดคล้องความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ประโยชน์และความคุ้มค่าของแนวทาง แล้วคิดเป็นร้อยละ

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ที่ถูกสุ่มเป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมเอกสารการพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล จากการจัดเวทีเสวนา และการเสวนากลุ่ม (Focus group) แปลผลข้อมูล และประมวลผล

สรุปผลวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยระยะที่ 1 ผลศึกษาปัญหาการจัดบริการสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี เป็นการศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถามที่มีโครงสร้าง มีผลการศึกษา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ใช้แบบสอบถามเชิงปริมาณ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า มีระดับปัญหาและจำเป็นต้องแก้ไขระดับมาก ได้แก่ ด้านสุขภาวะทางจิตใจและอารมณ์ มีระดับค่าเฉลี่ย 3.80 รองลงไปคือด้านสุขภาวะทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมีระดับปัญหาที่ค่อนข้างมากมีค่าเฉลี่ย 3.75 ด้านสุขภาวะทางปัญญา(จิตวิญญาณ)มีระดับปัญหาลดลงมีค่าเฉลี่ย 3.58 และด้านสุขภาวะทางกายมีระดับปัญหาน้อยโดยมีค่าเฉลี่ย 3.41 ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อปัญหาจากขั้นตอนที่ 1 นำมาวิเคราะห์เพื่อยืนยันสภาพปัญหาการจัดบริการสุขภาพที่แท้จริงของผู้สูงอายุ พบว่า

ปัญหาด้านการจัดบริการ และปัญหาด้านระบบข้อมูล การดูแลผู้สูงอายุในชุมชนโดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ ที่ไม่ครอบคลุม พบว่า

- 1) ปัญหาด้านการบริการทางสุขภาพและการบริการทางสังคม
- 2) ปัญหาพื้นที่สาธารณะในแต่ละชุมชนมีน้อยและจำกัด
- 3) ปัญหาการสนับสนุนอุปกรณ์ทางกีฬาในแต่ละชุมชนได้ไม่ทั่วถึง
- 4) ปัญหาระบบฐานข้อมูลขาดการเชื่อมโยงระบบข้อมูลของหน่วยงานต่างๆ

การวิจัยระยะที่ 2 ผลการกำหนดแนวทางการจัดบริการสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี

ขั้นตอนที่ 1 ผลการจัดทำร่างแนวทางที่จะใช้จัดบริการสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี

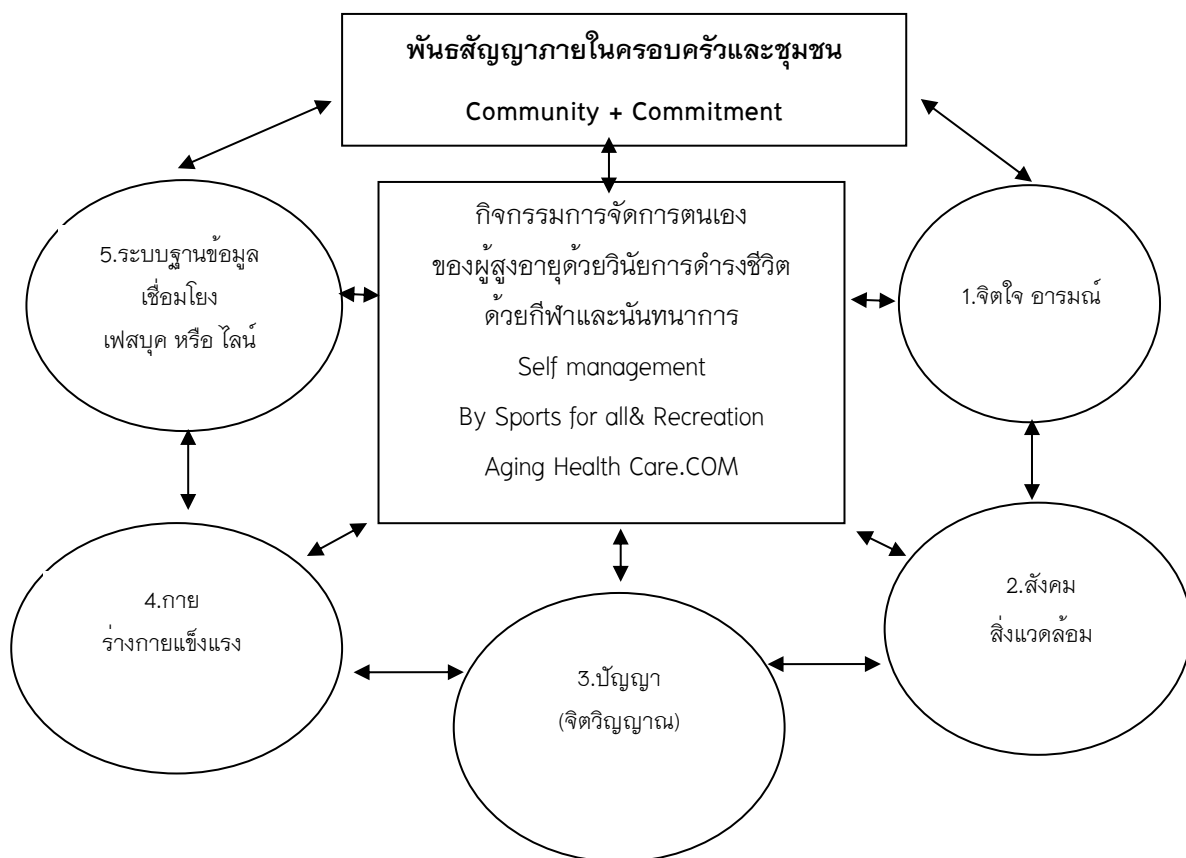
1) ได้ร่างกิจกรรมการออกกำลังกายด้านกีฬาและนันทนาการ ที่เป็นกลไกและระบบในการดูแลผู้สูงอายุ “ด้วยกระบวนการพันธสัญญาผู้สูงอายุ- ครอบครัว- ชุมชน-หน่วยงาน” ร่วมมือพัฒนาผู้สูงอายุที่เหมาะสม

2) ได้ร่างแนวทางการจัดบริการการดูแลผู้สูงอายุ ด้วยพันธสัญญาภายในครอบครัวและชุมชน (Community & Commitment)

3) ได้ร่างระบบฐานข้อมูลการสื่อสาร การติดต่อ ติดตาม ส่งข่าวสารต่างๆที่เชื่อมโยงผ่านช่องทางเฟสบุ๊คหรือไลน์

ขั้นตอนที่ 2 ผลการกำหนดเป็นแนวทางพัฒนาการส่งเสริมการจัดบริการสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี พบว่า

ได้แนวทางของการให้บริการสุขภาพะผู้สูงอายุ ที่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพะทางด้าน จิตใจอารมณ์ ร่างกาย สังคม และด้านจิตวิญญาณ ให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีต่อไป เขียนเป็นแผนภูมิภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางพัฒนาการส่งเสริมการจัดบริการสุขภาพะผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี

การวิจัยระยะที่ 3 ผลการประเมินแนวทางการจัดบริการสุขภาพะผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี

ขั้นตอนที่ 1 ใช้การเสวนากลุ่ม (Focus group) กลุ่มเป้าหมายใช้แบบเจาะจงจำนวน 20 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้สูงอายุ ใช้แบบข้อคำถามกึ่งโครงสร้างที่เกี่ยวกับความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการออกกำลังกายได้รับการยืนยันรับรองกิจกรรมการส่งเสริมการ

จัดบริการสุขภาวะผู้สูงอายุมีความสอดคล้องความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ประโยชน์และความคุ้มค่าของแนวทาง

ขั้นตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินแนวทางพัฒนาการส่งเสริมการจัดบริการสุขภาวะผู้สูงอายุใช้การเสวนากลุ่ม (Focus group) กลุ่มเป้าหมายใช้แบบเจาะจงจำนวน 20 คน ยืนยันรับรอง โดยใช้คำร้อยละของจำนวนผู้ร่วมเวที ยืนยันรับรองด้วยการยกมือในความตรงเชิงพินิจสูง พบว่า

ได้แนวทางของการให้บริการสุขภาวะผู้สูงอายุ เป็นกลไกสำคัญ ในการสร้างเสริมสุขภาวะทางด้าน จิตใจอารมณ์ ร่างกาย สังคม และด้านจิตวิญญาณให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดี

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลข้อค้นพบระยะที่ 1

ผลการวิเคราะห์ปัญหาการจัดบริการสุขภาวะผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ได้ข้อค้นพบ ดังนี้ 1.ปัญหาด้านการสร้างกลไกและระบบในการดูแลผู้สูงอายุ ระดับการแปรผลภาพรวมพบว่า ด้านสุขภาวะทางจิตใจและอารมณ์มีปัญหาในระดับมากมีค่าเฉลี่ย 3.80 รองลงไปคือทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมีปัญหาในระดับค่อนข้างมากเฉลี่ย 3.75 ทางปัญญา (จิตวิญญาณ) มีปัญหาระดับค่อนข้างมากเฉลี่ย 3.58 และทางกายมีปัญหาในระดับปานกลาง เฉลี่ย 3.41ตามลำดับ 2.ปัญหาด้านการบริการทางสุขภาพและการบริการทางสังคม คือ 1) พื้นที่สาธารณะในแต่ละชุมชนมีน้อยและจำกัด 2) การสนับสนุนอุปกรณ์ทางกีฬาในแต่ละชุมชนได้ไม่ทั่วถึง 3) ขาดการเชื่อมโยงระบบข้อมูลในระดับพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุข หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 71 รัฐพึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวอันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของสังคม จัดให้ประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม ส่งเสริมและพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่แข็งแรงและมีจิตใจเข้มแข็ง และสอดคล้องกับสภาพปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.2560) และคณะกรรมการนโยบายสุขภาพแห่งชาติ, (2560) สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศทั้งในระยะยาว(แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12(พ.ศ. 2560 – 2564) ระยะ 5 ปี) ด้านการปฏิรูประบบการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน ควบคุมโรค และภัยคุกคามสุขภาพเนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้ชีวิตของความเป็นเมือง และโรคที่เกิดจากปัจจัยกำหนดสุขภาพเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ด้วยกลไกการมีส่วนร่วมและการบูรณาการในการจัดการเพื่อพัฒนาสุขภาพในระดับพื้นที่และท้องถิ่น คือ ยึดหลักการ “ทุกนโยบายห่วงใยสุขภาพ” (Health in All Policies

Approach: HIAP) และให้ส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการปฏิบัติการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการดูแลสุขภาพตนเองของชุมชน บุคคลและครอบครัว สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศทั้งในระยะยาว

อภิปรายผลข้อค้นพบระยะที่ 2

ผลการกำหนดแนวทางการจัดบริการสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานีได้ข้อค้นพบว่าได้รับการยืนยันรับรองได้ตัวแบบการทำงาน คือ 1) พันธสัญญาชุมชน (community & commitment) ระหว่างเครือข่ายผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเชิงพื้นที่ในข้อตกลงร่วมมือกันเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาบนฐานความรู้ของท้องถิ่น ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ, ครอบครัว, ญาติ, ผู้เกี่ยวข้อง 2) ได้ข้อตกลงในการวางระบบฐานข้อมูลเชื่อมโยงผ่านช่องทาง เฟสบุ๊คหรือไลน์ ง่ายต่อการติดต่อติดตาม ส่งข่าวสาร และประหยัด 3) การจัดการตนเองด้วยวินัยการดำรงชีวิต ด้วยกิจกรรมกีฬา และนันทนาการ ที่เป็นกลไกในการดูแลสุขภาพให้ผู้สูงอายุให้มีภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย, จิตใจ, อารมณ์, สังคม, และจิตวิญญาณ ซึ่งมีความสอดคล้องกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(2553) ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ.2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ.2553) กล่าวถึง มุมมองด้านการสร้างและพัฒนาประชากรในพื้นที่ชนบทของประเทศไทยนั้นพบว่า คุณภาพและมาตรฐานของบุคลากร ตลอดจนองค์ประกอบพื้นฐานอื่นๆเกี่ยวกับการสร้างและพัฒนาประชากรในชนบทไทยในปัจจุบันควรมุ่งเน้นอยู่ 3 เรื่อง คือ (1) การเฝ้าระวังและติดตามสถานการณ์ด้านการเปลี่ยนแปลงทางประชากรและครัวเรือนอย่างใกล้ชิดเพื่อให้เกิดความเท่าทันในการรับมือ (2) การศึกษาผลกระทบและปัญหาเกี่ยวข้องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคสังคมสูงวัย และ (3) การค้นหาแนวทางที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการรับมือ และสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพประชากรภายใต้สังคมสูงวัย เช่นเดียวกับเพนเดอร์ (Pender, 2011) กล่าวว่า การสร้างเสริมสุขภาพคือการจูงใจหรือการกระทำใดๆที่เป็นศาสตร์และศิลป์ ที่มีผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคล เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมต่างๆ ปรับเปลี่ยนลักษณะการดำรงชีวิต ตลอดจนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ให้เอื้อต่อการเกิดภาวะสุขภาพสมบูรณ์อย่างเต็มศักยภาพที่ต่อเนื่อง โดยมีองค์ประกอบ 3 ด้านได้แก่ 1) การให้ความรู้ (Health Education) 2) การป้องกัน (Health Prevention) และ 3) การให้ภูมิคุ้มกันด้านสุขภาพ (Health Protection) โดยมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับ แผนประชากรเพื่อการพัฒนาประเทศ ระยะยาว 20 ปี ระหว่าง พ.ศ.2560-2579 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2560) ซึ่งตามยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ในยุทธศาสตร์ที่ 2 กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ

ประกอบด้วย 6 มาตรการหลัก คือ 1) มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันดูแลตนเองเบื้องต้น 2) มาตรการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ 3) มาตรการส่งเสริมด้านการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ 4) มาตรการสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ 5) มาตรการ ส่งเสริม สนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อ 6) มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย

อภิปรายผลข้อค้นพบระยะที่ 3

ผลการประเมินแนวทางการจัดบริการสุขภาพผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ค้นพบว่าได้รับการยืนยันรับรองกิจกรรมการออกกำลังกายด้วยกีฬา ที่ใช้ทักษะการเล่นแบบไม่ปะทะ ใช้เวลาในการเล่นช่วงละ 30 นาที ที่ผสมผสานด้วยการเดินและนันทนาการ เป็นแนวทางการให้บริการสุขภาพผู้สูงอายุ ที่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ ให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีต่อไปได้ สอดคล้องกับกับข้อมูลประชากรโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ, (2560)พบว่า ประเทศไทย ได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยมีสัดส่วนผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวนเกินกว่าร้อยละ 10 ของประชากร และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆทุกปีดังนั้นสังคมไทยจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องของสุขภาพผู้สูงอายุเป็นพิเศษ ส่งเสริมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุด้วยการออกกำลังกาย และมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการแก้ปัญหา ซึ่งนำไปสู่ “การประกันความยั่งยืนของงบประมาณการดูแลสุขภาพพยาบาลทางการแพทย์”ซึ่งเป็นประเด็นการพัฒนาในประเทศไทยด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่ต้องมีความเหมาะสมกับ สภาพความแข็งแรงของร่างกาย สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของวิไล คุปต์นิรติศัยกุล, (2559) เรื่องลักษณะการออกกำลังกาย ที่พบว่า ผู้สูงอายุมีแนวโน้มจะเกิดความถดถอยของสมรรถภาพทางกายง่ายกว่าในวัยอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากพยาธิสภาพต่าง ๆ ของหลายระบบที่พบในผู้สูงอายุนั้น มักเป็นภาวะเรื้อรัง ซึ่งจะมีผลต่อสูงอายุ เมื่ออายุมากขึ้น ผู้สูงอายุจะเดินช้าลง ก้าวเท้าสั้นลง และเมื่อเจ็บป่วย ต้องนอนโรงพยาบาลด้วยโรคเพียงเล็กน้อย ซึ่งผลการศึกษา ยืนยันว่าในผู้สูงอายุที่มีสุขภาพพื้นฐานค่อนข้างดีสามารถพัฒนาfunctional capacity ได้โดยการออกกำลังกาย ซึ่งผลที่ได้รับจากการออกกำลังกายนั้น จะตรงข้ามกับผลที่เกิดจากความเสื่อมถอยจากการมีอายุมากขึ้น เช่นเดียวกับผลการศึกษาวิจัยของประจัญ กิ่งมิ่งแสง (2558) เรื่องการออกกำลังกายเพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงของระบบต่าง ๆ ในการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ จึงต้องออกกำลังกายด้วยกีฬาที่เหมาะสม ไม่ปะทะ มีทักษะง่ายไม่รุนแรง และใช้เวลาในการออกกำลังกายแต่ละครั้งไม่เกิน 30 นาทีได้แก่ การเล่นเกทบอล การเดิน การวิ่งเหยาะๆ การถีบ

จักรยาน การว่ายน้ำ การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ มีประโยชน์คือ 1) ช่วยทำให้กล้ามเนื้อแข็งแรง และอดทนยิ่งขึ้น กล้ามเนื้อได้มีการออกกำลังกายเสมอ กล้ามเนื้อนั้นจะมีการพัฒนา และแข็งแรงยิ่งขึ้น 2) การทรงตัวดีขึ้น – รูปร่างดีขึ้นผู้ออกกำลังกายอยู่เสมอ จะทำให้ร่างกายมีความกระฉับกระเฉง ว่องไว ทรงตัวดี และรูปทรงของร่างกายสมส่วน 3) ชะลอความเสื่อมของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายได้ การออกกำลังกายที่ถูกต้องเหมาะสม จะช่วยชะลอความเสื่อมโทรมของร่างกาย ร่างกายของมนุษย์ถ้ามีการเคลื่อนไหวออกกำลังกายอยู่เสมอ นอกจากจะแข็งแรงขึ้นแล้ว ยังสามารถซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดเสียหายไปได้ด้วย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี มีข้อค้นพบที่ผู้วิจัยต้องการเสนอแนะทั้งที่เป็นเชิงวิชาการ ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา รายละเอียดดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลไปใช้

ผลการกำหนดแนวทางการจัดบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานีที่ได้ข้อค้นพบ คือ

1) ข้อค้นพบ ด้านพันธสัญญาชุมชน, ผู้สูงอายุ, ครอบครัว, ญาติ, ผู้เกี่ยวข้องที่เป็นข้อตกลงร่วมกันมือในการแก้ปัญหาบนฐานความรู้ ของท้องถิ่น และเครือข่ายผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเชิงพื้นที่นั้น สามารถนำแนวทางข้อค้นพบนี้ไปใช้ในทุกชุมชนในท้องถิ่น โดยการบูรณาการกิจกรรมรวมกับการดำรงชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ

2) ข้อค้นพบ ด้านการจัดการตนเองด้วยวินัยการดำรงชีวิตตามกิจกรรมกีฬาและนันทนาการของผู้สูงอายุที่เป็นกลไกและระบบในการดูแลผู้สูงอายุให้มีภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย, จิตใจ, อารมณ์, สังคม และจิตวิญญาณนี้ สามารถนำไปใช้ในการสร้างแผนกิจกรรมประจำวันของผู้สูงอายุ ควรให้เป็นกิจกรรม ที่สามารถฝึกได้จริงมากที่สุด และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เพิ่มประสบการณ์อย่างกว้างขวาง เพื่อสามารถประยุกต์นำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันได้อย่างต่อเนื่อง

3) ในข้อค้นพบ แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้และพัฒนาผู้สูงอายุในจังหวัดอื่นๆ ต่อไปได้

4) ข้อค้นพบ ด้านระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงโดยผ่านช่องทาง เฟสบุค หรือไลน์ ง่ายต่อการติดต่อ ติดตาม ส่งข่าวสาร และประหยัด ในการนำไปใช้นี้โดย

- 4.1) การสร้างเครือข่าย เป็นกลุ่มที่เชื่อมโยงส่งข้อมูลข่าวสารในแต่ละวัน
- 4.2) กำหนดบทบาทผู้รับผิดชอบหลัก ผู้ช่วยด้านข้อมูลเป็นเรื่อยๆ ตามข้อตกลง
- 4.3) ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียน และหรือ ต่างระดมช่วยกันและกัน
- 4.4) รวมทั้งการเก็บข้อมูลสารสนเทศไว้เป็นลำดับแต่ละครั้งเพื่อใช้อ้างอิง

2. ข้อเสนอแนะสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะ

- 1) ข้อค้นพบ ด้านพันธสัญญา (Community & Commitment) เป็นปัจจัยสำคัญที่จะกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะ เป็นภูมิปัญญาของการแก้ปัญหาการจัดการบริการสุขภาพผู้สูงอายุที่เป็นการจัดการเชิงพื้นที่ ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นทุกพื้นที่ได้ต่อไปได้
- 2) ข้อค้นพบ ด้านการขับเคลื่อนเครือข่ายทางเทคโนโลยี อาทิ โทรศัพท์เคลื่อนที่ (Mobile telephone) เฟสบุ๊ค (Facebook) และไลน์ (Line) ที่ต้องร่วมมือเป็นแกนหลักในชุมชนและในพื้นที่เป้าหมาย เป็นพันธสัญญาในกิจกรรมที่ต้องเสียสละได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย แต่มีข้อจำกัดเรื่องการนัดหมาย ความพร้อมเพรียง เนื่องจากความแตกต่างด้านอาชีพ จึงมีข้อจำกัดจำนวนครั้งที่จะสามารถปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันได้

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ข้อค้นพบ แนวทางพัฒนาการส่งเสริมการจัดการบริการสุขภาพผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ได้ทำการทดลองเฉพาะกลุ่ม หากมีการวิจัยที่ต่อยอดการวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มเติม เช่น
 - 1.1) การทดลองให้ไต่วงกว้างกับทุกกลุ่มชน จะทำให้เกิดการความหลากหลายของแนวทางการดูแลและการพัฒนา
 - 1.2) ให้มีการจัดเก็บข้อมูลในระบบสารสนเทศไว้เพื่อผู้สนใจต่อไป
- 2) ข้อค้นพบ จากความสำเร็จการได้รับผลการวิจัยแบบมีส่วนร่วมตามแนวทางพัฒนาการส่งเสริมการจัดการบริการสุขภาพผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดอุดรธานีนี้
 - 2.1) สามารถนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ โดยกำหนดเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาการจัดการบริการสุขภาพผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น และทุกพื้นที่ได้ หรือ
 - 2.2) ประยุกต์ใช้กับกลุ่มอื่นๆ ทุกกลุ่มวัย ได้เช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2560). ข้อมูลประชากรกลางปีทะเบียนราษฎร จำนวนชุมชน/หลังคาเรือน ข้อมูล ณ 30 ธันวาคม 2560. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง.
- บุญชู แก้วส่อง. (2543). แนวคิดการมีส่วนร่วม(Participation) วนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาค เอเชียแปซิฟิก. เอกสารอัดสำเนา
- ประจัญ กิ่งมิ่งแสง. (2558). สุขภาวะด้านการออกกำลังกายของผู้สูงอายุที่เหมาะสม. อุดรธานี: โรงพิมพ์บ้านเหล่า.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. ประชากรผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2543. ประชากรและการพัฒนา สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 20(3 กุมภาพันธ์ – มีนาคม 2543)
- พระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา 6 เมษายน 2561 เล่ม 135 ตอนที่ 24 ก. กำหนดในมาตรา 6 วรรคสองแห่งประกาศ ณ วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2561.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และ ชลธิชา อัศวินันตร. (2560). แนวโน้มประชากรสูงอายุจากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย. เอกสารอัดสำเนา ประกอบการประชุมสัมมนา.
- วิไล คุปต์นิรติชัยกุล. (2559). ลักษณะการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ. เอกสารอัดสำเนา ประกอบการบรรยาย.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2560). พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 กฎหมายแม่บทด้านสุขภาพ, ธรรมนูญสุขภาพของประชาชนชาวไทย (คสช. 2560). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- สุรเกียรติ์ อาชานุกาพ. (2554). เส้นทางชีวิตและการเรียนรู้ เล่ม 3: วิถีแห่งการสร้างเสริมสุขภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ หมอชาวบ้าน.
- อภิชาติ เจริญยุทธ. และ สุภาพร เลิศรวมพัฒนา. (2550). ประยุกต์ทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self Efficacy Theory). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารจิต สาขาวิชาแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามคำแหง.

ปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน พื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู

Problems and needs for Product Value of Community Products in Nong Bua Lam Phu

กฤตติกา แสนโกสน¹, บุษกร สุขแสน²
Krittikar Sanposh¹, Bussagorn Suksan²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู ดำเนินการ 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 วิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ 16 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ขั้นตอนที่ 2 วิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ ผู้ผลิตชุมชน จำนวน 306 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาและความต้องการเพิ่มมูลค่าผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มทอผ้าจังหวัดหนองบัวลำภู จากการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พบว่า มีปัญหาและความต้องการ 1.ด้านผลิตภัณฑ์ ใช้สีที่เป็นสารเคมี และรักษาคุณภาพของผ้าด้านภาพลักษณ์ต้องมีเอกลักษณ์ การแปรรูปและลดราคาผ้าให้สวยและมีเรื่องราว 2. ด้านการบริการ ได้แก่ ควรมีสถานที่จำหน่าย การตัดเย็บยังไม่ประณีต ยังไม่มีวัสดุที่ทันสมัยมาผสมผสาน การให้ข้อมูลลูกค้ายังไม่เพียงพอที่จะดึงดูดลูกค้าใหม่หรือลูกค้าต่างประเทศ ควรรักษามาตรฐานของสินค้า 3. ด้านบุคลากร บุคลากรที่ทอผ้าส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ขาดคนรุ่นใหม่ที่จะสืบทอดและควรจัดให้เด็กมีความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับผ้า ควรจัดให้มีการเรียนการสอนในทุกขั้นตอนการทอผ้า 4. ด้านภาพลักษณ์ ได้แก่ การค้นหาเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของหนองบัวลำภู ควรมีลวดลายที่เป็นลาย

¹ รองศาสตราจารย์, ดร. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี; Associate prof. Dr., Udon Thani Rajabhat University, Thailand.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี; Assistant prof. Dr., Udon Thani Rajabhat University, Thailand.

ประจำจังหวัดหนองบัวลำภู ควรสร้างแบรนด์ มีเรื่องราวให้เกิดเสน่ห์ อารมณ์ความรู้สึกดึงดูดให้
เห็นคุณค่าของผ้า

คำสำคัญ: การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์, ผลิตภัณฑ์ชุมชน, กลุ่มทอผ้า

ABSTRACT

The purposes of this study were to study the problems and needs of product value of community products in Nong Bua Lam Phu. Step 1 to study the qualitative research, 16 target group. Research tool are interview, data analysis, descriptive statistics with 2 steps the study the quantitative research, 306 sample groups, research tool are questionnaires, data analysis, descriptive statistics frequency percentage Average and standard deviation.

The results of the study were as follows, study the problems and needs of product value of community products in Nong Bua Lam Phu, found that problems and needs 1. Products use chemicals and maintain the quality of the fabric, the image must be unique processing and fabric patterns that are beautiful and have a story 2. Service aspects: should have a place to sell sewing is not yet elaborate. There is no modern material to blend. Providing customer information is not enough to attract new customers or foreign customers. Should maintain the standard of the product. 3. Most of the personnel who are weaving personnel are the elderly. Lack of new generation to inherit and should provide children with knowledge about the fabric. Should provide teaching and learning in every step of weaving. 4. The image is the search for identity and identity of Nong Bua Lam Phu. Should have a pattern that is striped in Nong Bua Lam Phu province Should create a brand There is a story to create charm. Emotions are attracted to see the value of the fabric.

KEYWORDS: Product Value, Community Product, Weaving Group

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ท่ามกลางสังคมโลกสมัยใหม่ที่ผ่านการพัฒนากว่า 30 ปีที่ผ่านมาภารกิจการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแทบทุกประเทศมุ่งที่จะให้ประเทศของตนมีความทันสมัยขึ้นมาโดยมักจะเน้นไปที่การเจริญทางด้านวัตถุ การพัฒนาอุตสาหกรรม มีการเร่งขยายรายได้ให้กับประชาชน แต่ในความเป็นจริงก็พบว่ามีความเจริญจริงก็แต่เฉพาะด้านวัตถุและการบริโภคสมัยใหม่ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2544: 458-260) ประเทศไทยมีการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 เมื่อปี พ.ศ.2504 และชาวชนบทอีสานของประเทศไทยได้เข้าสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีจึงทำให้ชาวนามีการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อยังชีพเข้าสู่การผลิตที่เป็นการกระจายสู่ตลาดมากขึ้น

ในปัจจุบันกำลังอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ที่ต้องมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพทางเศรษฐกิจและสังคมอื่นๆ ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ทั้งสนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพแรงงานและเสริมสร้างอาชีพ รายได้ และให้ความช่วยเหลือที่เชื่อมโยงการเพิ่มผลิตภาพให้กับประชากรกลุ่มได้ต่ำสุด ผู้ด้อยโอกาส สตรี และผู้สูงอายุ เช่น การสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดย่อม วิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เข้าถึงเงินทุนเพื่อสร้างอาชีพและการสนับสนุนการเข้าถึง ปัจจัยการผลิตคุณภาพดีที่ราคาเป็นธรรม และในขณะเดียวกันก็ต้องเพิ่มประสิทธิภาพการใช้งบประมาณเชิงพื้นที่และบูรณาการเพื่อการลดความเหลื่อมล้ำ (ราชกิจจานุเบกษา, 2559: 2) และตามแผนยุทธศาสตร์กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2560-2564 ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างสังคมเข้มแข็งและพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยให้หมู่บ้าน/ชุมชนมีความเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ เศรษฐกิจฐานรากได้รับการพัฒนา โดยการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าอย่างเป็นระบบครบวงจร โดยเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560 – 2564 ได้นำสถานการณ์ปัจจุบัน และสภาพแวดล้อม ของการบริหารประเทศ นำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในช่วงอนาคต ที่ก่อเกิด การเปลี่ยนแปลงของประเทศ ชุมชน ในด้านที่มีผลต่อการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ให้มุ่งไปสู่เป้าหมายสูงสุดภายใต้วิสัยทัศน์ “เศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้ ภายในปี 2564” กรมการพัฒนาชุมชนได้มุ่งขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ ทำให้มีความง่าย ทำหาย และเป็นไปได้ ในการปฏิบัติให้สอดคล้องกับทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ยุทธศาสตร์ของประเทศไทย นโยบายของรัฐบาล สถานการณ์สภาพแวดล้อมใน

ปัจจุบัน เพื่อให้บุคลากรทุกคน ใช้เป็นกรอบทิศทางการปฏิบัติงาน โดยสามารถกำหนดรูปแบบนำไปประยุกต์สู่การปฏิบัติงานได้ตามความเหมาะสม ซึ่งประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญข้อหนึ่งคือ ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากให้ขยายตัว โดยเพิ่มศักยภาพผู้ผลิต ผู้ประกอบการ พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยองค์ความรู้และนวัตกรรม

ประเทศไทยจะได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรม แต่ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross domestic product: GDP) ซึ่งเป็นดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจทำให้เห็นว่าภาคการผลิตมีมูลค่าสูงสุด โดยคิดเป็นร้อยละ 32.9 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ตามด้วยภาคบริการร้อยละ 32.5 และภาคการค้าและการซ่อมบำรุงร้อยละ 13.0 (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดย่อมและขนาดกลาง, 2557) ข้อมูลจากการสำรวจสภาพการมีงานทำของประชากรเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2556 พบว่าแรงงานส่วนใหญ่อยู่นอกภาคเกษตร คิดเป็นร้อยละ 66.5 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยจะมีการออกนโยบายต่าง ๆ มากมาย เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนทั้งในรูปกระบวนการที่รัฐทำการส่งเสริมชักนำสนับสนุน สร้างโอกาสให้กับประชาชน และชุมชนโดยการตั้งกลุ่มคนชมรมต่าง ๆ ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายที่กำหนดไว้ (ไพรัตน์ เตชะรินทร์ 2547: 6-7) อีกทั้งการสร้าง ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน จากการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการการบริโภคแบบพอเพียงในชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าตลอดจนการสร้างระบบที่ช่วยบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาด้านการจัดการ การตลาด และทักษะในการประกอบอาชีพ(กองบรรณาธิการ บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด 2551: 30) ซึ่งทิศทางการเปลี่ยนแปลง ต้องมาจากกลุ่มและมากพอจนเกิดการริเริ่มโครงการหรือปฏิบัติการนั้นด้วยเหตุผลที่ทุกคนตระหนักร่วมกันในนามของกลุ่มเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงตามที่กลุ่มต้องการ(อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง, 2542: 19) รวมถึงเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมกันรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง ในท่ามกลางกระแสของสังคมโลก รอบด้านที่มุ่งแสวงหาความอยู่รอด ความมั่งคั่ง และความเป็นใหญ่ที่อยู่ในอัตราการบริโภคที่เพิ่มขึ้นแต่อัตราทรัพยากรที่ลดลง มีความจำเป็นต้องสร้างยุทธศาสตร์หรือหาวิธีการอันชาญฉลาดเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็งและสง่างามทันกับยุคปัจจุบัน (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 2551: 2-14) ซึ่งจากการผลิตผ้าพื้นเมือง เช่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด ทั้งเป็นผ้าไหมและผ้าฝ้าย วัตถุดิบที่นำมาใช้ผลิตเป็นวัตถุดิบจากธรรมชาติ และสินค้าที่มีในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู

โดยมีกลุ่มอาชีพบางกลุ่มมีปัญหาหลายอย่างตามมาโดยเฉพาะกลุ่มอาชีพทอผ้าพื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู ก็พบปัญหาเรื่องมูลค่าและราคาผลิตภัณฑ์ตกต่ำ

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในจังหวัดหนองบัวลำภู ที่พบจากการสำรวจของพัฒนาชุมชนของระดับอำเภอ และระดับท้องถิ่น จะพบว่ามูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มอาชีพทอผ้าพื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู ในปัจจุบันมีมูลค่าของผลิตภัณฑ์ที่ลดลงมากจากสาเหตุหรือปัจจัยใดยังไม่สามารถสรุปได้ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการศึกษาเพื่อทราบประเด็นปัญหาที่เป็นปัจจัยว่ามีประเด็นใดบ้าง และหาแนวทางแก้ไขปัญหาโดยด่วน เพราะหากปล่อยไว้นานอาจเกิดปัญหาอื่นตามมาอีกมากมายได้

จากเหตุผลดังกล่าว คณะวิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญและประกอบกับเป็นความต้องการของกลุ่มอาชีพทอผ้าพื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยจะได้แนวทางในการพัฒนาและแก้ปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพทอผ้าพื้นเมือง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ อีกทั้งเป็นการขยายตลาดในการจำหน่ายสินค้า รวมทั้งพัฒนาระบบบริหารจัดการกลุ่มอาชีพให้เพิ่มประสิทธิภาพ และปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน ดังนั้นคณะวิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา โดยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ยังสามารถนำไปใช้ในการวางแผน และพัฒนาแก้ปัญหาให้กับกลุ่มอื่นๆ ตามเจตนารมณ์ขององค์กรต่อไปได้อีกทาง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodologies Research) คือการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยคณะวิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยเป็นดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย พัฒนาการจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 1 คน อุตสาหกรรมจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 1 คน พาณิชย์จังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 1 คน ตัวแทนผู้ประกอบการ จำนวน 6 คน หอการค้าจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 1 คน นักวิชาการด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์จากสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 2 คน ผู้บริโภค จำนวน 4 คน รวมเป็น 16 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ จังหวัดหนองบัวลำภู

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู คณะวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณด้วยการสำรวจดำเนินการดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา ปัญหาและความต้องการพัฒนารูปแบบการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดหนองบัวลำภู 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านผลิตภัณฑ์ 2) ด้านบริการ 3) ด้านบุคลากร 4) ด้านภาพลักษณ์

ขอบเขตด้านประชากร สมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู จากจำนวน 145 กลุ่ม มีสมาชิกทั้งหมด 1,455 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 306 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ จังหวัดหนองบัวลำภู

วิธีดำเนินการวิจัย

คณะวิจัยได้ศึกษาปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู ดำเนินการ 2 ขั้นตอน รายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย พัฒนาการจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 1 คน อุตสาหกรรมจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 1 คน พาณิชย์จังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 1 คน ตัวแทนผู้ประกอบการ จำนวน 6 คน หอการค้าจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 1 คน นักวิชาการด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์จากสถาบันอุดมศึกษาจำนวน 2 คน ผู้บริโภคจำนวน 4 คน รวมเป็น 16 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structured Question) มีข้อคำถามเกี่ยวกับสถานการณ์ทั่วไปและปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด ตามประเด็นที่ศึกษา

โดยศึกษาใน 4 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านผลิตภัณฑ์ 2. ด้านการบริการ 3. ด้านบุคลากร 4. ด้านภาพลักษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูลโดย การประสานไปยัง พัฒนาการ จังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อประสานไปยังกลุ่มเป้าหมาย จากนั้นคณะวิจัยเก็บข้อมูล และชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและอธิบายการตอบแบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป วิเคราะห์เนื้อหาด้วยสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละ จากนั้นสรุปภาพรวมของเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาปัญหาและความต้องการการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนพื้นที่ จังหวัดหนองบัวลำภู โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองจังหวัด หนองบัวลำภู จากจำนวน 145 กลุ่ม จากสมาชิกทั้งหมด 1,455 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 306 คน สุ่มแบบแบ่งชั้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้น โดยใช้ข้อมูลจาก การศึกษาวรรณกรรมที่เป็นเอกสารแนวคิดทฤษฎี และข้อมูลปัญหาและความต้องการที่ได้จาก ขั้นตอนที่ 1 ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตอบสองคู่ (Dual-Response Format) ประมาณค่า 5 ระดับ ทำการวัดความสอดคล้องของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ได้ค่าความ สอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.67-1.00 และหาค่าความเชื่อมั่น (Tryout) ของแบบสอบถามรวมทั้ง ฉบับได้เท่ากับ 0.92

การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถาม และ ตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูลในแบบสอบถาม พร้อมนำแบบสอบถามมาแปลผล ข้อมูลเป็นรหัสตามคู่มือ ลงรหัสที่เตรียมไว้บันทึกประมวลผล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้อธิบาย ลักษณะของข้อมูลทั่วไปของประชากร โดยการนำเสนอลักษณะเป็นแบบตารางประกอบความ เรียง โดยวิเคราะห์ค่าสถิติ คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สรุปผลการวิจัย

การศึกษารวบรวมเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการเพิ่มมูลค่าผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มทอผ้าจังหวัดหนองบัวลำภู คณะวิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

ผลการวิจัยสภาพปัญหาและความต้องการเพิ่มมูลค่าผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มทอผ้าจังหวัดหนองบัวลำภู จากการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า 1.ด้านผลิตภัณฑ์ใช้สีที่เป็นสารเคมีสีของผ้ายังไม่ตรงกับความต้องการของตลาด ควรมีเรื่องราวหรือเรื่องเล่าที่น่าสนใจ และรักษาคุณภาพของผ้าด้านภาพลักษณ์ต้องมีเอกลักษณ์ การแปรรูปและลวดลายผ้าให้สวยและมีเรื่องราวยังมีไม่ ควรเพิ่มรูปแบบใหม่ๆและสร้างจุดขายให้ผ้า ควรมีการแปรรูปผ้าให้หลากหลายและเพิ่มการเรียนรู้ในการแปรรูปสินค้าจากเศษผ้า รวมถึงการใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย 2. ด้านการบริการ ได้แก่ ควรมีสถานที่จำหน่ายเพื่อให้ผู้บริโภคเข้าถึงได้ง่าย การตัดเย็บยังไม่ประณีต ยังไม่มีวัสดุที่ทันสมัยมาผสมผสาน การให้ข้อมูลลูกค้ายังไม่เพียงพอที่จะดึงดูดลูกค้าใหม่หรือลูกค้าต่างประเทศ หรือข้อมูลอื่นที่น่าสนใจ ควรเพิ่มช่องทางในการจัดจำหน่ายและให้บริการ ควรรักษามาตรฐานของสินค้า 3. ด้านบุคลากร ได้แก่ บุคลากรที่ทอผ้าส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ชาดคนรุ่นใหม่ที่จะสืบทอดและควรจัดให้เด็กมีความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับผ้า เพื่อปลูกฝังคนรุ่นใหม่และควรจัดให้มีการเรียนการสอนในทุกขั้นตอนการทอผ้า 4. ด้านภาพลักษณ์ ได้แก่ การค้นหาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของหนองบัวลำภู ควรมีลวดลายที่เป็นลายประจำจังหวัดหนองบัวลำภู ไม่มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด ควรสร้างแบรนด์ มีเรื่องราวให้เกิดเสน่ห์ อารมณ์ความรู้สึกดึงดูดให้เห็นคุณค่าของผ้า สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ปัญหาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ลำดับที่ 1 ด้านผลิตภัณฑ์ 2 ด้านบุคลากร 3 ด้านภาพลักษณ์ และ 4 ด้านบริการ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพิ่มมูลค่าผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มทอผ้าจังหวัดหนองบัวลำภูภาพรวม

ที่	ข้อความ	ปัญหา		แปลผล	ความต้องการ		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D		$\bar{X}$	S.D	
1	ด้านผลิตภัณฑ์	3.94	0.87	มาก	4.23	0.75	มากที่สุด
2	ด้านบริการ	3.70	0.97	มาก	4.15	0.83	มากที่สุด
3	ด้านบุคลากร	3.74	0.89	มาก	4.17	0.79	มากที่สุด
4	ด้านภาพลักษณ์	3.73	0.87	มาก	4.21	0.77	มากที่สุด
รวม		3.78	0.90	มาก	4.19	0.79	มากที่สุด

จากตาราง ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพิ่มมูลค่าผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มทอผ้าจังหวัดหนองบัวลำภู โดยรวม (= 3.78,S.D =0.90) เรียงลำดับปัญหาจากมากไปหาน้อย ลำดับที่ 1 ด้านผลิตภัณฑ์ (= 3.94,S.D =0.87) ลำดับที่ 2 ด้านบุคลากร (= 3.74,S.D =0.89) ลำดับที่ 3 ด้านภาพลักษณ์ (= 3.73,S.D =0.87) และลำดับที่ 4 ด้านบริการ (=3.70,S.D =0.97) และความต้องการโดยรวม (=4.19 ,S.D =0.79) เรียงลำดับความต้องการจากมากไปหาน้อย ลำดับที่ 1 ด้านผลิตภัณฑ์ (=4.23 ,S.D =0.75) ลำดับที่ 2 ด้านภาพลักษณ์ (=4.21,S.D =0.77) ลำดับที่ 3 ด้านบุคลากร (=4.17,S.D =0.79) และ ลำดับที่ 4 ด้านบริการ (=4.15,S.D = 0.83)

การอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการเพิ่มมูลค่าผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มทอผ้าจังหวัดหนองบัวลำภู คณะวิจัยอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

สภาพปัญหาและความต้องการเพิ่มมูลค่าผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มทอผ้าจังหวัดหนองบัวลำภู จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า 1. ด้านผลิตภัณฑ์ ใช้สีที่เป็นสารเคมี สีของผ้ายังไม่ตรงกับความต้องการของตลาด ควรมีเรื่องราวหรือเรื่องเล่าที่น่าสนใจ และรักษาคุณภาพของผ้าด้านภาพลักษณ์ต้องมีเอกลักษณ์ การแปรรูปและลดความยาวผ้าให้สวยและมีเรื่องราว ยังมีไม่ครบถ้วนรูปแบบใหม่ๆและสร้างจุดขายให้ผ้า ควรมีการแปรรูปผ้าให้หลากหลาย และเพิ่มการเรียนรู้ในการแปรรูปสินค้าจากเศษผ้า รวมถึงการใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย 2. ด้านการบริการ ได้แก่ ควรมีสถานที่จำหน่ายเพื่อให้ผู้บริโภคเข้าถึงได้ง่าย การตัดเย็บยังไม่ประณีต ยังไม่มีวัสดุที่ทันสมัยมาผสมผสาน การให้ข้อมูลลูกค้ายังไม่เพียงพอที่จะดึงดูดลูกค้าใหม่หรือลูกค้าต่างประเทศหรือข้อมูลอื่นที่น่าสนใจ ควรเพิ่มช่องทางในการจัดจำหน่ายและให้บริการ ควรรักษามาตรฐานของสินค้า 3. ด้านบุคลากร ได้แก่ บุคลากรที่ทอผ้าส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ขาดคนรุ่นใหม่ที่จะสืบทอดและควรจัดให้เด็กมีความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับผ้าเพื่อปลูกฝังคนรุ่นใหม่และควรจัดให้มีการเรียนการสอนในทุกขั้นตอนการทอผ้า 4. ด้านภาพลักษณ์ ได้แก่ การค้นหาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของหนองบัวลำภู ควรมีลวดลายที่เป็นลายประจำจังหวัดหนองบัวลำภู ไม่มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด ควรสร้างแบรนด์ มีเรื่องราวให้เกิดเสน่ห์ อารมณ์ความรู้สึกดึงดูดให้เห็นคุณค่าของผ้า สอดคล้องกับการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ปัญหาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ลำดับที่ 1 ด้านผลิตภัณฑ์ 2 ด้านบุคลากร 3 ด้านภาพลักษณ์ และ 4 ด้านบริการ

สอดคล้องกับงานวิจัยของ หทัยรัตน์ บุญยรัตพันธุ์ เงินทอง (2558) วิจัยเรื่อง ปัญหาของกลุ่มผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในตำบลศรีบุญเรืองอำเภอชนบทจังหวัดขอนแก่นการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติ 2) ศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบันและ 3) วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ตำบลศรีบุญเรืองอำเภอชนบทจังหวัดขอนแก่นประสบอยู่ในปัจจุบันงานวิจัย นี้ใช้ข้อมูลจากเอกสารการสังเกตการณ์สนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 3 กลุ่มคือกลุ่มผู้ทอ กลุ่มผู้นำท้องถิ่นและกลุ่มผู้ค้า จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีลักษณะเชิงคุณภาพ พบว่า 1) กลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ในตำบลศรีบุญเรืองได้เริ่มรวมตัวเป็นกลุ่มขึ้นครั้งแรกจำนวนสอง พ.ศ. 2533 ในปัจจุบันได้มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นแปดกลุ่ม 2) ปัจจุบันมีจำนวนผู้มีความรู้และภูมิปัญญาทางด้านกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ที่มีจำนวนลดน้อยลงลงอย่างน่าเป็นห่วง การผลิตและทอผ้าไหมในปัจจุบันเป็นการดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อในปัจจุบันมากกว่าจะเป็นการออกแบบลวดลายและดำเนินการทอผ้าดั้งเดิมในกระบวนการย้อมสีของผ้าไหมมีการใช้สีเคมีมาแทนสีธรรมชาติก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม 3) การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนหรือวิธีการผลิตที่ไม่ได้อิงอยู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดขึ้นพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมด้านสังคมวัฒนธรรมของชุมชนในปัจจุบัน สุจินดา เจียมศรีพงษ์และปิยวัน เพชรหมี่ (2560) วิจัยเรื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยกรณีศึกษาผ้าทอลายโบราณ วัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อค้นหาเอกลักษณ์และการสื่อความหมายของลวดลายผ้าทอลายโบราณและเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าทอลายโบราณสู่เชิงพาณิชย์โดยทำการศึกษาเชิงคุณภาพใช้กลุ่มประชากรกลุ่มทอผ้าบ้านผู้พักไพรตำบลหินขาวอำเภอหล่มเก่าจังหวัดเพชรบูรณ์จำนวน 25 ครอบครัว พบว่าเอกลักษณ์ของลวดลายผ้าไทยโบราณของกลุ่มบ้านภูฝักไถ่นั้นเป็นผ้าขึ้นหัวแดงตีนกาตมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมีรายจำนวน 12 และได้ทดลองนำผลิตภัณฑ์ใหม่คือลายผ้าที่ได้จากการพัฒนาหลายบ้านเดิมเป็นหมอนอิงโซฟาที่ใช้ iPad เป็นต้นและการสร้างโลกให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอเพื่อสร้างการจดจำ ลลิตพันธ์ จันทร์หอม (2555) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผ้าทอด้วยศิลปะและภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐมพบว่า ยังคงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น และแสดงออกอย่างเด่นชัดบนพื้นฐานของความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ มีการรักษาไว้ซึ่งกรรมวิธีและกระบวนการทอผ้าที่มีลักษณะเฉพาะไม่ว่าจะเป็นลวดลาย สีเส้น และรูปร่างที่คล้ายคลึงกัน แต่รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตออกจำหน่ายอยู่เดิมมีคุณภาพต่ำ สุพรรณ สมไทย (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้าน โดยแนวคิดจากวัฒนธรรมชาวไทยทรงดำ มีข้อเสนอแนะไว้อย่างน่าสนใจว่า ลวดลายบนผ้าทอของชาวไทยทรงดำมีเทคนิคเป็นการ

ทอ การปะ และการปัก ไม่เหมือนในกลุ่มอื่น การนำลวดลายมาพัฒนานั้นควรทำอย่างต่อเนื่อง การเลือกใช้วัสดุและสีบนผลิตภัณฑ์ควรคำนึงถึงการนำไปใช้งาน การดูแลรักษาตามสภาพแวดล้อมจะเป็นการสร้างรายได้อย่างจริงจังต่อไป เช่นเดียวกับ จงลักษณ์ ช่างปลี้ม (2554) ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงศิลปกรรมชุมชนไทยเชิงจังหวัดสุพรรณบุรี สรุปไว้ว่าที่ผ่านมา รูปแบบการถ่ายทอด ขาดแนวคิด ปรัชญา และความเชื่อที่แสดงอยู่ในผลงานศิลปกรรมซึ่งการถ่ายทอดดังกล่าวไม่สอดคล้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ในปัจจุบัน ซึ่งแนวโน้มในอนาคตจะต้องมีการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่ รวมทั้งการพัฒนาบนพื้นฐานความรู้ ควบคู่การปฏิบัติเพื่อความยั่งยืนทางศิลปะและวัฒนธรรมสืบไป โดยผู้วิจัยได้ ทบทวนปัญหาที่ผ่านมาพร้อมกับกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอของชุมชนชาวไทยทรงดำ 4 จังหวัดในภูมิภาค ตะวันตกของประเทศไทยได้แก่ ชุมชนบ้านสะแกกราย อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม ชุมชน บ้านหัวเขาจีน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ชุมชนบ้านดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดสุรินทร์ และ ชุมชนบ้านหมอสอ อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอ รูปแบบใหม่ร่วมสมัย ที่ได้จากการต่อยอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยทรงดำ หลังจากทำการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ดูงานทั้งภายในและภายนอกชุมชน แล้วนำไปประเมินคุณภาพตามหลักการของ ศิลปะการออกแบบผลิตภัณฑ์ของศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบที่ซิดนีย์, TCDC (Thailand Creative & Design Center) ซึ่งเป็นองค์การมหาชนที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ในการสร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงความรู้และเกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ กับ ประสพการณ์จากผลงานและความสำเร็จของนักคิดนักออกแบบจากทั่วโลก ทั้งนี้ยังร่วมมือ โดยตรงกับภาคธุรกิจผู้ประกอบการ SME สร้างมูลค่าให้กับสินค้าและการบริการด้วยการเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ประกอบการ และปราชญ์ชุมชนหรือผู้นำชุมชนชาวไทยทรงดำทั้ง 4 จังหวัดใน ภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ร่วมสมัย จำนวน 40 แบบ ให้เหลือเพียง 20 รูปแบบ แล้วนำไปทดลองตลาดด้วยการจำหน่ายจริงยังสถานที่ ต่างๆ 4 แห่ง ได้แก่ งานนครปฐมเอ็กซ์โป (Expo) อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม งานแสดง สินค้า OTOP ภูมิภาคกลาง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี งานแสดงสินค้าทางวัฒนธรรม OTOP ของ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดสุรินทร์ และงานเทศกาลของดีประจำปีสินค้า OTOP ของจังหวัด กาญจนบุรี เพื่อประเมินผลของผู้บริโภคแล้วนำไปแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับลูกค้าใน ระดับต่าง ๆ ส่งผลให้กลุ่มสมาชิกผู้ผลิตผ้าทอและคนในชุมชนชาวไทยทรงดำในภูมิภาคตะวันตก ของประเทศไทยตื่นตัวกับปรากฏการณ์ใหม่ และสมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ (2556) ได้ทำ โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ไทยโซ่ง” ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนไทย

ซึ่งในแทบทุกจังหวัดมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ โดยชุมชนไทยซึ่งในจังหวัดนครปฐมได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวของจังหวัดนครปฐม และได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนไทยซึ่ง คือ การวางรากฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์อย่างยั่งยืน กล่าวคือ แกนนำด้านการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในทางที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ การทดลองและการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนไทยซึ่ง ผลสืบเนื่องที่สำคัญประการหนึ่งคือช่วยให้คนไทยซึ่งเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น และปรารถนาที่จะสืบสานต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) หน่วยงานพัฒนาชุมชน ควรให้การสนับสนุนในการผลิตผ้าทอ โดยใช้วัสดุสีจากธรรมชาติ ควรมีเรื่องราวหรือเรื่องเล่าที่น่าสนใจ และรักษาคุณภาพของผ้าด้านภาพลักษณ์ต้องมีเอกลักษณ์ การแปรรูปและลดลายผ้าให้สวยและมีเรื่องราว ยังมีไม่ ควรเพิ่มรูปแบบใหม่ๆ และสร้างจุดขายให้ผ้า ควรมีการแปรรูปผ้าให้หลากหลาย และเพิ่มการเรียนรู้ในการแปรรูปสินค้าจากเศษผ้า รวมถึงการใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย จากผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาและความต้องการเพิ่มมูลค่าผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มทอผ้า ด้านผลิตภัณฑ์ ใช้สีที่เป็นสารเคมี สีของผ้ายังไม่ตรงกับความต้องการของตลาด

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนฝึกอบรมด้านการบริการ ได้แก่ ควรมีสถานที่จำหน่ายเพื่อให้ผู้บริโภคเข้าถึงได้ง่าย การตัดเย็บยังควรประณีต ใช้วัสดุที่ทันสมัย ผสมผสาน การให้ข้อมูลลูกค้าอย่างเพียงพอที่จะดึงดูดลูกค้าใหม่หรือลูกค้าต่างประเทศ หรือข้อมูลอื่นที่น่าสนใจ ควรเพิ่มช่องทางในการจัดจำหน่ายและให้บริการ ควรรักษามาตรฐานของสินค้า

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมด้านบุคลากรรุ่นเด็ก เนื่องจากบุคลากรที่ทอผ้าส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ขาดคนรุ่นใหม่ที่จะสืบทอดและควรจัดให้เด็กมีความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับผ้าเพื่อปลูกฝังคนรุ่นใหม่และควรจัดให้มีการเรียนการสอนในทุกขั้นตอนการทอผ้า

4) กลุ่มผู้ผลิตควรค้นหาภาพลักษณ์ของตน ได้แก่ การค้นหาเอกลักษณ์และ อัตลักษณ์ ของหนองบัวลำภู ควรีผลวดลายที่เป็นลายประจำจังหวัดหนองบัวลำภู ควรสร้างแบรนด์ มี เรื่องราวให้เกิดเสน่ห์อารมณ์ความรู้สึกดึงดูดให้เห็นคุณค่าของผ้า

2. ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู คณะวิจัยเสนอให้ทำการวิจัยครั้งต่อไป จากผลการวิจัยด้านการผลิต ควรมีเรื่องราวหรือเรื่องเล่า ที่น่าสนใจ และรักษาคุณภาพของผ้าด้านภาพลักษณ์ต้องมีเอกลักษณ์ การแปรรูปและลวดลาย ผ้าให้สวยและมีเรื่องราว ยังมีไม่ ควรเพิ่มรูปแบบใหม่ๆและสร้างจุดขายให้ผ้า ควรมีการแปรรูป ผ้าให้หลากหลายดังนั้นควรวิจัย

- 1) ควรวิจัยเกี่ยวกับการผลิตผ้าทอที่ใช้สีธรรมชาติ
- 2) ควรวิจัยรูปแบบการเล่าที่น่าสนใจผลิตภัณฑ์ผ้าทอ จังหวัดหนองบัวลำภู
- 3) ควรวิจัยการรักษาคุณภาพของผ้าด้านภาพลักษณ์ต้องมีเอกลักษณ์
- 4) ควรวิจัยเรื่องการแปรรูปและพัฒนาลวดลายผ้าที่หลากหลาย

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการเพิ่มมูลค่าผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มทอผ้า จังหวัดหนองบัวลำภูสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความร่วมมือจากคณะวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความสะดวก ให้ความช่วยเหลือในการติดต่อประสานงาน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและให้ข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีที่สนับสนุนงบประมาณรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2561 ในการทำวิจัย และขอขอบคุณทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนาม ที่มีส่วนร่วมในการวิจัย ครั้งนี้เป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- กองบรรณาธิการ บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด. (2551). *กลยุทธ์การวางแผนพัฒนาพื้นที่ท้องถิ่นเชิงบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- จงลักษณ์ ช่างปลื้ม. (2554). *การเปลี่ยนแปลงศิลปกรรมชุมชนไทยเชิงจังหวัดสุพรรณบุรี*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ฐิติพันธ์ จันทร์หอม. (2555). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ด้วยศิลปะและภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2547). *นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์ การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. (2551). *ชุดการศึกษาค้นคว้า รายวิชาการบูรณาการยุทธศาสตร์ การพัฒนา*. อุดรธานี: คณะกรรมการบริหารหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา ยุทธศาสตร์การพัฒนา.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12(พ.ศ.2560 – 2564)*, เล่ม 133 ตอนที่ 115 ก ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2559.
- สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ. (2556). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ไทยเชิง. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล*.
- สุจินดา เจียมศรีพงษ์ และ ปิยวัน เพชรหมี่. (2560). *การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์จาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยกรณีศึกษาผ้าทอลายโบราณ*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุพรรณ สมไทย. (2550). *การออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้าน โดยแนวคิดจากวัฒนธรรมชาวไทยทรงดำ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- หทัยรัตน์ บุญยรัตพันธุ์ เงินทอง. (2558). *ปัญหาของกลุ่มผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในตำบลศรีบุญเรือง อำเภอนบพิตำจังหวัดขอนแก่น*. ขอนแก่น: สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง. (2542). *คำอธิบายลักษณะวิชาทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

การดัดแปลงอาคารประเภทตึกแถวเก่าตามข้อกำหนดเพื่อใช้ประโยชน์เป็น โฮสเทล กรณีศึกษา โฮสเทลในเขตบางรัก

Modifying The Old Building According to The Law to use as A Hostel Case study Hostel in Bangrak

ณัฐชัยกร ภัทราศิริธินทร¹

Natchayakorn Patthasirithanisorn¹

บทคัดย่อ

โฮสเทลเป็นธุรกิจบริการที่พักที่กำลังได้รับความนิยมจึงมีผู้สนใจการเปิดธุรกิจประเภท
อย่างแพร่หลายโดยนำตึกแถวเก่ามาดัดแปลงและเปลี่ยนการใช้งานเนื่องจากอยู่ในทำเลที่ดี อยู่ใน
ย่านชุมชนและสะดวกต่อการเดินทางของกลุ่มนักท่องเที่ยว การนำตึกแถวเก่ามาเป็นโฮสเทลนั้น
ต้องดูรายละเอียดในหลายเรื่องที่เป็นเรื่องสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการออกแบบหน้าตา พื้นที่การ
ใช้งาน และที่สำคัญคือเรื่องของการดำเนินการตามข้อกำหนด โดยได้มีการออกกฎกระทรวง
กำหนดลักษณะอาคารประเภทอื่นที่ใช้ประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ.2559 และ พ.ศ.2561 (ฉบับที่
2) ซึ่งลักษณะและโครงสร้างของอาคารที่มีอยู่เดิมไม่สอดคล้องที่จะนำมาประกอบธุรกิจโรงแรม
ตามที่กฎหมายว่าด้วยการควบคุมกำหนดทำให้โฮสเทลที่ดัดแปลงมาจากตึกแถวไม่สามารถขอรับ
ใบอนุญาตเพื่อประกอบธุรกิจโรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรมได้ จึงมีการออกกฎกระทรวง
ฉบับนี้ขึ้นมา โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อกำหนดที่ใช้ในการดัดแปลงและศึกษา
ลักษณะทางกายภาพตึกแถวที่เป็นโฮสเทลที่มีการดัดแปลงลักษณะทางกายภาพโดยการวิจัยนี้ใช้
วิธีการสำรวจและการสัมภาษณ์โฮสเทลที่เปิดให้บริการในเขตพื้นที่บางรัก

จากการศึกษาพบว่าห้องน้ำเป็นส่วนที่มีการดัดแปลงมากที่สุดเนื่องจากเดิมจำนวน
ของห้องน้ำในตึกแถวนั้นมีเพียงหนึ่งห้องต่อชั้นซึ่งไม่สามารถรองรับจำนวนคนที่เข้ามาใช้งานใน

¹ นักศึกษาลัทธิปริญญาโทพัฒนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัยและอสังหาริมทรัพย์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย; Master Student of Housing Management Program, Program in Real Estate and Housing Development
Program, Chulalongkorn University, Thailand.

รูปแบบของโฮสเทลได้เพียงพอจึงต้องมีการทำส่วนของห้องน้ำเพิ่มโดยทำตามข้อกำหนดของกฎหมายที่มีการระบุพื้นที่ภายในและขนาดรวมไปถึงจำนวนให้สัมพันธ์กับผู้ใช้ส่วนต่อมาเป็นส่วนของการกันผนังเพื่อแบ่งพื้นที่ว่างจากเดิมที่เคยเป็นพื้นที่โล่งภายในในแต่ละชั้นมาเป็นพื้นที่ห้องพักในการบริการซึ่งจากการสำรวจพบว่าพื้นที่ของห้องพักและรูปแบบหน้าต่างที่ตกแต่งภายในสอดคล้องกับข้อกำหนดของกฎหมายในเรื่องของขนาดที่ไม่ต่ำกว่า 8 ตารางเมตร หรือต้องไม่มีรูปลักษณะหน้าต่างคล้ายกับสถานที่ที่เป็นที่เคารพหรือโบราณสถาน

ส่วนที่สำคัญที่พบคือในส่วนของบันไดหนีไฟโดยพบว่าโฮสเทลบางอาคารมีการติดตั้งบันไดหนีไฟภายนอกในแนวตึกไว้ที่ผนังด้านนอกในบริเวณที่ใกล้กับห้องพักหรือในส่วนที่เข้าถึงง่าย แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้มีการติดตั้งบันไดหนีไฟภายนอกเนื่องมาจากปัญหาเรื่องของการขาดพื้นที่ในการติดตั้งและปัญหาการไม่มีพื้นที่ว่างด้านหลังอาคาร ซึ่งจากการสำรวจโฮสเทลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนั้นพบว่าโฮสเทลทั้งหมดเลือกใช้บันไดหลักเป็นบันไดหนีไฟจากอาคาร ซึ่งถ้าดูกับข้อกำหนดใหม่ที่กำหนดออกมานั้นการจะใช้นับบันไดหนีไฟภายในสามารถใช้นับบันไดหลักได้แต่ต้องมีการปิดล้อมผนังโดยรอบบันไดหลักและต้องมีบานประตูที่สามารถปิดได้เองเพื่อป้องกันควันไฟและการลามเข้ามาในส่วนทางหลบหนี แต่ปรากฏว่าโฮสเทลที่เลือกใช้บันไดหลักเป็นบันไดหนีไฟด้วยนั้นไม่ได้มีการปิดล้อมพื้นที่เพื่อป้องกันไฟตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งยังเป็นปัญหาหลักที่การนำตึกแถวมาดัดแปลงเป็นโฮสเทล

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ถ้าต้องการดัดแปลงตึกแถวเพื่อเป็นโฮสเทลควรดำเนินการตามข้อกำหนดเป็นอย่างแรกเพราะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ที่มาใช้บริการแล้วจึงมองที่รูปแบบการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน เพราะข้อกำหนดของกฎหมายที่ออกมาค่อนข้างพรุนข้อกำหนดในหลายรายการในการเปลี่ยนเป็นโรงแรม ได้จึงควรที่จะดำเนินการตามเพราะถ้าไม่ปฏิบัติตามก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินได้

คำสำคัญ: โฮสเทล, ข้อกำหนด, การดัดแปลงพื้นที่ภายใน

ABSTRACT

Hostel accommodation businesses that are so popular with people interested in opening a business widely by bringing an old building adapted and changed to use because it is in a good location. Located in the heart of the community and facilitate the travel of groups of tourists. Bringing an old building came a hostel that. Must see detail in many of the issues

that are important. Whether it is a matter of design. User space is the subject of legal action by issuing Ministerial preferences in other buildings, hotels, and businesses 2559 (2016) 2561 (2018) (No. 2), in which the nature and structure of the existing buildings is not consistent to adopt. Business hotel, according to the law on control of the hostel, converted from a building can not obtain a permit to conduct its business in accordance with the hotel. So it is out of these Edition. By this research aims to study the law used in the modification and study of physical characteristics, the building is an adaptation of the physical methods used by this research, surveys and interviews hostel opened in the District of Bang Rak

The study found that the bathroom is the part with the most alterations due to the original number of bathrooms in the building so there is only one room per floor, which could not accommodate the number of people who came in the form of a hostel is sufficient, therefore, to have a portion of the bathroom added to follow guideline. The law has specified areas within and sweep, including a number in relation to the user as part of the barrier walls to divide the space from a space within the space of each floor is room to come to services, which found that the area of the room, and face patterns at the Interior corresponds to legal requirements in terms of size of no less than 8 meters, or must not look like a place where respect or the ancient The important part is in a section of the stairs by the hostel is found some buildings have installed fire escape outside in a vertical position, hold the outer walls in an area near a hotel room or enter a loop that is easy to reach, but the majority still do not have to install the fire escape outside, because of problems of a lack of space to install and there is no space behind the building, from which the survey sample was a group hostel, all hostels to choose to use the main staircase is a fire escape from the building, which, if viewed with the new law. to use stairs inside sat. Can use the main stairs are enclosed to the wall surrounding the main staircases and three doors, the car must be turned off manually in order to prevent fire and flammable fumes coming in to escape. But it turns out that Rio hostel, select use main staircase fire stairs with it do not have to enclose the area to prevent the fire, according to the law. The main issue, which is also the leading commercial building to the hostel.

The results indicate that the If you want to adapt to the hostel building should be performed in accordance with the law is the first because of the need to consider the safety of those who use. The service then look at model modification area of use. Because the provisions of the Act came out in many items in lenient requirements change into a hotel. It should follow if not treated may pose a danger to life and property

KEYWORDS: Hostel, Law, Renovate, Interior Space

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การทำโฮสเทลจัดอยู่ในกลุ่มธุรกิจโรงแรม (มีห้องพักเกิน 4 ห้อง มีผู้เข้าพักเกิน 20 คน และให้เช่าไม่เต็มรายเดือน) จะอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติโรงแรม พุทธศักราช 2547 โดยไม่มีการแยกประเภทว่าเป็นโฮสเทล โฮเต็ล โมเต็ล Bed & Breakfast หรือรีสอร์ท และหากมีการนำอาคารเก่า เช่น ตึกแถวเก่า บ้านเก่า อาคารสำนักงานเก่ามาดัดแปลงเป็นโฮสเทล การจะขอใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรมภายใต้พระราชบัญญัตินี้ไม่สามารถทำได้ จึงทำให้โฮสเทลที่เปิดบริการอยู่ไม่มีใบอนุญาตประกอบกิจการ (วรพันธุ์ คล้ามไพบูลย์, จิตติพันธ์ ศรีกลสิกรณ์, 2558) แต่ด้วยประเทศไทยกำลังเร่งสนับสนุนในเรื่องของการท่องเที่ยว จึงได้มีความเห็นชอบจากที่ประชุมคณะรัฐมนตรีให้ร่างกฎกระทรวงการกำหนดลักษณะอาคารประเภทอื่นที่ใช้ประกอบธุรกิจโรงแรม พุทธศักราช 2559 ตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอกล่าวคือ ให้อาคารที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้มีลักษณะหรือความปลอดภัยตามมาตรฐานของอาคารตามที่กฎหมายกำหนดซึ่งมีอยู่แล้วเป็นจำนวนมากสามารถที่จะขออนุญาตเปลี่ยนการใช้อาคารเพื่อประกอบธุรกิจโรงแรมได้รวมทั้งมีการผ่อนปรนข้อกำหนดบางประการของอาคารที่มีความสูงน้อยกว่า 4 ชั้นโดยมีเงื่อนไขในกรณีนี้หากมีการดัดแปลงอาคารจะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 5 ปี (ประยุทธ์ จันทร์โอชา, 2561) โดยบังคับใช้ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พุทธศักราช 2559 โดยกฎกระทรวงฉบับนี้ได้มีการกำหนดเรื่องความปลอดภัยเพื่อประโยชน์ของผู้ประกอบการเองและผู้เข้าพักในโรงแรม เช่น ทางหนีไฟภายในอาคารมีความกว้างไม่น้อยกว่า 0.80 เมตร ผนังหรือประตูหนีไฟต้องทำจากวัสดุทนไฟได้เกิน 30 นาที มีถึงดับเพลิงสำหรับพื้นที่ทุก 1,000 ตารางเมตรหรือทุกชั้น ต้องทำประกันภัยบุคคลที่ 3 ถ้าเป็นโรงแรมที่มีห้องพักในชั้นเดียวกันไม่เกิน 20 ห้องจะต้องมีทางเดินกว้างไม่น้อยกว่า 1.20 เมตร บันไดต้องกว้างไม่ต่ำกว่า 0.90 เมตร มีที่ว่างไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของพื้นที่ชั้นใดชั้นหนึ่งที่มากที่สุดของอาคาร เป็นต้น นี่จึงเป็นโอกาสให้ผู้ประกอบการที่ทำธุรกิจโรงแรมขนาดเล็กทั้งหน้าใหม่และเก่าที่อาจจะยังทำไม่ถูกกฎหมายให้เร่งแก้ไขปรับเปลี่ยนให้ถูกต้องภายในปี พุทธศักราช

ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2562

Vol.7 No.2 July – December 2019

2564 เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายผ่อนปรนก่อนกฎหมายจริงจะบังคับใช้ แต่สำหรับอาคารที่ต้องมีการดัดแปลงได้แก่ มีการเพิ่มหรือลดพื้นที่อาคารเกินร้อยละ 10 หรือมีการเพิ่มน้ำหนักอาคารเกินร้อยละ 10 จะต้องดำเนินการให้ถูกต้องแล้วเสร็จภายในปี พุทธศักราช 2562 (รอบรู้คู่มือธุรกิจ ธนาคารกสิกรไทย,2560)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อกำหนดที่ใช้ในการดัดแปลงสภาพอาคารตึกแถวเก่าให้เป็นโฮสเทล
2. เพื่อศึกษาข้อมูลทางกายภาพอาคารตึกแถวเก่าที่มีการดัดแปลงเป็นโฮสเทล

ขอบเขตของการวิจัย

1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ตึกแถวเก่าที่นำมาดัดแปลงลักษณะทางกายภาพเพื่อบริการเป็นโฮสเทล
ในเขตพื้นที่บางรัก

2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1) ศึกษาเฉพาะกฎหมายทางด้านกายภาพที่เกี่ยวข้องกับการขออนุญาตดัดแปลงอาคาร และการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์มาเป็นโฮสเทล ดังต่อไปนี้ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร, พระราชบัญญัติโรงแรม, กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องฉบับต่างๆ, ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร

2) ศึกษาเฉพาะลักษณะทางกายภาพที่สามารถวัดคำนวณหรือสังเกตได้ ประกอบไปด้วย ขนาด, จำนวนชั้น จำนวนคูหาของอาคาร, การดัดแปลงต่อเติมที่เกิดขึ้นกับกายภาพของอาคาร ตึกแถว

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษครั้งนี้แบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) กลุ่มที่เป็นโฮสเทลที่มาจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามนั้นเพื่อให้ทราบถึงแนวปฏิบัติและสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดัดแปลงอาคารตึกแถวเก่าเพื่อประกอบกิจการโฮสเทล โดยกลุ่มประชากรในส่วนนี้ ได้แก่ ตึกแถวเก่าที่นำมาดัดแปลงและเปลี่ยนการใช้งานเป็นโฮสเทล

2) การนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์จึงนำไปสู่การสัมภาษณ์ เพื่อแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มประชากรส่วนนี้ได้แก่ เจ้าหน้าที่กองควบคุมอาคาร สำนักการโยธา กรุงเทพมหานคร ที่เป็นผู้ตรวจสอบอาคารในการดัดแปลงและเปลี่ยนการใช้งานของตึกแถวเป็นโฮสเทล และสถาปนิกที่เคยออกแบบโฮสเทลจากการดัดแปลงตึกแถว เพื่อเป็นการสอบถามถึงแนวคิดและเทคนิคที่สามารถนำมาปรับใช้ในการดัดแปลงลักษณะกายภาพของตึกแถวให้ตรงตามข้อกำหนด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งวิธีการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) แบบสำรวจ สังเกต และจดบันทึก

เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อสำรวจ จดบันทึกลักษณะทางกายภาพของตึกแถวเก่าที่ดัดแปลงและเปลี่ยนการใช้งานมาเป็นโฮสเทล ที่สร้างเสร็จและเปิดให้บริการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยแบ่งการสำรวจและจดบันทึกดังนี้

– สำรวจลักษณะทางกายภาพในส่วนต่างๆทั้งภายในและภายนอกอาคารเท่าที่สามารถสำรวจและจดบันทึกได้ ในส่วนสำคัญต่างๆในการสังเกต พร้อมกับการบันทึกภาพ

2) แบบสัมภาษณ์

– เป็นการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ ผู้จัดการ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการดัดแปลงอาคารและเปลี่ยนการใช้งานตึกแถวเก่ามาเป็นโฮสเทลว่าดำเนินการปรับเปลี่ยนอะไรบ้าง ทั้งนี้ทางผู้วิจัยได้มีการจัดทำหนังสือแนะนำตัวที่แสดงรายละเอียดในการทำวิจัยรวมถึงหัวข้อและประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์ให้กับทางผู้ประกอบการดูเพื่อความเข้าใจและมีเวลาเตรียมพร้อมที่จะตอบบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ศึกษาข้อพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร , กฎกระทรวงฉบับต่างๆ ในรายละเอียดที่ใช้ในการดัดแปลงอาคารตึกแถวเก่าให้เป็นโฮสเทล

2) ลงสำรวจพื้นที่เพื่อทำการสำรวจปริมาณโฮสเทลที่เปิดบริการโดยการนำตึกแถวเก่ามาดัดแปลงในพื้นที่บางรักและทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วนจำนวน 22 โครงการ

3) ทำการสำรวจลักษณะทางกายภาพที่มีการดัดแปลงพื้นที่ภายในโฮสเทลและสัมภาษณ์ผู้ประกอบการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บเป็นผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

- นำผลการศึกษามาวิเคราะห์การดัดแปลงที่พบภายในอาคาร
- จัดข้อมูลแยกเป็นหมวดหมู่ของรูปแบบการดัดแปลงที่พบ ว่าอยู่ในข้อกำหนดของกฎหมาย หรือเป็นตามการออกแบบเพื่อการใช้งานของผู้ออกแบบ

ตารางที่ 1 แสดงลักษณะทางกายภาพของโฮสเทลที่พบและกรรมสิทธิ์การถือครองอาคารในปัจจุบัน

ลำดับที่	โฮสเทล	จำนวนคูหา				จำนวนชั้น					จำนวนห้องพัก			การถือครองกรรมสิทธิ์	
		1	2	3	3ชั้น	3	4	5	6	7	1-10	11-20	20ชั้น	เช่า	เจ้าของ
1	โฮสเทล A	•					•	•			•			•	
2	โฮสเทล B	•					•				•			•	
3	โฮสเทล C	•					•	•			•				•
4	โฮสเทล D	•					•		•		•			•	
5	โฮสเทล E			•			•			•			•	•	
6	โฮสเทล F		•				•				•				•
7	โฮสเทล G		•				•	•				•			•
8	โฮสเทล H				•		•					•			•
9	โฮสเทล I		•				•	•			•				•
10	โฮสเทล J	•					•	•			•			•	
11	โฮสเทล L			•			•						•		•
12	โฮสเทล M	•					•				•			•	
13	โฮสเทล N	•					•				•			•	
14	โฮสเทล O	•					•		•		•				•
15	โฮสเทล P		•				•	•			•				•
16	โฮสเทล Q	•					•				•			•	
17	โฮสเทล R	•					•					•		•	
18	โฮสเทล S	•					•	•			•			•	
19	โฮสเทล T	•					•				•				•
20	โฮสเทล V	•				•	•				•				•
21	โฮสเทล K				•		•						•	•	
22	โฮสเทล U	•				•	•				•				•
รวม		14	4	2	2	3	9	7	2	1	16	3	3	11	11
		22				22					22			22	

•	ห้องพัก 1-10 ห้อง	•	ห้องพัก 11-20 ห้อง	•	ห้องพักมากกว่า 20 ห้อง	X	ข้อมูลที่ไม่แน่นอนที่สุด	•	เป็นเจ้าของอาคาร	•	เช่าอาคาร
---	-------------------	---	--------------------	---	------------------------	---	--------------------------	---	------------------	---	-----------

จากตารางที่ 1 การศึกษาลักษณะทางกายภาพของตึกแถวของกลุ่มตัวอย่างนั้น พบว่าตึกแถวเก่าเดิมเคยเป็นที่อยู่อาศัย หรือถูกปล่อยร้างแล้วจึงมีการพัฒนาเป็นโฮสเทล โดยส่วนใหญ่เป็นตึกแถว 1 คูหามากที่สุดจำนวน 14 แห่ง ซึ่งมีตั้งแต่ 3 ชั้น โดยเฉลี่ยที่ 4 ชั้นขึ้นไป และยังพบอีกว่าจำนวนห้องที่เปิดบริการในอาคารมีด้วยกันสามกลุ่มใหญ่ๆคือกลุ่มที่มีจำนวนห้องพักไม่เกิน 10 ห้องซึ่งเป็นกลุ่มที่พบมากที่สุดเนื่องมาจากจำนวนห้องที่เปิดให้พักนั้นสัมพันธ์กับขนาดพื้นที่ภายใน จะเห็นว่าในกลุ่มตัวอย่างนี้โดยมากเป็นอาคาร 1 คูหา และความสูงอยู่ที่ 4-5 ชั้น เมื่อนำเพียงขนาด 1.1X1.8 เมตรคูณกับจำนวนเตียงหรือประเภทห้องที่ต้องการ เช่น ห้องนอนรวม, ห้องนอน

เดียว ต่อห้อง จะทำให้แต่ละชั้นสามารถกันพื้นที่เป็นห้องพักได้ 1-2 ห้องเท่านั้น เพราะนอกจากพื้นที่ที่เป็นห้องพักแล้วยังมีพื้นที่ส่วนที่เป็นทางเดินและส่วนที่เป็นห้องน้ำในแต่ละชั้นอีก และในส่วนห้องพักที่มีจำนวนมากกว่า 10 ห้องจนถึง 20 ห้องนั้นเราจะพบในอาคารที่มีพื้นที่มากกว่า 1 คูหา และผู้ประกอบการโฮสเทลที่พบนั้นมีทั้งผู้ที่เป็นเจ้าของอาคารเดิมและผู้เช่าอาคารเพื่อดำเนินกิจการโดยมีระยะเวลาเช่าตั้งแต่ 1 ปี 3 ปี 9 ปี 10 ปี และ 15 ปี ซึ่งรูปแบบการทำสัญญาที่พบบ่อยที่สุดคือ 3 ปี ในส่วนปีที่มากกว่านั้นเป็นการตกลงกันระหว่างผู้เช่าและผู้ให้เช่า

ตารางที่ 2 แสดงประเภทของการดัดแปลงที่เกิดขึ้นภายในโฮสเทล

รหัส ลำตัว	โฮสเทล	การออกแบบ		การดัดแปลงลักษณะทางกายภาพแล้ว															รวม
		สถาปนิก/ วิศวกร	ตัวเอง	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
1	A		•	•	•				•										3
2	B	•		•	•	•		•		•									5
3	C	•		•	•	•	•		•			•		•					7
4	D	•		•	•	•								•					4
5	E	•		•	•					•	•		•				•		6
6	F		•	•	•	•	•	•		•		•	•	•					9
7	G	•		•	•	•	•		•	•	•	•	•	•		•	•	•	13
8	H		•	•	•	•		•			•								5
9	I	•		•	•			•	•		•								6
10	J		•	•	•	•		•				•							5
11	K		•	•	•	•	•	•	•	•			•	•	•				10
12	L		•	•	•	•	•	•	•	•			•	•	•				10
13	M	•		•	•	•	•	•											5
14	N	•		•	•	•	•	•			•	•							7
15	O	•		•	•						•								3
16	P	•		•	•	•			•							•			5
17	Q		•	•	•	•			•										4
18	R	•		•	•	•	•		•										5
19	S	•		•	•		•			•	•	•	•						7
20	T	•		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•		•				11
21	U	•		•															1
22	V	•		•	•					•		•			•				5
รวม		15	7	22	21	16	10	10	10	9	8	8	7	6	4	2	2	1	
		22		1 ห้องน้ำ		2 กันผนังห้อง		3 ผนังภายใน		4 พื้น		5 ผนังภายนอก							
				6 บันไดหนีไฟ		7 ช่องทางเดินภายใน		8 คาดฟ้า		9 ช่องแสง		10 หลังคา							
				11 บันไดหลัก		12 เสา		13 ระเบียง		14 ลิฟต์		15 ผนังบันไดหนีไฟ							

•	ออกแบบด้วยสถาปนิก/วิศวกร	•	การใช้งาน	•	ตามข้อกำหนด	•	ทั้งการใช้งานและข้อกำหนด
---	--------------------------	---	-----------	---	-------------	---	--------------------------

จากตารางที่ 2 ในการดัดแปลงลักษณะกายภาพของตึกแถวพบว่าในส่วนการออกแบบดัดแปลงนั้นมีการให้สถาปนิกหรือวิศวกรเป็นผู้ดำเนินการมากกว่าที่ผู้ประกอบการจะทำการออกแบบเองซึ่งจากการสัมภาษณ์ได้ข้อมูลว่าการที่ให้ผู้ที่ถนัดและเชี่ยวชาญด้านการออกแบบดำเนินการย่อมได้ประสิทธิภาพมากกว่าซึ่งในส่วนที่ออกแบบเองนั้นผู้ประกอบการเองก็เป็นสถาปนิกหรือวิศวกรเช่นกันจึงสามารถออกแบบพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารได้ซึ่งจากการดัดแปลงพื้นที่ภายในที่พบนั้นมีอยู่ด้วยกัน 15 ประเภท

ตารางที่ 3 แสดงประเภทของการติดตั้งระบบความปลอดภัยเพิ่มเติม

ไฮสเทล	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	V	K	U	รวม
เครื่องหมายป้ายทางออกฉุกเฉิน			•				•		•					•	•		•	•			•		8
ระบบไฟฟ้าสำรองฉุกเฉิน	•	•	•		•	•	•		•			•		•	•		•	•	•				13
ระบบสัญญาณแจ้งเหตุเพลิงไหม้					•		•	•			•	•	•		•	•	•	•	•	•	•	•	14
ติดตั้งอุปกรณ์ดับเพลิง	•	•	•	•	•	•	•	•	•		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	20
รวม	2	2	3	1	3	2	4	2	3	0	2	3	2	3	4	2	4	4	3	2	3	1	

•	Smoke Detector	•	Smoke Detector + Manual Pull Station	•	Manual Pull Station	•	Floor 1 only
---	----------------	---	--------------------------------------	---	---------------------	---	--------------

จากตารางที่ 3 การสำรวจพบว่าภายในไฮสเทลมีการติดตั้งระบบความปลอดภัยเพิ่มเติมเพื่อช่วยในการแจ้งเหตุในเวลาฉุกเฉินโดยแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือติดตั้งอุปกรณ์ดับเพลิง ซึ่งพบว่าการติดตั้งในไฮสเทลมากที่สุดโดยตำแหน่งที่มีการติดตั้งจะอยู่ในตำแหน่งบริเวณโถงทางเดินในแต่ละชั้นที่สามารถเห็นได้สะดวก โดยมีเพียงบางไฮสเทลที่มีการติดตั้งไว้เพียงชั้นล่างเพียงชั้นเดียว ซึ่งไม่เพียงพอต่อการใช้งานในเวลาที่เป็น ในระบบต่อมาที่พบคือการติดตั้งสัญญาณแจ้งเหตุเพลิงไหม้ ซึ่งรูปแบบที่พบมีอยู่ด้วยกัน 2 ชนิดคือแบบที่เป็นเครื่องตรวจจับควัน (Smoke Detector) จะติดตั้งไว้บริเวณเพดานในแต่ละชั้นในพื้นที่ส่วนที่เป็นห้องพักและส่วนพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน และเครื่องส่งสัญญาณเสียงด้วยมือ (Manual Pull Station) จะติดตั้งไว้บริเวณโถงทางเดินหรือใกล้กับตำแหน่งของบันไดหลักที่สามารถเห็นได้สะดวกในแต่ละชั้นโดยติดตั้งไว้ชั้นละ 1 ตัว ถัดไปคือระบบไฟฟ้าสำรองฉุกเฉินที่จะส่องสว่างในเวลาที่เกิดไฟดับโดยตำแหน่งที่พบจะอยู่

บริเวณบันไดหลัก และ โถงทางเดินในแต่ละชั้น โดยจะติดตั้งไว้ชั้นละ 1 ตัว และประเภทสุดท้ายคือ บ้ายทางออกฉุกเฉิน จะติดตั้งไว้ในโอสเทลที่มีการติดตั้งทางหนีไฟภายนอกอาคารเพิ่มเติม โดยตำแหน่งที่ติดบ้ายจะอยู่สูงเหนือศีรษะและมองเห็นได้สะดวก ทั้งนี้รูปแบบของบ้ายทางออกฉุกเฉินที่พบมีทั้งที่เป็นแผ่นบ้ายพลาสติกและบ้ายไฟ ซึ่งจากการสำรวจพบว่าจะมีการติดตั้งไว้ชั้นละ 1 บ้ายใกล้ทางออกฉุกเฉินภายนอกอาคาร

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย การศึกษาการดัดแปลงที่เกิดขึ้นภายในตัวอาคารตึกแถวสามารถสรุปได้ดังนี้ ได้ 3 ประเภทดังนี้

1) ส่วนการดัดแปลงที่เกิดขึ้นภายในอาคารตึกแถว

1.1) ประเภทที่ดัดแปลงเพื่อการใช้งานและตามข้อกำหนด

- ห้องน้ำ พบว่ามีการดัดแปลงจากเดิมในทุกโอสเทลเนื่องมาจากจำนวนห้องน้ำเดิมภายในตึกแถวนั้นมีเพียงชั้นละ 1 ห้องซึ่งรองรับการใช้งานเพียงกลุ่มคนจำนวนไม่มากหรือเพียงครอบครัวที่อาศัยอยู่แต่การจะเปลี่ยนเป็นโอสเทลซึ่งมีจำนวนคนใช้งานมากขึ้นจึงทำให้ต้องมีการดัดแปลงสภาพห้องน้ำเดิมโดยรูปแบบของการดัดแปลงห้องน้ำที่พบนั้นมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภทคือการขยายพื้นที่ห้องน้ำให้มีขนาดใหญ่ขึ้นโดยภายในจะมีการแบ่งซอยเป็นห้องอาบน้ำและห้องส้วมและอ่างล้างหน้าและมีการแยกเพศชัดเจนซึ่งจะพบในโอสเทลที่มีขนาดพื้นที่มากตั้งแต่ 2 คูหาขึ้นไป รูปแบบถัดไปคือการทำห้องน้ำใหม่เพิ่มเติมจากห้องน้ำเดิมที่มีอยู่ โดยขนาดห้องน้ำนั้นจะมีขนาดที่ไม่ใหญ่และภายในจะมีรวมกันทั้งที่อาบน้ำและส้วมในห้องเดียวกันซึ่งจะไม่มีการแบ่งแยกเพศ โดยจะพบในโอสเทล 1 คูหาเนื่องจากมีพื้นที่ที่จำกัดและรูปแบบของการเพิ่มเติมห้องน้ำในส่วนที่เป็นห้องพักแบบส่วนตัว เป็นการต่อเติมเพื่อสนองต่อรูปแบบการบริการห้องพัก ซึ่งรูปแบบจะมีลักษณะคล้ายกับแบบที่สองคือมีขนาดไม่ใหญ่จะมีที่อาบน้ำและส้วมรวมอยู่ในห้องเดียวกัน โดยจะพบในโอสเทลที่มีขนาด 2 คูหาขึ้นไป ซึ่งจากรูปแบบทั้งหมดเป็นการดัดแปลงเพื่อการใช้งานและนอกจากนี้การทำห้องน้ำในส่วนที่พบนั้นตรงตามข้อกำหนดของกฎหมายที่ระบุไว้คือให้มีปริมาณห้องน้ำสัมพันธ์กับคนที่อยู่ภายในอาคารและมีระบบระบายอากาศและมีความสูงตามที่กำหนดคือ 2 เมตร โดยพบว่าห้องน้ำในทุกโอสเทลมีการปฏิบัติตามที่กำหนดไว้

- กันผนังห้อง พบว่ามีการกันผนังห้องเกือบทุกโอสเทล โดยโอสเทลที่ไม่ได้กันผนังห้องเนื่องจากอาคารเดิมได้มีการกันห้องไว้แล้วจึงใช้ขนาดของห้องเดิมเปลี่ยนเป็นห้องพัก ซึ่งลักษณะเดิมก่อนที่จะกันห้องเพื่อใช้เป็นห้องพักนั้นพื้นที่ภายในของตึกแถวเป็นพื้นที่โล่งไม่มีการ

แบ่งหรือกันห้องมาก่อนซึ่งเมื่อนำมาเป็นโฮสเทลผู้ประกอบการจึงได้มีการกันพื้นที่โล่งเป็นห้องพัก โดยรูปแบบที่พบการกันห้องนั้นมีอยู่ 2 ประเภทคือ การกันฝาผนังด้วยการก่ออิฐฉาบปูนจะพบกระจายในทุกโฮสเทล โดยการก่อผนังรูปแบบนี้จะก่อในแนวแกนโครงสร้างเนื่องจากมีน้ำหนักและ ผู้ประกอบการเลือกใช้แบบนี้เพราะต้องการความแข็งแรงและป้องกันเสียงภายในและจะพบการ ก่อผนังประเภทนี้ในส่วนที่เป็นการแบ่งซอยห้องในห้องน้ำที่มีการขยายพื้นที่ ส่วนอีกประเภทคือการ ก่อผนังโครงสร้างเบาจะพบกระจายในทุกโฮสเทลเช่นกันแต่จะพบมากในโฮสเทลที่มีขนาด 1 คูหา เพราะตำแหน่งของการติดตั้งนั้นสามารถวางไม่ต้องตรงกับแนวแกนโครงสร้างได้เนื่องจากมี น้ำหนักเบา จึงสามารถปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อเพิ่มพื้นที่ในส่วนอื่นได้ ซึ่งการกันผนังห้องพักนั้นทำ เพื่อการใช้งานและข้อกำหนดได้กำหนดคือ ไม่ต่ำกว่า 8 ตารางเมตร โดยขนาดห้องที่พบมีขนาด เกินกว่ากำหนดไว้

1.2) ประเภทที่ดัดแปลงเพื่อการใช้งาน

- ผนังภายใน พบว่ามีกรณีดัดแปลงเพื่อสอรับกับการใช้งาน โดยรูปแบบเดิม ของผนังนั้นเป็นผนังก่ออิฐฉาบปูนธรรมดาทาสีภายใน และเมื่อมีการเปลี่ยนมาเป็นโฮสเทล ทาง ผู้ประกอบการได้มีการดำเนินการกับผนังภายในโดยพบว่ามีรูปแบบด้วยกัน 3 ประเภทคือ การทูป ผนังเดิมออกเพื่อปรับพื้นที่หรือมุมมองหรือเพื่อทำเป็นช่องแสงให้กับตัวอาคารซึ่งรูปแบบนี้จะพบ ในโฮสเทลที่มีความสูงโดยจะเป็นการทูปผนังในส่วนด้านบนของอาคารหรือตัวอาคารไม่ได้อยู่ติด กับอาคารอื่นจึงมีพื้นที่และสามารถทูปผนังออกตามการดัดแปลงได้ รูปแบบการทาสีผนังใหม่ โดย อาจจะมีการเพ้นท์ผนังเพื่อสร้างเป็นเอกลักษณ์ให้กับตัวโฮสเทล และรูปแบบของการกรุผนังเพิ่ม เข้าไปตามการออกแบบและเพื่อเป็นการป้องกันเสียงที่เกิดขึ้นภายใน

1.3) ประเภทที่ดัดแปลงตามข้อกำหนด

- บันไดหนีไฟ พบว่าในโฮสเทลหลายแห่งมีการติดตั้งบันไดหนีไฟเพิ่มเติมแนวตั้ง (บันไดลิง) และบันไดหนีไฟที่มีความชันไม่เกิน 60 องศา เพื่อใช้ในการหนีไฟนอกเหนือจากบันได หลัก ซึ่งรูปแบบที่พบนั้นในส่วนของการเป็นบันไดแนวตั้งพบว่ามีทั้งที่ติดตั้งตอนที่เปลี่ยนอาคาร เป็นโฮสเทลและส่วนที่มีการติดตั้งกับตัวอาคารตั้งแต่แรกแล้วนำอาคารนั้นมาเป็นโฮสเทลโดย ตำแหน่งที่พบการติดตั้งนั้นพบว่ามีอยู่ 3 ตำแหน่ง คือตำแหน่งด้านหน้าของอาคารโดยจะติดไว้กับ ระเบียงส่วนหน้าหรือเจาะทะลุระเบียงส่วนหน้าอาคารโดย จะพบในโฮสเทลที่อยู่ระหว่างอาคาร ด้วยกัน รูปแบบที่ติดตั้งไว้ด้านข้างของอาคารส่วนหน้าที่อยู่ติดกับระเบียงโดยใช้ระเบียงเป็นฐาน พักในแต่ละชั้น รูปแบบนี้จะพบในโฮสเทลที่อยู่ริมกลุ่มอาคารสาเหตุที่ติดไว้ด้านข้างเนื่องจากมี พื้นที่ด้านข้างอาคารและด้านหน้าอาคารติดสายไฟจึงไม่สามารถติดตั้งได้ และรูปแบบบันไดหนีไฟ

ที่ติดไว้ด้านหลังอาคารจะเป็นบันไดหนีไฟที่ติดตั้งมากับอาคารเดิมอยู่แล้ว และมีพื้นที่ด้านหลังอาคารที่เป็นที่ว่าง ส่วนบันไดที่มีการติดตั้งในรูปแบบความชันที่ไม่เกิน 60 องศา นั้น พบเพียง 1 แห่ง ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพบว่าตัวอาคารมีพื้นที่ด้านหลังและตั้งใจจะทำบันไดหนีไฟให้สามารถลงได้สะดวก ซึ่งเมื่อพิจารณาจากบันไดที่พบนั้นกับข้อกำหนดที่กำหนดไว้ พบว่าบันไดที่ติดตั้งนั้นอยู่ในตึกแถวที่มีความสูงที่ 4 ชั้นหรือไม่เกิน 15 เมตร และมีขนาดอยู่ที่ 60 เซนติเมตรซึ่งตรงข้อกำหนดในส่วนที่เป็นบันไดหนีไฟภายนอกอาคาร

จากตัวอย่างที่อธิบายนั้นเป็นส่วนที่มีการดัดแปลงที่พบในโฮสเทลที่เป็นตึกแถวในลำดับที่มากที่สุดและลำดับที่สำคัญซึ่งในส่วนอื่นนอกเหนือจากที่มีการอธิบายเป็นส่วนเดิมเดิมการใช้งานหรือเพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่พักอยู่ภายในพื้นที่โดยทั้งนี้พบว่าปริมาณการดัดแปลงจะมีมากขึ้นขึ้นอยู่กับสภาพของตึกแถวเดิมที่นำมาดัดแปลงและความต้องการของผู้ประกอบการที่ต้องการตกแต่ง หรือบริการให้กับผู้ที่มาพักมาน้อยเพียงใด และอีกส่วนที่พบในโฮสเทลนอกเหนือจากการดัดแปลงนั้นยังพบว่ามีการติดตั้งระบบความปลอดภัยเพิ่มเติมภายในอาคารตามที่ข้อกำหนดได้มีการกำหนดเพื่อเป็นการสร้างความปลอดภัยและเป็นการแจ้งเตือนได้ทันเวลาในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉิน

การอภิปรายผล

จากการศึกษาการดัดแปลงที่เกิดขึ้นภายในตึกแถวที่เป็นโฮสเทล ทำให้สามารถสรุปเงื่อนไขของการดัดแปลงที่เกิดขึ้นตามข้อกำหนดของกฎหมายโดยดูจากกฎกระทรวงกำหนดลักษณะอาคารประเภทอื่นที่ใช้ประกอบธุรกิจโรงแรมพ.ศ2559และพ.ศ2561(ฉบับที่2) เป็นหลัก เนื่องจากเป็นข้อกำหนดที่ผ่อนปรนให้สามารถนำตึกแถวมาดัดแปลงเพื่อขออนุญาตเป็นโรงแรมได้ ส่วนในข้อกำหนดที่กำหนดไว้ไม่ได้ระบุยังคงต้องดูจากข้อกำหนดในกฎหมายฉบับอื่นควบคู่ไปด้วยกำหนดหรือสิ่งที่มีการดัดแปลงนั้นดำเนินการตามการออกแบบเพื่อการใช้งาน

1) ส่วนที่เป็นที่ที่ว่างอาคารพบว่าโฮสเทลใช้พื้นที่ว่างบริเวณส่วนที่อยู่ด้านหน้าของอาคารตรงบริเวณที่เป็นถนนเข้ามาแต่ตามข้อกำหนดในกฎหมายนั้นได้กำหนดให้ตึกแถวต้องมีพื้นที่ว่างด้านหลังอาคาร 3 เมตร แต่ด้วยวิถีชีวิตการอยู่อาศัยในตึกแถวจึงได้มีการก่อสร้างต่อเติมพื้นที่ด้านหลังของอาคารจนเต็มพื้นที่ซึ่งไม่เหลือที่ว่างตามที่ข้อกำหนดกำหนดไว้

2) ส่วนที่เป็นความสูงของอาคารพบว่าโฮสเทลมีการใช้พื้นที่บนชั้นที่เป็นดาดฟ้าเพื่อทำกิจกรรม และได้มีการต่อเติมโครงสร้างที่เป็นโครงสร้างเหล็กเพื่อทพเป็นหลังคา แต่ด้วยตำแหน่งที่ตั้งของโฮสเทลที่กระจายอยู่ตามเส้นของถนนจึงมีการกำหนดความสูงของอาคารไว้ไม่เกิน 2

เท่าของความกว้างถนน ซึ่งโอสเทลหลายแห่งมีการต่อเติมส่วนบนของอาคารที่เลยความสูงที่กำหนดไว้จึงไม่ตรงตามข้อกำหนดในกฎหมาย

3) ตามข้อกำหนดของกฎหมายใหม่ที่ผ่อนปรนในการให้สามารถนำเอาอาคารประเภทอื่นมาเป็นโอสเทลได้นั้น โดยกำหนดส่วนที่ต้องปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดความปลอดภัยต่อคนที่อยู่ภายในอาคารโดยกำหนดในเรื่องของความสูงอาคารและทางหนีไฟที่จำเป็นต้องใช้เป็นหลัก ซึ่งโอสเทลจากการที่ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างนั้น พบได้ 2 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มที่ไม่เกิน 3 ชั้นโดยในกลุ่มนี้กฎหมายได้มีการผ่อนปรนเรื่องของโครงสร้างว่าถ้าเป็นโครงสร้างที่ไม่กันไฟต้องติดตั้งอุปกรณ์ความปลอดภัยเพิ่มเติมซึ่งจากที่พบโอสเทลทั้งหมดเป็นโครงสร้างที่สามารถทนไฟได้ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้คือ 1 ชั่วโมง และในกลุ่มโอสเทลที่มีความสูงสามชั้นนั้นถึงจะเป็นโครงสร้างที่ถาวรและทนไฟก็ได้มีการติดตั้งถังดับเพลิงและอุปกรณ์เตือนไฟไหม้ไว้ในอาคารเพื่อเพิ่มความปลอดภัยและในข้อกำหนดสามารถให้บันไดหลักมาใช้ในการหนีไฟได้โดยไม่ต้องมีบันไดหนีไฟภายนอกสำหรับอาคารที่สูงไม่เกิน 3 ชั้น และอีกกลุ่มคือ กลุ่มที่มีความสูง 4 ชั้นขึ้นไป กฎหมายกำหนดว่าต้องมีบันไดหนีไฟโดยสามารถจะติดตั้งที่เป็นแบบบันไดหนีไฟภายนอกที่เป็นแนวตั้งแต่ต้องมีความสูงอาคารไม่เกิน 4 ชั้น หรือ 15 เมตรสามารถติดตั้งบันไดรูปแบบนี้ได้ แต่ในข้อกำหนดตัวใหม่ที่ออกมาเน้นให้มีบันไดหนีไฟภายในอาคารเนื่องจากมีความปลอดภัยในการหลบหนีออกจากอาคารในกรณีที่เกิดเหตุโดยผ่อนปรนในสามารถนำบันไดหลักมาใช้ในการหนีไฟได้แต่ต้องปิดล้อมบันไดด้วยผนังทึบหรือผนังที่สามารถทนไฟและมีประตูที่ทนไฟได้อย่างน้อย 30 นาทีซึ่งโอสเทลที่เปิดบริการอยู่นั้นใช้บันไดหลักในการหนีไฟแต่ไม่มีการติดตั้งผนังทึบหรือผนังที่กันไฟรอบบันไดจึงยังขัดต่อข้อกำหนดที่กำหนดไว้และนอกจากนี้ยังไม่มีพื้นที่ด้านหลังที่จะสามารถติดตั้งบันไดหนีไฟภายนอกได้และในส่วนที่มีการติดตั้งบันไดหนีไฟภายนอกนั้นก็จะเป็นการติดตั้งไว้ที่ด้านหน้าอาคารแทนการติดตั้งด้านหลังเพราะสามารถออกจากตัวอาคารแล้วลงมาที่พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคารได้

4) ในส่วนของพื้นที่ภายในไม่ว่าจะเป็นขนาดทางเดินที่กฎหมายมีการกำหนดไว้ตามจำนวนห้องที่มีภายในที่เป็นห้องพักนั้นโอสเทลที่เปิดให้บริการในส่วนที่เป็น 1 คูหาจะเลือกใช้บันไดเดิมโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงขนาดซึ่งอยู่ที่ 0.90-1.00 เมตร แต่ในโอสเทลที่มีจำนวนคูหาตั้งแต่ 2 คูหาขึ้นไปจะเลือกที่จะขยายขนาดบันไดหรือเปลี่ยนรูปแบบของบันไดหรือเปลี่ยนตำแหน่งของบันไดใหม่เนื่องจากมีพื้นที่ภายในที่มากพอ ทั้งนี้ยังมีข้อกำหนดในเรื่องในเรื่องของขนาดทางเดินซึ่งโอสเทลที่เปิดบริการอยู่นั้นพื้นที่ทางเดินภายในมีขนาดที่สามารถสัญจรไปมาได้ แต่จะมีขนาด

ความกว้างตามพื้นที่ภายในที่หักจากการกันห้องน้ำและห้องพักแล้วซึ่งจากที่สำรวจพบว่าตรงตามข้อกำหนดในตัวของกฎหมาย

5) ในส่วนของห้องพักที่เป็นการกันผนังภายในนั้นโฮสเทลมีการกันผนังเพื่อใช้เป็นพื้นที่ห้องนอนโดยมีขนาดและรูปแบบของห้องตามที่กำหนดไว้ คือไม่น้อยกว่า 8 ตารางเมตรและรูปแบบของการตกแต่งเป็นแบบที่ทันสมัยไม่ขัดและไม่เหมือนสถานที่ที่เป็นที่เคารพ

6) ในส่วนของห้องน้ำซึ่งเป็นส่วนสำคัญของโฮสเทลโดยมีการดัดแปลงต่อเติมในทุกโฮสเทลนั้นรูปแบบและขนาดพื้นที่จะแตกต่างกันออกไปตามขนาดพื้นที่ของอาคาร ในส่วนที่เป็นอาคาร 1 คูหา รูปแบบของห้องน้ำจะเป็นการปรับเปลี่ยนห้องน้ำเดิมและมีการต่อเติมเพิ่มอีก 1-2 ห้องต่อชั้นและเป็นการใช้ห้องน้ำแบบไม่แยกเพศในส่วนของอาคารที่มีขนาดพื้นที่ตั้งแต่ 2 คูหาขึ้นไปจะเป็นรูปแบบของการขยายพื้นที่ของห้องน้ำให้มีขนาดใหญ่ขึ้นและไม่อ้างอิงตำแหน่งเดิมและจะเป็นการสร้างใหม่ในตำแหน่งที่มาจากอาคารออกแบบพื้นที่ภายในซึ่งห้องน้ำในทุกรูปแบบมีขนาดและรูปแบบตามข้อกำหนดกำหนดไว้ทั้งขนาดพื้นที่ จำนวน ความสูง ระบบระบายอากาศ

7) ในส่วนที่มีการต่อเติม ดัดแปลงภายในนั้น เป็นส่วนที่ผู้ประกอบการดูจากสภาพของอาคารว่าสามารถดำเนินการอะไรได้บ้างในกรณีที่อาคารที่นำมานั้นมีสภาพทรุดโทรมการดัดแปลงหรือซ่อมแซมจะมีจำนวนที่มากเพราะต้องทำในหลายส่วน และอีกเหตุผลคือการต่อเติมดัดแปลงนั้นเพื่อต้องการสร้างพื้นที่และอำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่มาใช้บริการซึ่งถือเป็นจุดขายในด้านการบริการจึงเลือกที่จะดัดแปลงเพิ่มเติมในส่วนรองตามการออกแบบและตามความเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1) จากการวิจัยครั้งนี้ในเรื่องของการดัดแปลงลักษณะทางกายภาพของอาคารเพื่อเป็นโฮสเทลตามกฎหมาย ซึ่งทางผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าส่วนไหนที่สามารถดำเนินการได้และเป็นไปตามข้อกำหนดโดยผู้ที่สนใจสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ และส่วนที่พบว่ายังไม่สามารถดำเนินการได้เพราะเพื่อให้ผู้ที่ทำโฮสเทลเข้าใจและประเมินถึงขนาดอาคารและพื้นที่โดยรอบว่ายังเข้าข่ายในส่วนที่ไม่สามารถดำเนินการได้หรือไม่และต้องดำเนินการไปในแนวทางใด เพื่อให้ตรงตามข้อกำหนดและเพื่อเกิดความปลอดภัยสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1) ผู้วิจัยเสนอแนะให้ศึกษาถึงรูปแบบที่สามารถดำเนินการได้ตามข้อกำหนดโดยไม่กระทบต่อรูปแบบของการใช้พื้นที่และการออกแบบ เช่นวัสดุที่สามารถทนไฟได้ในระยะเวลาตามที่

กฎหมายกำหนดแต่มีความสวยงามและมีขนาดที่ไม่หนาหรือพอดัดตั้งแล้วไม่ทำให้พื้นที่ภายในเปลี่ยนไปมากเพื่อเป็นแนวทางในการเลือกใช้วัสดุมาทดแทนหรือเพิ่มเติมเข้าไปในการดัดแปลงเพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมาย

2.1) ผู้วิจัยเสนอแนะให้ศึกษาถึงรูปแบบการใช้วิธีการหนีไฟในรูปแบบอื่นหรือกรณีศึกษาของต่างประเทศที่ใช้วิธีหนีไฟกับอาคารที่เป็นตึกแถวหรืออาคารที่มีขนาดพื้นที่เล็กเพื่อเป็นแนวทางในการนำมาติดตั้งและผลักดันให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกำหนดเล็งเห็นถึงรูปแบบและกรรมวิธีการหนีไฟในความหลากหลายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันและสามารถให้นำมาใช้กับอาคารในบ้านเราได้

เอกสารอ้างอิง

- กฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2551,
กฎกระทรวงกำหนดลักษณะอาคารประเภทอื่นที่ใช้ประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ. 2559,
กฎกระทรวงฉบับที่ 55 พ.ศ.2543, ราชกิจจานุเบกษา 117 (7 สิงหาคม 2543).
ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องควบคุมอาคาร พ.ศ. 2544, ราชกิจจานุเบกษา 118 (3 สิงหาคม 2544).
ประยุทธ์ จันโอชา. (2652). ศาสตราจารย์พระราช. [โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย].
สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2562 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=b18l7oerS-8>
พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522, ราชกิจจานุเบกษา 96 (30 เมษายน 2522).
รอบรู้ธุรกิจ ธนาคารกสิกรไทย. (2560). 3 กฎหมายที่ต้องรู้เพิ่มโอกาสธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก.
สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2562 จาก
<https://kasikornbank.com/th/business/sme/KSMEKnowledge>
ราชกิจจานุเบกษา 125 (23 พฤษภาคม 2551).
ราชกิจจานุเบกษา 133 (19 สิงหาคม 2559).
วรพันธุ์ คล้ามไพบูลย์ และ จิตติพันธ์ ศรีกรสิกรณ์. (2558). The Hostel Bible เปลี่ยนบ้านเก่าเป็นบูติกโฮเต็ล/เลขที่ 3. กรุงเทพฯ: ซูเปอร์กรีน สตูดิโอ.

การปรับปรุงวิธีการออกแบบทาวน์เฮาส์ที่ก่อสร้าง ด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป

Improvement of Design Methods for Townhouses Constructed by Prefabricated Parts

จุฬาลักษณ์ อมรเศรษฐพงศ์¹

Julaluck Amornsetapong¹

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาในกระบวนการออกแบบทาวน์เฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป โดยมีวิธีการและขั้นตอนการออกแบบทาวน์เฮาส์พหุภาษาวิสัยของบริษัทพฤษภา เรียวเอสเตท จำกัด (มหาชน) เป็นกรณีศึกษา เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงวิธีการออกแบบทาวน์เฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป

ทาวน์เฮาส์พหุภาษาวิสัย 1 คูหา มีขนาดหน้ากว้าง 5.70 เมตร ยาว 7.80 เมตร ประกอบด้วย ห้องนอน 3 ห้อง ห้องน้ำ 2 ห้อง และที่จอดรถ 1 – 2 คัน ขนาดที่ดิน 5.70 เมตร ลึก 12.80 เมตร โดยทั่วไปจะก่อสร้างส่วนอาคารพร้อมกันครั้งละ 7 คูหา ด้วยระบบชิ้นส่วนสำเร็จรูป คาน พื้น และผนังรับน้ำหนัก

จากการศึกษาพบว่าขั้นตอนการออกแบบทาวน์เฮาส์ 1 แบบ ใช้ระยะเวลาประมาณ 3 เดือน นับตั้งแต่ได้รับแนวความคิดในการออกแบบ (Concept Design) จากฝ่ายพัฒนาธุรกิจ (Business Development Department) ไปจนถึงส่งแบบก่อสร้างให้โรงงานไปผลิตชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป ซึ่งทุกรูปแบบของทาวน์เฮาส์ต้องมีการประชุมแบบ แกะไขแบบเพื่อให้รูปแบบทาวน์เฮาส์

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาเอกพัฒนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัยและอสังหาริมทรัพย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; Master Student of Housing Management Program, Program in Real Estate and Housing Development Program, Chulalongkorn University, Thailand.

ที่สถาปนิกออกแบบสัมพันธ์กับรูปแบบของชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปที่ทางโรงงานสามารถผลิตได้ เกิดการทำงานซ้ำเดิมจนกว่าจะได้รูปแบบที่ตรงกันก่อนที่จะเริ่มการผลิต

เพื่อลดการทำงานที่ซ้ำซ้อน และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานออกแบบอย่างมีระบบ จึงเสนอวิธีการนำแบบจำลองสารสนเทศอาคาร (Building Information Modeling-BIM) มาช่วยในการทำงานตั้งแต่ขั้นตอนการออกแบบของสถาปนิกไปจนถึงจัดทำแบบก่อสร้างชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป โดยให้สถาปนิกเลือกแบบชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปที่โรงงานสามารถผลิตได้ไปออกแบบทาว์นเฮาส์ โดยปรับเปลี่ยนแบบเฉพาะส่วนด้านหน้าทาว์นเฮาส์เพื่อความสวยงามหลากหลาย ส่วนภายในให้คงรูปแบบและจำนวนชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปเหมือนกัน

คำสำคัญ: การก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนสำเร็จรูป, การออกแบบทาว์นเฮาส์, แบบจำลองสารสนเทศอาคาร (Building information modeling-BIM)

ABSTRACT

This research's objective is to study the current conditions and obstructions, if any, of the design process for townhouse constructed with pre-fabricated concrete components. In which the procedures and process were derived from the design of Pruksaville Townhouse by Pruksa Real Estate Company Limited as a case study to propose an improvement on the design process for townhouse constructed with pre-fabricated concrete components.

Pruksaville Townhouse, with 5.70 meter in frontal width and 7.80 meter in depth, consists of 3 bedrooms, 2 bathrooms, and 1 to 2 parking spaces per unit. The land plot is 5.70 meter in width and 12.80 meter in depth, constructed in a module of 7 consecutive units by using pre-fabricated components as load-bearing parts including floors, beams, and walls.

From the conducted research, the design process of 1 typical module of the townhouse unit would require approximately 3 months, beginning at receiving the design brief of the conceptual design from the Business Development Department until the submission of a construction drawing documents to the concrete fabrication plant. Where all the townhouse types are required to enter the process of thorough design meetings for improvements, ensuring the alignment of both the modules designed by the architects and the technological

capabilities of the fabrication plant, resulting in a re-submission of the construction drawing for concrete component fabrication.

In order to reduce repetitive steps within the process, a proposal for utilizing the Building Information Model (BIM) from the beginning of the design stage by the architect until the construction drawing documentation of the pre-fabricated concrete components is recommended. By having the architects select the pre-fabricated concrete components available within the technological capabilities of the plant to design the townhouse, where the variations are reserved for the front of the townhouse for aesthetics purpose while form and quantity are kept in consistent for the remainder of the unit.

KEYWORDS: pre-fabricated module construction, townhouse design, building information model (BIM)

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันมีการก่อสร้างอาคารด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปมากขึ้น เพราะช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานก่อสร้าง สามารถควบคุมคุณภาพ และลดระยะเวลาในการก่อสร้างได้ ทำให้สามารถบริหารต้นทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งบริษัท พุกษา เรียลเอสเตท จำกัด (มหาชน) เป็นตัวอย่างของบริษัทที่ประกอบธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ที่มีการนำระบบก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปมาใช้ในการผลิตทาวน์เฮาส์ บ้านเดี่ยว บ้านแฝด และคอนโดมิเนียม

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการก่อสร้างอาคารด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ การออกแบบ การผลิต การขนส่ง และการติดตั้ง โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

ขั้นตอนการออกแบบ ถือเป็นขั้นตอนแรกในกระบวนการก่อสร้าง จะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการก่อสร้าง โดยเฉพาะการออกแบบให้สอดคล้องกับชิ้นส่วนสำเร็จรูปให้สามารถนำไปก่อสร้างได้ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดของแต่ละขั้นตอนการก่อสร้าง เนื่องจากการก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปมีความแตกต่างไปจากการก่อสร้างแบบเดิมที่เป็นระบบก่ออิฐฉาบปูน

ขั้นตอนการผลิต คือการนำแบบที่ได้มาผลิตขึ้นรูป มีทั้งแบบที่ผลิตที่หน่วยงานก่อสร้างเพื่อความสะดวกไม่ต้องขนส่ง และแบบที่ผลิตที่โรงงานแล้วจึงขนส่งมาติดตั้งที่หน่วยงานก่อสร้าง

ขั้นตอนการขนส่ง ในกรณีที่ชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปผลิตจากโรงงาน ต้องมีการขนส่งชิ้นส่วนเหล่านั้นไปยังสถานที่ก่อสร้าง ก่อนที่จะทำการขนส่งควรต้องมีการคำนึงถึงการจัดลำดับก่อนหลัง จำนวนของชิ้นส่วนต่างๆ ขนาดและรูปร่างที่สามารถขนส่งได้

ขั้นตอนการติดตั้ง จำเป็นต้องใช้แรงงานที่มีความเชี่ยวชาญ เพื่อให้ชิ้นส่วนนั้นสามารถประกอบเป็นอาคารได้ โดยจะมีการใช้เครื่องจักรที่เป็นรถโมบายเครนหรือทาวเวอร์เครน ซึ่งขึ้นอยู่กับขนาดและน้ำหนักของชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป เพื่อทำการยกชิ้นส่วนไปยังบริเวณที่มีการก่อสร้าง

จากการศึกษากระบวนการก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปที่ผ่านมา ในขั้นตอนการออกแบบนั้น มีเพียงการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับการทำแบบทาว์นเฮาส์เท่านั้น แต่ยังไม่พบการศึกษาเกี่ยวกับรายละเอียดของกระบวนการทำงานในขั้นตอนการออกแบบทาว์นเฮาส์

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทำงานในขั้นตอนการออกแบบทาว์นเฮาส์ด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป ให้สามารถปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มประสิทธิภาพในงานออกแบบให้ดียิ่งขึ้น จึงทำการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการออกแบบทาว์นเฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาในกระบวนการออกแบบทาว์นเฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงวิธีการออกแบบทาว์นเฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาเฉพาะช่วงระยะเวลาที่ใช้ในกระบวนการออกแบบ ก่อนที่จะส่งแบบไปผลิตชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปที่โรงงาน

2. ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่าง

กรณีศึกษาแบบทาว์นเฮาส์พักอาศัย 3 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ และที่จอดรถยนต์ 1 คัน เป็นทาว์นเฮาส์ขนาดหน้ากว้าง 5.70 เมตร 2 ชั้น 3 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ และที่จอดรถยนต์ 1 คัน

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

- รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการออกแบบทาวน์เฮาส์ด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป โครงการพฤษภาวิไล ของบริษัท พฤษภา เรียลเอสเตท จำกัด (มหาชน) จากการสัมภาษณ์ผู้ออกแบบและผู้เกี่ยวข้อง
- สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการปรับปรุงวิธีการออกแบบทาวน์เฮาส์ด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

- รวบรวมข้อมูลที่ได้จากแนวคิดทฤษฎี งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป
- รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะ รูปแบบ และชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป โครงการพฤษภาวิไล ของบริษัท พฤษภา เรียลเอสเตท จำกัด (มหาชน) โดยการอ้างอิงจากวิทยานิพนธ์

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมทั้งหมดมาวิเคราะห์ตาม

- ขั้นตอนการออกแบบทาวน์เฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป
- กระบวนการก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปทั้งในด้านการออกแบบ การผลิต การขนส่ง และการติดตั้ง

3. การสรุปผลการศึกษาและเสนอแนะ

ผลการศึกษา

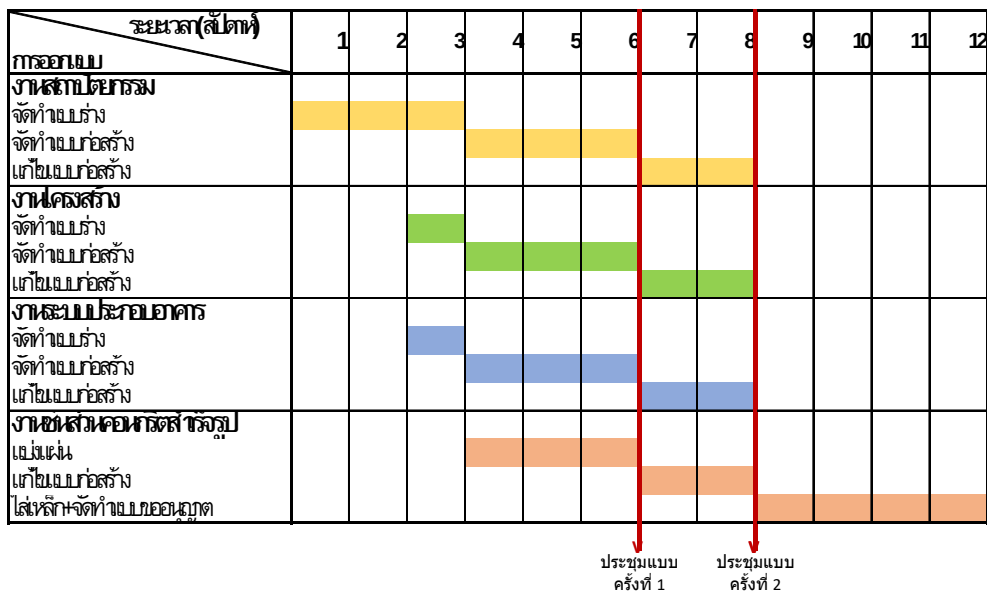
จากการศึกษาพบว่ากระบวนการก่อสร้างทาวน์เฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปของบริษัทพฤษภา เรียลเอสเตท จำกัด(มหาชน) ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การออกแบบ การผลิต การขนส่ง และการติดตั้ง

*หมายเหตุ การออกแบบนับตั้งแต่ได้รับแนวความคิดในการออกแบบ (Concept Design) จากฝ่ายพัฒนาธุรกิจ (Business Development Department)

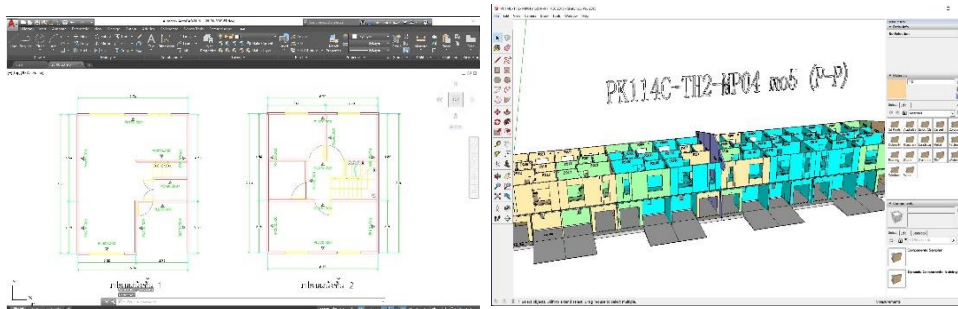
ภาพที่ 1 กระบวนการก่อสร้างทาวน์เฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปของ บริษัท พุกษา เรียลเอสเตท จำกัด (มหาชน)

กระบวนการออกแบบทาวน์เฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปของ บริษัท พุกษา เรียลเอสเตท จำกัด (มหาชน) มีผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาปนิกเป็นผู้จัดทำแบบงานสถาปัตยกรรม วิศวกรโครงสร้างเป็นผู้จัดทำแบบงานโครงสร้าง วิศวกรงานระบบจัดทำแบบงานระบบประกอบอาคาร และวิศวกรประจำโรงงานผลิตจัดทำแบบงานชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป

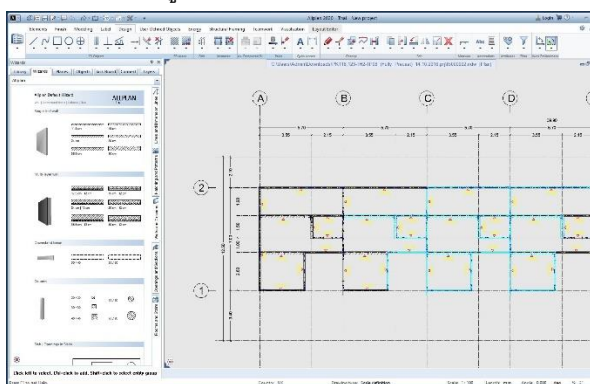
ภาพที่ 2 กระบวนการออกแบบทาวน์เฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปของ บริษัท พุกษา เรียลเอสเตท จำกัด (มหาชน)

ปัจจุบันโปรแกรมที่ใช้ในการออกแบบและจัดทำแบบก่อสร้างของสถาปนิก วิศวกร โครงสร้าง และวิศวกรงานระบบ คือ AUTOCAD สำหรับทำแบบ 2 มิติ และใช้ SKETCH UP สำหรับทำแบบ 3 มิติ

ภาพที่ 3 โปรแกรม AUTOCAD สำหรับทำแบบ 2 มิติ (ซ้าย)
และโปรแกรม SKETCH UP สำหรับทำแบบ 3 มิติ (ขวา)

ส่วนโปรแกรมที่วิศวกรโครงสร้างประจำโรงงานผลิตฯ จัดทำแบบชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป คือ PLANBAR ซึ่งมีทั้งข้อมูลในลักษณะ 2 และ 3 มิติ รวมถึงปริมาณวัสดุต่างๆ

ภาพที่ 4 โปรแกรม PLANBAR สำหรับจัดทำแบบชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป

ปัญหาของการออกแบบที่พบ

1. แบบที่สถาปนิกออกแบบไม่สัมพันธ์กับแบบก่อสร้างชิ้นส่วนที่โรงงานผลิตได้ ทำให้ต้องมีการจัดประชุมแบบ แก้ไขแบบ และจัดทำแบบก่อสร้างชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปใหม่ทุกครั้ง ซึ่งใช้เวลาประมาณ 6 สัปดาห์ก่อนการผลิต

2. การใช้หลายโปรแกรมออกแบบในการจัดทำแบบก่อสร้าง ทำให้เกิดความขัดแย้งของข้อมูล และข้อผิดพลาดในการแก้ไข-เพิ่มเติมแบบ
3. ความเข้าใจในแบบก่อสร้าง 2 มิติ ของผู้เกี่ยวข้องไม่ตรงกัน
4. เมื่อมีการแก้ไข-เพิ่มเติมแบบก่อสร้าง การส่งต่อข้อมูลให้ฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องรับทราบเกิดความสับสน เนื่องจากข้อมูลแบบไม่เป็นปัจจุบัน

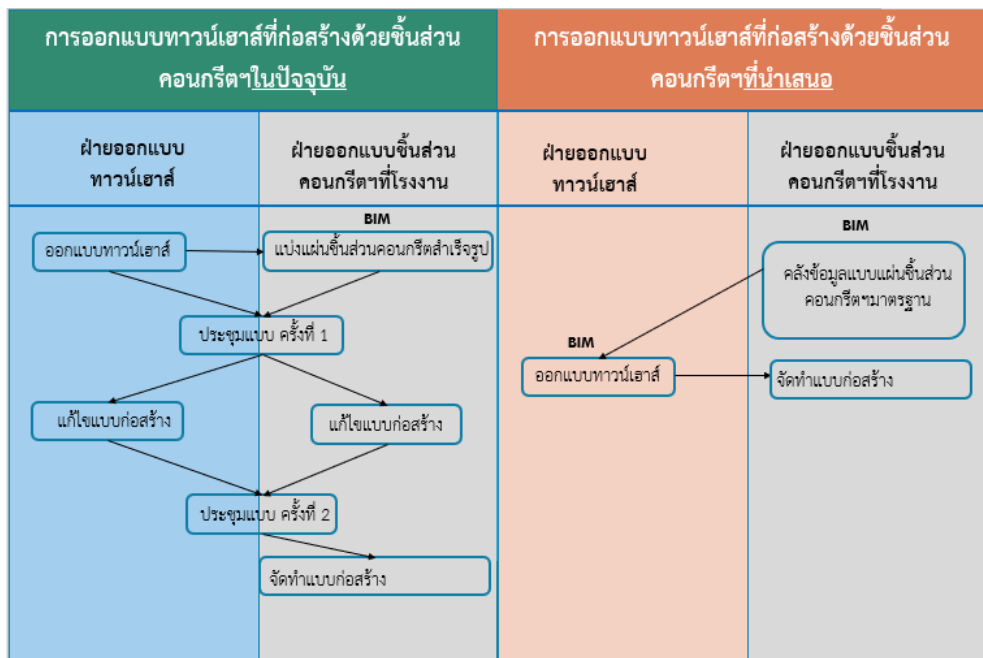
การวิเคราะห์ข้อมูล

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการก่อสร้าง ได้มีการนำเทคโนโลยีที่ถูกพัฒนาขึ้น ที่เรียกว่า BIM หรือ Building Information Modeling มาใช้ตั้งแต่การออกแบบไปจนถึงการก่อสร้าง โดย BIM เป็นระบบคอมพิวเตอร์ที่มาควบคุมกระบวนการต่างๆ ด้วยการสร้างแบบจำลองเสมือนของอาคารที่มีความแม่นยำ สามารถแสดงผลในรูปแบบ 2 มิติ และ 3 มิติ อีกทั้งยังช่วยให้สามารถนำข้อมูลเกี่ยวกับอาคาร (Building Information) มาใช้เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เช่น ด้านการออกแบบ การเขียนแบบ การถอดปริมาณงานและราคา การจัดทำใบรายการวัสดุพร้อมคุณสมบัติจากผู้ผลิต รวมไปถึงการวางแผนงานต่างๆของอาคาร

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการผลิตโดยโรงงานผลิตชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปของบริษัท พกษา เรียลเอสเตท จำกัด (มหาชน) ใช้โปรแกรมที่เรียกว่า PLANBAR ซึ่งเป็นโปรแกรม ที่เป็นระบบ BIM สำหรับการจัดทำแบบเพื่อผลิตชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป สามารถประมวลผลแบบก่อสร้างทั้งหมดในรูปแบบของ 2 มิติ และ 3 มิติ พร้อมกันได้ แต่ในกระบวนการออกแบบของสถาปนิก วิศวกรผู้ออกแบบยังคงใช้ 2 โปรแกรมทำงานแยกจากกัน คือออกแบบด้วยโปรแกรม SKETCH UP เพื่อนำเสนอแบบจำลอง 3 มิติ และจัดทำแบบก่อสร้าง 2 มิติด้วยโปรแกรม AUTO CAD หากมีการแก้ไข-เพิ่มเติมแบบต้องทำงานทั้ง 2 โปรแกรม เหตุนี้ส่งผลให้เกิดการทำงานที่ซ้ำซ้อน ข้อมูลแบบ 2 มิติ และ 3 มิติ ขัดแย้งกันจากการแก้ไขข้อมูลไม่ครบถ้วน อีกทั้งยังเพิ่มระยะเวลาในการทำงานแบบมากขึ้น เพราะเมื่อส่งต่อข้อมูลแบบจากผู้ออกแบบไปยังโรงงานผลิตฯ โรงงานผลิตฯต้องทำแบบขึ้นส่วนคอนกรีตฯใหม่ทั้งหมด ด้วยการแปลงข้อมูลแบบจากโปรแกรม AUTO CAD และโปรแกรม SKETCH UP ไปเป็นระบบ BIM บนโปรแกรม PLANBAR

ด้วยเหตุข้างต้นจึงนำเสนอให้ผู้ออกแบบ ใช้แบบจำลองสารสนเทศอาคาร (BIM) ตั้งแต่เริ่มขั้นตอนการออกแบบ เนื่องจากโปรแกรมที่ทำงานด้วยระบบ BIM มีความสอดคล้องกับการทำงานทั้งฝ่ายงานสถาปัตยกรรม งานโครงสร้าง และงานระบบประกอบอาคาร โดยที่ทุกฝ่ายสามารถทำงานร่วมกันในแบบจำลองอาคารเดียวกัน การแก้ไข-เพิ่มเติมแบบสามารถทำงานในรูปแบบ 2 มิติ และ 3 มิติ พร้อมกัน ทำให้ลดขั้นตอนการทำงานที่ซ้ำซ้อน ช่วยลดข้อผิดพลาดและความ

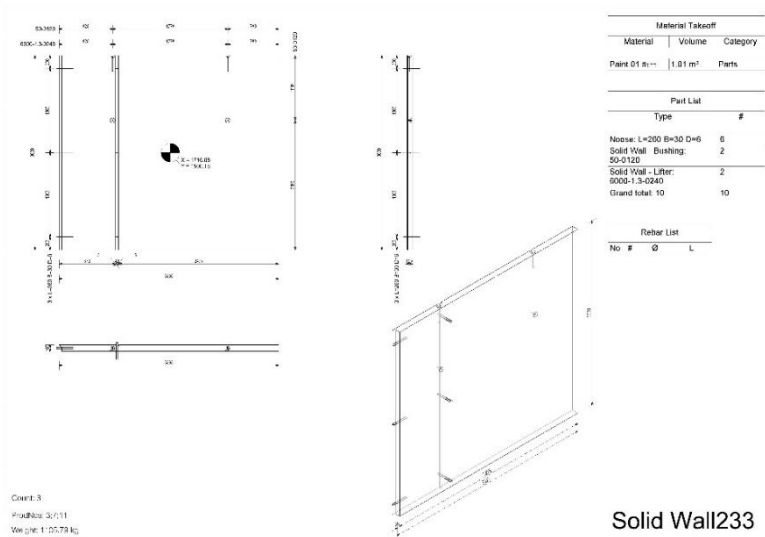
ขัดแย้งกันของแบบก่อสร้าง เนื่องจากผู้ออกแบบสามารถเห็นภาพแบบจำลองตรงกัน นอกจากนี้เมื่อส่งข้อมูลแบบต่อไปยังโรงงานผลิตฯ ทางโรงงานก็สามารถนำข้อมูลแบบไปใช้งานได้ทันที โดยไม่จำเป็นต้องทำแบบขึ้นส่วนคอนกรีตใหม่อีกครั้ง จึงทำให้ลดระยะเวลาในการทำงาน ลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพความถูกต้องแม่นยำของงาน ตั้งแต่เริ่มต้นการออกแบบไปจนถึงการผลิตขึ้นส่วนคอนกรีตฯ และนำขึ้นส่วนไปก่อสร้างหน้างาน

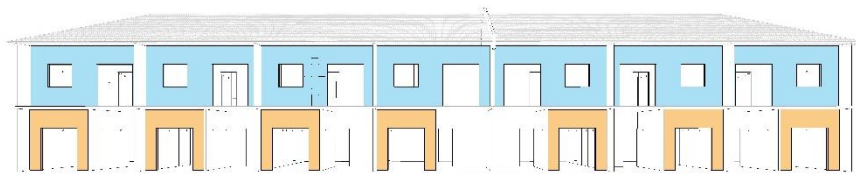
ภาพที่ 5 ขั้นตอนการออกแบบทาว์นเฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตฯ
ในปัจจุบันและแบบที่นำเสนอ

อีกหนึ่งความสามารถของระบบ BIM คือสามารถบันทึกแบบจำลองมาตรฐานของแผ่นคอนกรีตแต่ละแผ่น พร้อมรายละเอียดของแผ่นชิ้นส่วนคอนกรีตนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็น ขนาดแผ่น ปริมาณคอนกรีต ปริมาณเหล็ก ตำแหน่งจุดยึดสำหรับติดตั้งแผ่น เป็นต้น เก็บไว้เป็นคลังข้อมูลรวม (Catalog) และเรียกข้อมูลออกมาใช้ได้โดยไม่ต้องเขียนแบบใหม่ทุกครั้ง

จากคลังข้อมูลรวม (Catalog)

ภาพที่ 8 รายละเอียดรูปแบบและข้อมูลชิ้นส่วนคอนกรีตมาตรฐานจากคลังข้อมูลรวม (Catalog)

ภาพที่ 9 ทศนิยมภาพแสดงชิ้นส่วนคอนกรีตมาตรฐานที่ประกอบเป็นทาว์นเฮาส์จำนวน 7 คูหา

ภาพที่ 10 ทศนิยมภาพแสดงออกแบบด้านหน้าของตัวอาคารเพื่อให้เกิดความสวยงามที่หลากหลายบนแผนมาตรฐานเดิม

สรุปผลการศึกษา

การออกแบบทาว์นเฮาส์ที่ก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป โดยใช้ระบบแบบจำลองสารสนเทศอาคาร (BIM) ผู้ออกแบบสามารถดึงข้อมูลแบบของแผ่นชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปมาตรฐานที่โรงงานสามารถผลิตได้จากคลังข้อมูลรวม (Catalog) มาใช้ในงานออกแบบทาว์นเฮาส์ โดยสามารถออกแบบด้านหน้าของตัวอาคารเพื่อให้เกิดความสวยงามที่หลากหลายบนแผ่นมาตรฐานเดิม ส่วนภายในให้คงรูปแบบและจำนวนชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูปเหมือนกัน ทำให้ผู้ออกแบบสามารถทำงานออกแบบได้สะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ลดการทำงานที่ซ้ำซ้อน

ข้อเสนอแนะ

ผู้ออกแบบควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้งาน รวมถึงข้อจำกัดต่างๆ ของแบบจำลองสารสนเทศอาคาร (BIM) สำหรับการก่อสร้างด้วยชิ้นส่วนคอนกรีตสำเร็จรูป

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ แก้วกุลชัย, สถาพร โภคา, วิวัฒน์ พัทธศานนท์ และอิทธิพงศ์ พันธุ์นิกุล. (2561). การออกแบบผนังรับน้ำ นักคอนกรีตสำเร็จรูป: กรณีศึกษา วิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 1(1), 62-76.
- นนทวัตร กมลวัชรชัย. (2559). รูปแบบการนำ BIM ไปปฏิบัติในองค์กรด้านสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และการก่อสร้าง. วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา วิศวกรรมโยธา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัศรินทร์ โคตรปาลี. (2559). แนวทางพัฒนาแบบจำลองสารสนเทศอาคารก่อสร้างจริง. วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาวิศวกรรมโยธา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เลอสม สถาปิตานนท์. (2550). การออกแบบสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2562). งานออกแบบโครงการก่อสร้างศึกษาค้ สวนกระแสลงทุนชะลอตัว. สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2562, จาก <https://www.kasikornbank.com/th/business/sme/KSMEKnowledge/article/KSMEAnalysis/Pages/Construction-Design.aspx>
- สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์. (2558). แนวทางการใช้งานแบบจำลองสารสนเทศอาคาร สำหรับประเทศไทย (Thailand BIM Guideline). กรุงเทพฯ: บริษัท พลัสเพรส จำกัด.

ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน
และสวัสดิการแห่งรัฐของคนไร้สัญชาติ
Problems and Development Accessing Basic Rights
and State welfare of Stateless People

นิยม ยากรณ์¹

Niyom Yakron¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเข้าถึงและการพัฒนาการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไร้สัญชาติที่อยู่ในประเทศไทยตามหลักสิทธิมนุษยชน ที่ทั่วโลกกำลังตื่นตัวและมีการรณรงค์กันอย่างจริงจัง ซึ่งสิทธิขั้นพื้นฐานนี้ ประกอบด้วยสิทธิการจัดตั้งที่อยู่อาศัย สิทธิในการประกอบอาชีพอย่างอิสระ สิทธิในการรับการรักษายาบาลในยามเจ็บป่วย และสิทธิในการเข้ารับการศึกษาเล่าเรียนเพื่อพัฒนาตนเอง ในพื้นที่ภาคเหนือของไทยยังมีกลุ่มคนไร้สัญชาติอีกจำนวนมาก ซึ่งมีทั้งที่อพยพเข้ามาเพื่อหนีความยากจน หนีภัยสงครามกลางเมือง รวมทั้งคนไร้สัญชาติที่เกิดในดินแดนของประเทศไทย แต่ต้องเป็นคนไร้สัญชาติ จึงทำให้ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพได้ ทำให้ชีวิตไม่มีประสิทธิภาพและไม่มีความมั่นคงยั่งยืน หากยึดถือตามหลักสิทธิมนุษยชนแล้ว ประเทศไทยต้องคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไร้สัญชาติที่ยังไม่ได้รับการดูแล ดังนี้

- 1) การจัดตั้งถิ่นฐาน และการดำรงชีพตามวิถีวัฒนธรรมของกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มคนเหล่านี้มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ความมั่นคงในที่ดินทำกิน และความมั่นคงทางอาหาร
- 2) การเข้าถึงสิทธิในและสวัสดิการต่าง ๆ เช่น การเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาลในยามเจ็บป่วยฉุกเฉิน เป็นต้น

¹เมณฑลทหารบกที่ 33 จังหวัดเชียงใหม่: 33rd Army Military Circle Chiang Mai, Thailand.

คำสำคัญ: การเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสวัสดิการ, คนไร้สัญชาติ

ABSTRACT

This article has a purpose. To study the access and development of access to basic rights of stateless people in Thailand according to human rights principles The world is awakening and there is a serious campaign. Which this basic right Consisting of the right to establish housing The right to independent occupation The right to receive medical treatment during illness And the right to receive education for self-development In the northern region of Thailand there are many stateless groups. Which has both migrated to escape poverty Escape the civil war Including stateless people born in the territory of Thailand But must be stateless Therefore unable to access basic living rights Making life inefficient and unstable If abiding by human rights principles The Thai state must take into account the basic rights of stateless people who have not been taken care of as follows:

- 1) Establishment of settlements And living according to the culture of the group Which will make these groups secure in their homes Security in arable land And food security
- 2) Access to rights and benefits, such as access to medical care in times of emergency

KEYWORDS: Access to basic rights and welfare, Stateless person

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยได้มีกลุ่มคนที่เรียกว่า “คนไร้สัญชาติ” อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งกลุ่มคนไร้สัญชาติที่มีสิทธิอาศัยอยู่ในประเทศไทย และกลุ่มคนไร้สัญชาติที่ไม่มีสิทธิอาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้ว ดังนั้นประเทศไทยจึงมีสถานะเป็นรัฐเจ้าของตัวบุคคล (Personal State) ของคนไร้สัญชาติเหล่านี้ ซึ่งทำให้คนไร้สัญชาติเหล่านี้ไม่ไร้รัฐ แต่หากคนไร้สัญชาตินั้น ไม่ได้รับสิทธิอาศัยอยู่ในประเทศใดเลย คนไร้สัญชาติเหล่านั้นจะกลายเป็น “คนไร้รัฐ” ซึ่งไม่เพียงถือเป็นคนต่างด้าวทุกประเทศ เพราะไม่มีสัญชาติของรัฐใดเลย และยังไม่อาจอาศัยอยู่ในประเทศใดได้ เพราะไม่มีสิทธิอาศัยอยู่ในประเทศนั้น ๆ และยังเป็นคนเถื่อนทุกดินแดน (ชลิต ชีช่วง และคณะ, 2552 : 1)

ความอดอยากยากจนจากประเทศต้นทาง เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก บางกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาอยู่เป็นเวลานานหลายสิบปี เช่น เวียดนามอพยพ ลาวอพยพ เขมรอพยพ อดีตทหารจีนคณะชาติ จีนฮั่นอพยพ ไทยลื้อ ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า เป็นต้น บางกลุ่มเป็นคนเชื้อสายเดียวกันหรือเป็นญาติพี่น้องกับคนที่อยู่ในประเทศไทยมานานโดยเฉพาะตามแนวชายแดน มีการเดินทางไปมาหาสู่กันและตั้งถิ่นฐานภายหลังมีการกำหนดอาณาเขตของประเทศ เช่น ชาวเขา บุคคลบนพื้นที่สูงเชื้อสายมอญ หรือไทยใหญ่ เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมากอยู่ในสถานะของคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย และเมื่อไม่อาจกลับประเทศต้นทางได้จึงตกเป็นคนที่ไร้รัฐไร้สัญชาติ ซึ่งบุคคลเกิดมาเป็นมนุษย์และอยู่ร่วมในสังคม ล้วนต้องการมีสถานะทางกฎหมาย (Legal Status) ทั้งสิ้น ซึ่งในประเทศไทยได้มีการระบุสถานะบุคคลโดยการใช้รหัสประจำตัวเป็นเลข 13 หลัก เพื่อบ่งชี้ว่าเป็นใคร มาจากไหน และมีสถานะใดในฐานะที่เป็นคนของรัฐไทย ถ้ามีคุณสมบัติครบถ้วนก็จะได้สัญชาติไทย ซึ่งส่งผลต่อการได้รับสิทธิต่าง ๆ ที่รัฐจัดสรรให้ เช่น สิทธิทางการศึกษา สิทธิในการรักษาพยาบาล สิทธิทางการเมือง สิทธิ เป็นต้น (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, 2557 : 145)

อย่างไรก็ตาม การเป็นคนไร้สัญชาติเป็นเหตุให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้ ขาดสิทธิและขาดโอกาสอื่น ๆ อีกมากมาย ทำให้เกิดปัญหามากมายในการดำเนินชีวิต ทั้งการทำงานหาเลี้ยงชีพ การศึกษา การรักษาพยาบาลและสิทธิต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งหากรัฐไม่มีนโยบายการแก้ไขปัญหาคอนไร้สัญชาติ อาจกลายเป็นกลุ่มคนที่สร้างปัญหาให้กับสังคม เพราะความบีบคั้นต่าง ๆ ปัญหาคอนไร้สัญชาติจึงเป็นปัญหาที่ซับซ้อนอย่างยิ่ง ซึ่งสาเหตุหลักมาจากปัญหาการย้ายถิ่นฐานของประชากรและแรงงานประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งนี้การแก้ไขปัญหาคอนไร้สัญชาตินี้มีหน่วยงานของรัฐที่ดูแลหลายหน่วยงานด้วยกัน โดยมีหน่วยงานหลัก คือ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่ในการดูแลเรื่องสัญชาติและทะเบียนราษฎร ส่วนหน่วยงานสภาความมั่นคงแห่งชาติจะดูแลเรื่องความมั่นคงที่เกี่ยวข้องกับคนไร้สัญชาติ และกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ดูแลเรื่องชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มคนไร้สัญชาติเหล่านี้ (ประทีป นทีทวีวัฒน์, 2551 : 1) แต่ที่ผ่านมาการสำรวจและการให้สัญชาติยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร เพราะขั้นตอนในการขอสัญชาตินั้นต้องใช้เวลาในการดำเนินการนานมาก และขาดกลไกการปฏิบัติงานในพื้นที่ ขาดความกระตือรือร้นของบุคคลไร้สัญชาติเองด้วย

ภาคเหนือของไทยมีพื้นที่ติดกับประเทศพม่า หลายชุมชนได้มีการอพยพย้ายถิ่นฐานจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาตั้งหลักปักฐานอยู่ตามชุมชนแนวตะเข็บชายแดน ซึ่งอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอำเภอหนึ่งที่มีกลุ่มคนไร้สัญชาติทั้งที่ตกสำรวจและอยู่ในขั้นตอนการ

ดำเนินการขอสัญชาติอยู่จำนวนมาก โดยชุมชนบ้านหนองเขียว บ้านแกน้อย และบ้านเจือจันทร์ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีประชากรที่มีปัญหาคนไร้สัญชาติอาศัยอยู่ ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีหลายปัจจัย เช่น แจ่งเกิดเกินกำหนด อพยพจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาลงหลักปักฐานในชุมชน หรือสถานะบุคคลไม่ชัดเจน เป็นต้น ปัญหาของคนไร้สัญชาติในพื้นที่อำเภอเชียงดาวส่วนใหญ่ คือ ไม่มีสถานะบุคคลตามกฎหมายของไทย หรือยังไม่มีสถานะบุคคลชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งบุคคลบนพื้นที่สูงหลายคนมีจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีเอกสารรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมาย จึงทำให้คนชายขอบ คนไร้สัญชาติ หรือคนไร้รัฐ ถูกมองว่าเป็นปัญหาความมั่นคงของชาติ และการพัฒนาประเทศโดยรวม ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน และสวัสดิการของรัฐที่จัดไว้ให้แก่คนในรัฐอย่างเท่าเทียมกัน

ดังนั้น จากการที่บุคคลเหล่านี้ เคยอาศัยในอาณาเขตดินแดนที่เป็นของประเทศไทยมาก่อนและไม่สามารถผลักดันออกไปได้ ทำให้รัฐบาลต้องกลับมาทบทวนนโยบายการให้สัญชาติไทยแก่บุคคลประเภทนี้ รวมทั้งจากปัญหา ทางด้านมนุษยธรรมและการขาดแคลนแรงงานภายในประเทศจึงยินยอมให้คนเข้าเมืองโดยไม่ ชอบด้วยกฎหมายอาศัยอยู่ภายใต้ข้อจำกัดและข้อกำหนดของกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีปัญหาแทรกซ้อนของชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยประเภทหนึ่ง อันเป็นปัญหา เกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงภายในของประเทศในด้านการก่อการร้าย คนเข้าเมืองโดยไม่ชอบ ด้วยกฎหมายและชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่มีอยู่ในประเทศไทย ที่มีอยู่หลายประเภท ซึ่งในประเทศไทย มีคนต่างด้าวและชนเผ่าหลายกลุ่มที่มีสถานภาพและสิทธิไม่ชัดเจน โดยรวมผู้อพยพที่เข้ามาอยู่ใน ประเทศไทยเป็นเวลานานแต่ไม่มีชื่อในทะเบียนราษฎร และคนในประเทศใกล้เคียงที่เพิ่ง อพยพเข้ามาใหม่อันเนื่องมาจากสาเหตุทางการเมือง เศรษฐกิจ และความปลอดภัย คนเหล่านี้ ไม่สามารถกลับไปอยู่ในประเทศของตนได้ และมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ สถานภาพที่เป็นปัญหาทำให้คนเหล่านี้ถูกละเมิดสิทธิและขาดความมั่นคง ซึ่งถ้าไม่มีการแก้ปัญหาดังกล่าว จะทำให้เกิดปัญหาทางสังคมอันจะเป็นผลเสียต่อ เสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศต่อไปในระยะยาวต่อไป จึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสวัสดิการแห่งรัฐของคนไร้สัญชาติ เพื่อทบทวนแลกเปลี่ยนข้อมูล แนวความคิดของผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างยั่งยืน ต่อไปการศึกษานี้ ต้องการศึกษาระยะที่ปัญหาการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสวัสดิการแห่งรัฐของคนไร้สัญชาติ ในเขตภาคเหนือตอนบน ที่คนไร้สัญชาติได้มีการต่อสู้เรียกร้องสิทธิต่าง ๆ โดยวิเคราะห์ถึงปัญหาการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสวัสดิการแห่งรัฐของคนไร้สัญชาติ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 4 ส่วนด้วยกัน ดังนี้ 1) ปัญหาและสาเหตุของความไร้

สัญญาชาติ 2) นโยบายและกรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนไร้สัญชาติ 3) การเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐาน ในการดำรงชีวิตตามมาตรฐานที่เหมาะสม และ 4) ในส่วนสุดท้ายเป็นบทสรุป

ปัญหาและสาเหตุของความไร้สัญชาติ

ในประเทศไทยยังมีกลุ่มคนไร้สัญชาติอีกจำนวนมาก โดยเฉพาะคนบนพื้นที่สูงที่อาศัยอยู่พื้นที่ราบสูง ปัจจุบันรัฐบาลไทยได้ตระหนักและพยายามแก้ไขปัญหาคนไร้สัญชาติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งรัฐจำเป็นต้องเข้าใจแนวคิดเรื่องสัญชาติ ดังที่ (Castles, Stephen and Mark Miller 1993) ได้อธิบายความหมายของสัญชาติ ไว้ว่า สัญชาติ คือ การมีสถานะเป็นสมาชิกของรัฐชาติ ทำให้มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลต่อรัฐชาติ ถือเป็นพันธะทางกฎหมายระหว่างบุคคลกับรัฐ พันธะนี้กำหนดให้สมาชิกทุกคนในรัฐมีสิทธิเสมอภาคกัน ซึ่งบางรัฐอาจถือว่าคนที่มีสัญชาติของรัฐต้องเป็นคนที่มีสายเลือดเดียวกัน เป็นชาติพันธุ์เดียวกัน แต่บางรัฐถือว่าคนจากหลายชาติพันธุ์ที่มารวมอยู่ในรัฐเดียวกันต่างก็มีสัญชาติเดียวกัน ส่วน (พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, 2544) ได้ให้ความหมายของสัญชาติ เป็นถ้อยคำทางกฎหมายซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ในทางกฎหมายระหว่างปัจเจกบุคคลคนหนึ่งกับรัฐฯ หนึ่งในลักษณะปัจเจกชนตกอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยในทางบุคคลของรัฐนั้น เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชนที่ก่อให้เกิดสถานะภาพ “คนชาติ” แก่บุคคล

ซึ่งปัญหาและสาเหตุของความไร้สัญชาติในประเทศไทยเกิดได้จากหลายสาเหตุและปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งในงานเขียนของ วรณทนี รุ่งเรืองสภาคูล (2551) ได้อธิบายถึงปัญหาและสาเหตุของความไร้สัญชาติไว้ว่า โดยทั่วไปรัฐมักยอมรับให้สิทธิอาศัยแก่คนไร้รัฐในช่วงแรกทีพบตัวบุคคลเหล่านั้น และยอมรับให้สัญชาติเมื่อเกิดการผสมกลมกลืนระหว่างบุคคลนั้นและสังคมไทย แต่ยังคงพบว่ามีอีกหลายคนที่ยังไร้รัฐหรือไร้สัญชาติอยู่อีก เพราะคนเหล่านั้น ไม่ทราบถึงวิธีการแก้ไขปัญหาก็พวกเขาประสบอยู่ หรือแม้แต่ในหลานกรณีที่รัฐไทยยอมรับแล้วที่จะให้สัญชาติไทยแก่พวกเขา แต่พวกเขาก็ยังไร้สัญชาติ เพราะเขาไม่ทราบถึงนโยบายการให้สัญชาติของรัฐ ข้อค้นพบนี้จึงต้องมีการพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องการแก้ไขปัญห

นอกจากนั้นแล้วยังพบความเป็นจริงเกี่ยวกับเด็ก เยาวชนและครอบครัวที่ประสบปัญหาความไร้สัญชาติในภาพกว้างๆ ดังนี้

ประการแรก ข้อเท็จจริงอันเป็นสาเหตุของปัญหา ยังไม่มีอะไรที่เปลี่ยนไปจากเดิมที่สังคมไทยเคยรับรู้ กล่าวคือ สาเหตุแห่งความไร้รัฐหรือไร้สัญชาติปรากฏใน 4 สาเหตุ คือ (1) การอาศัยอยู่ในเขตชายแดน ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน (2) การหนีภัยความตายมา

จากประเทศเพื่อนบ้าน (3) การอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลจากอำนาจรัฐ โดยเฉพาะบนพื้นที่สูงหรือในท้องทะเล และ (4) ความไม่รู้ในรากเหง้าของตนหรือไม่อาจพิสูจน์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยอมรับรากเหง้าของตน

ประการที่สอง สังคมไทยยังแยกแยะความแตกต่างของปัญหาความไร้รัฐของบุคคลออกจากปัญหาความไร้สัญชาติไม่ได้ ทั้งที่สองปัญหานี้มีความแตกต่างกัน เมื่อปัญหาแตกต่างกัน กระบวนการแก้ไขจึงแตกต่างกัน หากบุคคลไร้รัฐ การแก้ไขปัญหาที่ตรงประเด็น ก็ย่อมต้องให้ความสำคัญคุ้มครองของรัฐ โดยเริ่มต้นจากการให้ความสำคัญคุ้มครองของรัฐแก่บุคคล แต่ยังไมจำเป็นต้องให้สัญชาติ แต่ควรให้สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และอาจตามมาด้วยสิทธิที่จะได้รับการรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมาย ซึ่งทำได้โดยการยอมรับให้มีสถานะทางทะเบียนราษฎร เพื่อที่จะสามารถมีเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล และเมื่อคนไร้รัฐได้รับการรับรองในทะเบียนราษฎรของรัฐใดรัฐหนึ่ง พวกเขาจะไม่ไร้รัฐอีกต่อไป พวกเขาจะไร้เพียงสัญชาติเท่านั้น พวกเขาจะมีสถานะเป็นราษฎรในประเทศที่ยอมรับพวกเขาในทะเบียนราษฎร แม้ไม่มีสัญชาติ พวกเขายังมีรัฐหนึ่งยอมรับให้ความคุ้มครองในสถานะรัฐเจ้าของภูมิลำเนา ดังนั้น จึงทำให้การแก้ไขปัญหาผิดพลาด สังคมไทยไม่เข้าใจคำว่า “ไร้รัฐ” คิดว่าทุกกรณีเป็นเรื่อง “ไร้สัญชาติ” เพื่อแก้ไขปัญหาให้ตรงจุดจึงควรต้องแยกปัญหาเป็น 2 ส่วน คือ (1) การจัดการปัญหาความไร้รัฐ และ (2) การจัดการปัญหาความไร้สัญชาติสังคมไทย

ประการที่สาม มีความเป็นไปได้ที่จะแก้ปัญหาคความไร้รัฐและความไร้สัญชาติในสังคมไทย แต่ไม่มีแนวคิดและวิธีการเดียวสำหรับการแก้ไขปัญหา ปัญหาความไร้รัฐและความไร้สัญชาติมีความหลากหลายทั้งสาเหตุและปรากฏการณ์ แนวคิดและวิธีการแก้ไขจึงมีความหลากหลาย มีความเป็นไปได้มากที่จะร้องขอให้รัฐให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานแก่คนไร้รัฐ แต่มีความเป็นไปได้น้อยมากที่จะร้องขอให้รัฐให้สัญชาติแก่คนไร้รัฐ แต่มีความเป็นไปได้ที่จะร้องขอให้รัฐยอมรับให้สัญชาติแก่คนไร้สัญชาติที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรของรัฐมานาน

ประการที่สี่ เมื่อองค์ความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความไร้รัฐและความไร้สัญชาติรวมถึงกระบวนการเรียนรู้ของคนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติที่ยังมีวัยเยาว์ และมีการศึกษา พวกเขาสามารถนำองค์ความรู้นั้นไปแก้ไขปัญหาของตนได้ ในขณะที่คนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติที่มีอายุและไม่มีการศึกษานั้น มิได้ให้ความสนใจที่จะเรียนรู้กฎหมายและนโยบายที่จะแก้ไขปัญหาของตน และไม่เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย หวาดกลัวที่จะไปร้องขอสิทธิตามที่ตนมี อย่างไรก็ตาม การที่จะปรับทัศนคติให้แก่คนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติที่มีอายุมากและมีทัศนคติที่จำนนต่อปัญหา หรือแสวงหาการแก้ไขปัญหาในทางที่ผิด เช่น การไปซื้อบัตรประชาชนของคนอื่นมาใช้ หรือใช้บัตร

ประชาชนปลอม แทนที่จะพยายามร้องขอให้ได้มาซึ่งสัญชาติ หรือสิทธิอาศัยที่ถูกต้องตามกฎหมาย

ประการที่ห้า คนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติจำนวนไม่น้อยในหลายพื้นที่ศึกษาที่จะแก้ไข ปัญหาของตนเอง โดยการไปซื้อบัตรประชาชนของคนอื่นมาใช้ หรือใช้บัตรประชาชนปลอม และในหลายกรณีที่ถูกจับได้และถูกเพิกถอนสิทธิในสถานะบุคคล แม้ผู้กระทำผิดจะถูกลงโทษ แต่ผู้ได้รับผลกระทบนั้นอาจไม่ใช่เพียงแค่มารดาของผู้ซื้อบัตรประชาชนของผู้อื่นมาใช้นั้น แต่ยังสามารถส่งผลไปยังบุตรที่ยังเกิดในระหว่างที่มารดาสวมตัวบุคคลของคนอื่น ปัญหาที่เกิดขึ้นกับมารดา ส่งผลถึงบุตรด้วย

ประการที่หก ปัญหาความไร้รัฐ ความไร้สัญชาติที่บุคคลประสบนั้น เป็นปัญหาที่แก้ไขได้ แต่ความค้างค้ำของปัญหาจำนวนไม่น้อย ที่เกิดจากความไม่ยอมรับรู้ในกฎหมายและนโยบายที่มีอยู่และเอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความไร้รัฐ ความไร้สัญชาติให้แก่บุคคล ความไม่ยอมรับนั้นไม่หมายถึงเพียงถึง “ความไม่รู้” แต่ยังรวมถึง “ความไม่ยอมรับรู้” ปัญหาที่เผชิญอยู่ จึงเป็นปัญหาที่เกิดจากทัศนคติของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีลักษณะตอบกลับกับคนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติ

ประการที่เจ็ด ปัญหาความไร้รัฐ ความไร้สัญชาติเกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่

1) ปัญหาความล่าช้าในกระบวนการพิจารณาการให้สถานะบุคคลที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งได้แก่ ความล่าช้าในกรณีการพิจารณาอนุมัติให้สถานะคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายแก่คนต่างด้าวที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย หรือการพิจารณาอนุมัติให้สัญชาติไทยกับบุตรที่เกิดจากบิดาและมารดาต่างด้าวที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย

2) ปัญหาคนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติที่ตกหล่นจากทะเบียนราษฎร เพราะเจ้าหน้าที่รัฐไม่ยอมแจกบัตรและทะเบียนประวัติที่สำรวจแล้วให้กับคนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติ จึงเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่คนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติต้องเผชิญ

3) ปัญหาเรื่องเอกสารที่เจ้าหน้าที่รัฐออกให้ขัดแย้งกันเอง

4) ปัญหาเรื่องข้อมูลตามปากคำของคนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติกับเอกสารของทางราชการไม่ตรงกัน

5) ปัญหาเรื่องทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐต่อคนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติ

6) ปัญหาเรื่องเจ้าหน้าที่รัฐขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานะบุคคล ที่อาจนำไปสู่การปฏิเสธที่จะรับคำร้องเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ประการที่แปด เกิดจากตัวของคนไร้รัฐและคนไร้สัญชาติ นอกจากปัญหาความไร้รัฐและไร้สัญชาติจะมาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ในการแก้ไขปัญหมาแล้ว ปัญหาดังกล่าวยังมาจากตัวของคนไร้รัฐและคนไร้สัญชาติเองด้วย คือ

1) การไม่ไปยื่นคำร้องเกี่ยวกับสถานะบุคคลเมื่อเจ้าหน้าที่เปิดรับคำร้อง อันเนื่องมาจากความไม่รู้หรือการไม่รับทราบข้อมูล

2) การไม่ติดตามความคืบหน้าภายหลังการดำเนินการยื่นคำร้องเพื่อขอสถานะบุคคลตามกฎหมาย โดยเฉพาะกรณีของการขอสถานะคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายหรือการขอสัญชาติไทยตามมาตรา 17 ทวิ วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2535 ซึ่งถูกแก้ไขและเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.สัญชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ.2543 ดังนั้น บุคคลเหล่านี้จึงไม่ทราบความคืบหน้าของคำร้องของตนว่าได้ดำเนินการไปถึงขั้นใดแล้ว

3) การตกหล่นจากทะเบียนประวัติ หรือทะเบียนราษฎร ซึ่งยังเป็นปัญหาหนึ่งที่พบแต่ในปัจจุบันก็ลดน้อยลงมาก ทั้งนี้เพราะทางเจ้าหน้าที่รัฐได้พยายามทำการสำรวจหลายครั้งเพื่อให้ครอบคลุมกับคนไร้รัฐและคนไร้สัญชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานาน และตกหล่นจากทะเบียนดังกล่าวให้มากที่สุด

ประการที่เก้า เกิดจากบุคคลที่เข้ามาช่วยคนไร้รัฐ และคนไร้สัญชาติ แก้ไขปัญหาขาดความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายเกี่ยวกับสถานะและสิทธิบุคคล ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การแก้ไขปัญหามีคืบหน้า เนื่องจากคนไร้รัฐและคนและคนไร้สัญชาติในประเทศไทยนั้น มีมากกว่าคนทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาดังนั้น ปัญหาการขาดผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหาด้านสถานะและสิทธิบุคคล จึงกลายเป็นปัญหาที่สำคัญ เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่ากระบวนการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาคือความรู้และความไร้สัญชาตินั้นต้องนำไปสู่ค่าใช้จ่ายในการทำงาน และที่สำคัญคนไร้รัฐและคนไร้สัญชาติส่วนใหญ่ที่เข้าไปช่วยเหลือส่วนใหญ่เป็นคนที่มีความยากจน

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันจะพบว่าทั่วโลกมีบุคคลที่ต้องตกอยู่ในภาวะคนไร้สัญชาติอยู่เป็นจำนวนมาก และเมื่อบุคคลเหล่านั้นตกอยู่ในภาวะดังกล่าวแล้ว ผลที่ตามมาคือ ไม่มีรัฐใดที่จะให้ความคุ้มครองดูแลและในบางกรณีอาจหมายถึงไปถึงไม่มีที่พักพิงอาศัยอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้บุคคลที่ตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติต้องเกิดความยากลำบากในการดำรงชีวิต เพราะเขาเหล่านั้นย่อมตกอยู่ในสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ปัญหาของคนไร้สัญชาติส่วนใหญ่ คือไม่มีสถานะบุคคลตามกฎหมายของประเทศไทยได้เลย และหรือยังไม่มีสถานะบุคคลที่ชอบด้วย

กฎหมายไทยอีกด้วย กรณีของบุคคลบนพื้นที่ราบสูงบางคนซึ่งมีจำนวนไม่น้อยไม่มีเอกสารรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมาย จึงไม่มีเอกสารพิสูจน์ตนที่ออกโดยรัฐใดเลยในโลกหรือโดยองค์การระหว่างประเทศเลยในโลก พวกเขาตกเป็นคนที่ไร้รัฐมิใช่เป็นเพียงคนไร้สัญชาติ ไม่มีรัฐใดเลยให้ความคุ้มครองในฐานะของรัฐเจ้าของสัญชาติ หรือแม้เพียงแค่รัฐเจ้าของภูมิลำเนา เป็นคนเข้าเมืองที่ผิดกฎหมายของประเทศ ซึ่งปัญหาด้านสถานะบุคคลที่พบโดยทั่วไป คือ การที่บุคคลอาศัยอยู่ในประเทศไทยแล้วไม่มีสถานะบุคคล ตัวอย่างเช่นกลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตมากกว่าร้อยปี และมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นของตนเอง โดยอาศัยการตั้งถิ่นฐานตามภูมิภาคต่าง ๆ มีทั้งบนภูเขาและพื้นราบ และอาศัยอยู่ในป่า จึงทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวเป็นกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะบุคคลเป็นจำนวนมาก

นโยบายและกรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนไร้สัญชาติ

แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางปรัชญากฎหมายของนักปราชญ์ตะวันตกตั้งแต่สมัยกรีก โรมัน ในช่วงศตวรรษที่ 15 – 17 เป็นต้นมา โดยมีแนวคิดของนักปราชญ์สำคัญหลายท่าน เช่น เพลโต (Plato) อริสโตเติล (Aristotle) โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) จอห์น ล็อก (John Locke) มงเตสกีเยอ (Montesquieu) จัง จาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) เป็นต้น ซึ่งได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติและสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์อันเป็นสิทธิหรือความชอบธรรมขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ตามธรรมชาติพร้อมกับการเกิดของมนุษย์ ซึ่งไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้หรือโอนกรรมสิทธิ์ให้ผู้อื่นได้ ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาค เนื่องจากลักษณะตามธรรมชาติในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มีการเรียนรู้ มีความสามารถในการใช้เหตุผล รู้จักเคารพความเสมอภาคและมีความอิสระต่อกัน รู้ว่าแต่ละคนไม่ควรจะล่วงละเมิดต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพและทรัพย์สินของกันและกัน มนุษย์จึงมีสิทธิตามธรรมชาติที่จะต่อสู้หรือต่อต้านผู้อื่นที่เข้ามาล่วงละเมิดต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของตน (ปรีดี เกษมทรัพย์, 2534 : 112)

อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาเมื่อไม่นานมานี้ ซึ่งเกิดขึ้นตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ที่เข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ การสื่อสารที่ไร้พรมแดน ทำให้เกิดกระบวนการเรียกร้องสิทธิในหลายประเทศ ที่เมื่อก่อนนั้นเคยถูกกดขี่ ข่มเหง ไม่ได้รับความยุติธรรม และการต่อสู้ดิ้นรน ในการดำรงชีวิต ซึ่ง วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ (2543) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ได้ดังนี้ 1) สิทธิมนุษยชน คือ บรรดาสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่กำเนิดโดยไม่อาจถูกตัดถอนหรือพรากไปได้ 2) สิทธิ

มนุษยชน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็น หรือมาตรฐานขั้นต่ำที่มนุษย์พึงมีโดยเสมอภาคกัน เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า 3) สิทธิมนุษยชน ย่อมไม่ถูกแบ่งแยกและไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องชาติ เชื้อชาติ สีผิว เพศ วัย ภาษา ศาสนา ความเชื่อทางการเมือง หรือความเชื่อในทางอื่นใด พื้นเพทางสังคม สุขภาพทางร่างกาย ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะ รวมทั้งไม่จำกัดด้วยการเวลาและสถานที่ และ 4) สิทธิมนุษยชน ย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ ซึ่งตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค ของบุคคลที่ได้รับการรับรอง หรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตาม (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2542) ผู้เขียน เห็นว่า หลักสิทธิมนุษยชนที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายๆ ฉบับที่ผ่านมา ยังมีการนำมาปฏิบัติหรือยังไม่นำมาบังคับใช้อย่างจริงจัง ซึ่งบางครั้งคนไทยที่มีสัญชาติไทย เชื้อสายไทยโดยกำเนิดยังไม่ได้รับการปฏิบัติในด้านสิทธิมนุษยชนอย่างเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ ยังคงมีความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างเห็นได้ชัดเจน

ซึ่ง สหประชาชาติได้จัดทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศ เพื่อคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนโดยตรง และมีผลผูกพันรัฐภาคีทุกรัฐตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ จำนวน 7 ฉบับ ได้แก่

- 1) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1965 (The Convention of the Elimination of All Forms of Racial Discrimination : CERD 1965)
- 2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 (The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights : CESCR 1966)
- 3) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (The International Covenant on Civil and Political Rights : CCPR 1966)
- 4) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 (The Convention on the Elimination of All forms of Discrimination Against Women : CEDAW 1979)
- 5) อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน และการปฏิบัติ หรือลงโทษอื่นที่โหดร้ายไม่มนุษยธรรมหรืออ้ายยัศักดิ์ศรี ค.ศ. 1984 (The Convention Against Torture, and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment : CAT 1984)
- 6) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 (The Convention on The Rights of the Child : CRC 1989)

7) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของแรงงานต่างด้าว ค.ศ.1990 (International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Family : CMW 1990)

อย่างไรก็ตาม สหประชาชาติได้กำหนดกลไกการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศ (Conventional Mechanisms) ดังกล่าว เพื่อทำหน้าที่รับและตรวจรายงานของรัฐบาลให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะแก่รัฐบาลในการตีความพันธกรณี การให้ข้อวินิจฉัย (General Comments) เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามพันธกรณี คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้พยายามที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกจัดตั้งสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อช่วยให้มาตรฐานระหว่างประเทศมีผลในทางปฏิบัติในระดับประเทศ และเชื่อมโยงการดำเนินงานกับกลไกของสหประชาชาติที่ดำเนินงานด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนซึ่งกลไกที่ถือว่ามีความสำคัญ ได้แก่ กลไกต่าง ๆ ตามกฎบัตร และข้อมติของสหประชาชาติ (วิชัย ศรีรัตน์, 2548 : 19)

นอกจากนี้ยังมีอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติทุกรูปแบบ (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2557 : 141)

ข้อ 1 “การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ” หมายถึง การจำแนก การกีดกัน การจำกัด หรือการเลือก โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของเชื้อชาติ สีผิว เชื้อสาย หรือชาติกำเนิด หรือเผ่าพันธุ์กำเนิด ซึ่งมีเจตนาหรือมีผลให้เกิดการระงับ หรือกีดกันการเคารพสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และด้านอื่น ๆ ของการดำรงชีวิตในสังคม รวมทั้งการระงับ หรือกีดกันการใช้สิทธิเหล่านั้นอย่างเสมอภาคของบุคคล

ข้อ 2

1) รัฐบาลิประณามการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ และจะจัดให้มั่นนโยบายที่จะจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ และส่งเสริมความเข้าใจระหว่างชนทุกเชื้อชาติ โดยวิธีการที่เหมาะสมและไม่รีรอ และเพื่อการนี้

ข้อ 5 เพื่อให้สอดคล้องตามพันธกรณีขั้นพื้นฐานที่ได้จัดวางไว้ตามข้อ 2 ของอนุสัญญานี้ รัฐบาลิจะห้ามและจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติทุกรูปแบบ และจะประกันสิทธิของทุกคนให้มีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย โดยไม่จำแนกตามเชื้อชาติ สีผิว หรือชาติ หรือเผ่าพันธุ์กำเนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้สิทธิ ดังต่อไปนี้

(ก) สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติต่ออย่างเท่าเทียมกันภายใต้ศาล องค์กรอื่น ๆ ทั้งปวงในกระบวนการยุติธรรม

(ข) สิทธิที่บุคคลจะได้รับสวัสดิภาพและการคุ้มครองโดยรัฐให้รอดพ้นจากความรุนแรงหรือการทำร้ายร่างกาย ไม่ว่าโดยการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือโดยกลุ่มบุคคล หรือสถาบันใดก็ตาม

อย่างไรก็ตาม อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติทุกรูปแบบ เป็นอนุสัญญาที่ให้หลักประกันแก่คนไร้สัญชาติที่อาศัยอยู่ตามชายขอบ หรือตามตะเข็บชายแดนของประเทศไทยได้รับการคุ้มครองจากอนุสัญญานี้ และเป็นการไม่เลือกปฏิบัติต่อชนเชื้อชาติหนึ่งเชื้อชาติใด เพื่อมิให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

ซึ่ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2557 : 147 – 149) ยังได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของกลุ่มสถานะบุคคลที่ไร้สัญชาติ ดังนี้

การรับรองสถานะบุคคล พบว่าสาเหตุปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ความล่าช้าของหน่วยงานรัฐในการพิจารณาคำร้องขอลงรายการสัญชาติไทย ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 มาตรา 7 ทวิ และตามพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2551 มาตรา 23 การขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติโดยเฉพาะกรณีที่กฎหมายกำหนดให้เป็นดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ในการรับฟังพยานหลักฐานของผู้ร้อง เช่น หลักฐานทางวิทยาศาสตร์หรือพยานบุคคล และการที่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถกำหนดสถานะทางทะเบียนตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะ และสิทธิของบุคคล เป็นต้น เนื่องจากไม่มีเอกสารพิสูจน์ตนเมื่อยื่นคำร้อง และขาดแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับกรณีดังกล่าว ปัญหาหลักอีกอย่าง คือ การเปลี่ยนตัวเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ และการขาดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ ทำให้เกิดความล่าช้าบางกรณีนานถึง 3 – 4 ปี

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า แม้รัฐบาลจะมีการดำเนินการที่ก้าวหน้าหลายประการ เพื่อแก้ไขปัญหาลักษณะและสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีสถานะไม่ชัดเจน ภายใต้ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล นโยบายบางประการไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน เช่นกรณีคำสั่ง คสช. ที่ 64 และ 66 และแผนแม่บทแก้ปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งรัฐต้องเสริมสร้างความรู้ และความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนการยอมรับความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทย รวมถึงการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตตามมาตรฐานที่เหมาะสม ที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายในการเข้าถึงสิทธิในการรับบริการสาธารณสุข การศึกษาและฝึกอบรม การประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงชีพตน ทั้งนี้การฝึกอาชีพที่ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อเตรียมเข้าทำงาน และการเข้าสู่การแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจในประชาคมอาเซียนที่กำลังประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะ ซึ่งการกำหนดให้กลุ่มชาติ

พันธุ์ที่ยังไม่มีสถานะบุคคลได้มีสิทธิเข้าฝึกอบรมในหลักสูตรของศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน จะสามารถช่วยเหลือคลายปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะได้อย่างยั่งยืน

การเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐาน ในการดำรงชีวิตตามมาตรฐานที่เหมาะสม

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้กำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดหลายประการ เพื่อดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนกลุ่มต่าง ๆ ที่ด้อยโอกาส ซึ่งรวมถึงคนไร้สัญชาติด้วยว่าควรมีมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับชีวิตอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่คนไร้สัญชาติจะได้รับการดูแลจากสังคม ซึ่งถือเป็นสิทธิมนุษยชนอันเป็นสิทธิพื้นฐาน ดังนี้ (มานะ งามเนตร, 2551)

1. แนวทางข้อกำหนดด้านสิทธิทางสังคมและการคุ้มครองสิทธิ

คนไร้สัญชาติควรได้รับการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ เรื่องการคุ้มครองสิทธิ ในที่นี้หมายถึง

- 1) คนไร้สัญชาติที่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร มีสิทธิอาศัยอย่างน้อยเป็นการชั่วคราวในประเทศไทย
- 2) คนไร้สัญชาติจะต้องไม่ถูกส่งกลับไปนอกราชอาณาจักรไทย โดยไม่สมัครใจ หรือส่งกลับไปรับความลำบาก หรือความตาย
- 3) ได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยจากการทำงาน ไม่ถูกเอาเปรียบเกี่ยวกับการทำงาน
- 4) ได้รับการปฏิบัติในการเข้าถึงบริการอย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม โดยไม่มีการละเมิดและถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม
- 5) สามารถเดินทางไปรับบริการการศึกษา การรักษาพยาบาลได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป

2. คนไร้สัญชาติควรได้รับการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเรื่องสถานภาพบุคคลทางกฎหมาย ในที่นี้หมายถึง

- 1) บุคคลที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยที่มีเชื้อสายไทย แต่ยังไม่ได้รับการพิจารณาสถานะทางกฎหมาย มีโอกาสได้รับการพิจารณาให้สัญชาติไทย
- 2) บุตรของบุคคลที่มีเชื้อสายไทย ที่เกิดในประเทศไทยได้รับสัญชาติไทย
- 3) บุคคลที่มีชื่ออยู่ในระบบการทะเบียนราษฎร ซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทยติดต่อกันเป็นเวลานานไม่ต่ำกว่า 10 ปี จนกลมกลืนกับสังคมไทย และไม่สามารถเดินทางกลับ

ประเทศต้นทาง มีโอกาสได้รับการพิจารณาสถานะเป็นบุคคลต่างด้าวเข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมาย และมีโอกาสได้รับการพิจารณาให้ได้สัญชาติไทย

4) บุคคลที่เกิดและอาศัยอยู่ในประเทศไทย แต่ยังไม่ีสถานะทางกฎหมาย และศึกษาสำเร็จในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ได้รับการพิจารณาได้สัญชาติไทย

5) บุคคลที่เกิดและอาศัยอยู่ในประเทศไทย แต่ยังไม่ีสถานะทางกฎหมาย และยังไม่สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ได้นำเข้าสู่กระบวนการพิจารณากำหนดสถานะทางกฎหมาย

6) บุคคลที่ขาดบุพการี หรือบุพการีทอดทิ้งตั้งแต่วัยเยาว์ และมีชื่ออยู่ในระบบการทะเบียนของทางราชการ และอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลาอย่างน้อย 10 ปี จนกลมกลืนกับสังคมไทยและมีคุณสมบัติอื่น ๆ ตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนดได้รับการพิจารณาให้สัญชาติไทย

7) บุคคลที่ขาดบุพการี หรือบุพการีทอดทิ้ง ที่ได้รับสถานะเป็นบุตรบุญธรรมตามคำสั่งของศาล เมื่อผู้รับบุตรบุญธรรมเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทย ได้รับสัญชาติไทย

8) บุคคลที่มีผลงาน/ความรู้ความเชี่ยวชาญที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ในด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการกีฬา รวมทั้งด้านอื่น ๆ ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเห็นสมควรได้รับการพิจารณาให้ได้สัญชาติไทย

9) บุตรของคนไร้สัญชาติที่เกิดในประเทศไทย ได้รับการแจ้งเกิดและได้รับสูติบัตร ซึ่งเป็นเอกสารแสดงการเกิด

3. แนวทางข้อกำหนดทางสังคมต่อคนไร้สัญชาติ มีการกำหนดมาตรฐานไว้ดังนี้

- คนไร้สัญชาติควรได้รับการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเรื่อง การเข้าถึงบริการ ในที่นี้หมายถึง 1) คนไร้สัญชาติสามารถเข้าถึงกองทุนสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน กองทุนส่งเสริมการประกอบอาชีพในชุมชน กระบวนการยุติธรรม 2) สามารถไปใช้บริการจากภาครัฐ สามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนและสังคมจัดขึ้น

- คนไร้สัญชาติควรได้รับการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเรื่อง การมีส่วนร่วมในที่นี้หมายถึง คนไร้สัญชาติได้รับโอกาสเป็นสมาชิกและมีส่วนร่วมในชุมชน

- คนไร้สัญชาติควรได้รับการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ในที่นี้หมายถึง คนไร้สัญชาติ/ครอบครัว มีโอกาสถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมและวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์

- คนไร้สัญชาติควรได้รับการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเรื่อง การบริโภคข้อมูลข่าวสาร ในที่นี้หมายถึง 1) คนไร้สัญชาติควรได้รับทราบข้อมูลข่าวสารและแหล่งบริการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนและภายนอกชุมชน 2) รับทราบและเข้าใจถึงวิธีการไปใช้สิทธิและบริการที่มีอยู่ตามความต้องการคนไร้สัญชาติ 3) มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนในชุมชน หน่วยงานและสังคม มีฐานข้อมูลชุมชนที่เป็นประโยชน์ในการมาใช้บริการ หรือการมาขอรับความช่วยเหลือ

4. แนวทางข้อกำหนดด้านความมั่นคงในการดำรงชีวิต มีการกำหนดมาตรฐานไว้ดังนี้

- คนไร้สัญชาติควรได้รับการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเรื่อง สุขภาพ ในที่นี้หมายถึง คนไร้สัญชาติสามารถเข้ารับบริการด้านสาธารณสุขจากสถานพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ได้รับการดูแลและรับผิดชอบการรักษาเมื่อเจ็บป่วยจากการทำงานจากนายจ้าง

- คนไร้สัญชาติควรได้รับการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเรื่อง ที่อยู่อาศัย ในที่นี้หมายถึง คนไร้สัญชาติและครอบครัว มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง โดยมีถิ่นฐานที่อยู่/ทะเบียนบ้าน หรือทะเบียนประวัติ (ตามมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง)

5. แนวทางข้อกำหนดด้านการศึกษา มีการกำหนดมาตรฐานไว้ดังนี้

- คนไร้สัญชาติควรได้รับการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเรื่อง การศึกษาในที่นี้หมายถึง บุตรของคนไร้สัญชาติได้รับการศึกษาจนสำเร็จขั้นพื้นฐาน และต้องได้รับหลักฐานทางการศึกษา (ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยหลักฐานในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ.2548) สถานศึกษาในชุมชนที่มีคนไร้สัญชาติ เปิดโอกาสให้ (ไม่ปิดกั้น) บุตรของคนไร้สัญชาติได้เข้าเรียน

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า การเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐาน ในการดำรงชีวิตตามมาตรฐานที่เหมาะสมของคนไร้สัญชาติในประเทศไทย รัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่ดูแลและรับผิดชอบในส่วนนี้ยังดูแลด้านสวัสดิการของคนไร้รัฐในระดับต่ำ เช่น การทำงานที่คนเหล่านี้ยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มนายจ้างที่มีทั้งโกงค่าแรง ได้ค่าแรงไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย และถูกเอารัดเอาเปรียบกลุ่มคนงานด้วยกัน โดยจะถูกใช้ให้ไปทำงานที่มีความเสี่ยงต่ออันตราย หรือการเข้าถึงการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ ความยุติธรรม หรือการได้รับการศึกษาจากสถานศึกษาของรัฐ ซึ่งหากคนไร้รัฐที่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน แม้จะเรียนจบหลักสูตรจากสถานศึกษา ก็จะไม่ได้รับวุฒิบัตรใบประกาศ หรือใบรับรองคุณวุฒิว่าได้อ่านหลักสูตร ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังคงมีการปฏิบัติที่ไม่เสมอภาคเท่าเทียมกัน ดังนั้น รัฐควรมีการคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของคนไร้รัฐ เพื่อให้คนไร้รัฐมีความมั่นคงในการดำเนินชีวิต และเพื่อให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายในการจัดตั้งประชาคมอาเซียน ของกลุ่มสมาชิกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ซึ่ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2557 : 147 – 149) ยังได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของกลุ่มสถานะบุคคลที่ไร้สัญชาติ ดังนี้

การจัดตั้งถิ่นฐาน และการดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ การประกาศพื้นที่เป็นเขตป่าอนุรักษ์ เขตป่าสงวน และเขตอุทยานแห่งชาติ ส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานและทำกินตามวิถีวัฒนธรรม เช่น กรณี คสช. ออกคำสั่ง คสช. ที่ 64/2557 และ ที่ 66/2557 เพื่อการปราบปรามและหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และในส่วนประเด็นด้านการประกอบอาชีพ พบปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิในการฝึกอาชีพของกลุ่มบุคคลที่ยังมิได้พิสูจน์สัญชาติ กรณีที่ระเบียบกรมพัฒนาฝีมือแรงงานว่าด้วยการฝึกเตรียมเข้าทำงาน พ.ศ.2557 ข้อ 8 (3) กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับการฝึกต้องมีสัญชาติไทย โดยศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานในบางจังหวัดจะรับบุคคลไม่มีสัญชาติไทยที่ได้สมัครเข้ารับการฝึกอบรมกับศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน แต่เมื่ออบรมครบตามหลักสูตรแล้ว ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานในบางจังหวัดจะปฏิเสธการมอบวุฒิบัตรให้บุคคลที่เข้ารับการฝึกอบรม โดยอ้างว่าเนื่องจากเป็นบุคคลคนที่ไม่ได้สัญชาติไทย

การเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐาน ในการดำรงชีวิตตามมาตรฐานที่เหมาะสม แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 51 จะให้สิทธิ แต่ในทางปฏิบัติยังมีปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิในการรับบริการสาธารณสุขของกลุ่มบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน กรณีที่มีการจำกัดสถานพยาบาลในการเข้ารับการรักษาของบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน (บุคคลหมายเลข 0) ตาม “กองทุนให้สิทธิ (คืนสิทธิ) ขั้นพื้นฐานด้านสาธารณสุขกับบุคคลที่มีปัญหาด้านสถานะและสิทธิ ตามมติคณะรัฐมนตรี 23 มีนาคม 2553” ซึ่งกำหนดสถานพยาบาลที่บุคคลประเภทนี้จะเข้ารับการรักษาพยาบาลได้ โดยต้องเป็นสถานพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุขตามภูมิภาคในทะเบียนราษฎรที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่เท่านั้น ไม่สามารถเข้ารับการรักษาพยาบาลในพื้นที่อื่นได้

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า กลุ่มคนไร้สัญชาติส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตการดำเนินชีวิตตามแนวขอบชายแดน ซึ่งพื้นที่อยู่อาศัยหรือที่ดินทำกินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูง อยู่ตามภูมิประเทศ และพื้นที่เหล่านี้ถูกรัฐประกาศเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และหลายพื้นที่รัฐได้ประกาศทับซ้อนในพื้นที่ของชาวบ้านที่อยู่มาก่อน ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างรัฐกับชาวบ้านจนถึงทุกวันนี้ หลายคนถูกจับดำเนินคดี ติดคุกติดตารางกันเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากรัฐได้ประกาศให้พื้นที่ป่าที่ชาวบ้านเคยอยู่อาศัยและใช้เป็นพื้นที่ทำกินมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เมื่อรัฐประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ หรือประกาศเป็นเขตป่าอุทยานแห่งชาติแล้ว ชาวบ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่ถือว่าเป็นผู้บุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไปโดยปริยาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ คสช. ได้ประกาศคำสั่ง ที่ 64/2557 และ ที่ 66/2557 เพื่อการ

ปราบปรามและหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ ได้ส่งผลกระทบกับการดำรงวิถีชีวิตและวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สรุปผลการศึกษา

คนไร้สัญชาติที่มีอยู่ในประเทศไทย ซึ่งหลักสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ให้ความสำคัญในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เป็นพลเมืองชั้นสอง หรือกลุ่มคนที่ไม่มีสถานะทางกฎหมายรับรองว่าเป็นพลเมืองของรัฐหนึ่งรัฐใด ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้จึงไม่ได้รับการดูแลและเข้าถึงสวัสดิการแห่งรัฐหรือสิทธิ ขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตตามมาตรฐานสากล รวมทั้งถูกระเบียบ มติคณะรัฐมนตรีต่าง ๆ ที่ได้นำมาเพื่อแก้ไขปัญหาคนไร้สัญชาติให้ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักสากล อีกทั้งขั้นตอนการขอสัญชาติ หรือกระบวนการพิสูจน์สัญชาติของทางราชการมีหลายขั้นตอน ทำให้เกิดปัญหาความล่าช้า เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจถึงกฎหมายวิธีการปฏิบัติงานที่ถูกต้องชัดเจน ซึ่งหากยึดถือตามหลักสิทธิมนุษยชนแล้ว จากข้อค้นพบแม้รัฐบาลจะมีการดำเนินการที่ก้าวหน้าหลายประการ เพื่อแก้ไขปัญหาสถานะและสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีสถานะไม่ชัดเจน และแผนแม่บทแก้ปัญหการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งรัฐต้องเสริมสร้างความรู้ และความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนการยอมรับความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทย รวมถึงการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตตามมาตรฐานที่เหมาะสม ที่ จะสามารถช่วยคลี่คลายปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะได้อย่างยั่งยืน ประเทศไทยต้องคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไร้สัญชาติที่ยังไม่ได้รับการดูแล ดังนี้

1) การจัดตั้งถิ่นฐาน และการดำรงชีพตามวิถีวัฒนธรรมของกลุ่ม ซึ่งจะทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ความมั่นคงในที่ดินทำกิน และความมั่นคงทางอาหาร ที่ทั่วโลกต่างประสบปัญหาการขาดแคลนอาหาร ที่มีอยู่อย่างจำกัด หากรัฐไทยอนุญาตหรือจัดสรรที่ดินในเขตพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้สามารถทำการเกษตรเพาะปลูกได้ และยังเป็นการพัฒนาพื้นที่ว่างเปล่า หรือพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

2) การเข้าถึงสิทธิในและสวัสดิการต่าง ๆ เช่น การเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาลเมื่อยามเจ็บป่วยฉุกเฉิน ซึ่งทุกวันนี้ คนไร้สัญชาติที่เข้ารับการรักษาพยาบาลต้องเข้ารับการรักษาที่สถานพยาบาลที่ตนมีรายชื่ออยู่เท่านั้น หากเกิดเจ็บป่วยในพื้นที่อื่นสถานพยาบาลจะปฏิเสธการรักษาทันที การเข้าถึงสิทธิในการศึกษา ซึ่งสถานศึกษาหลายแห่งอนุญาตให้คนไร้สัญชาติเข้า

ศึกษาได้ แต่พอจบหลักสูตรกลับไม่สามารถออกใบประกาศ หรือใบรับรองคุณวุฒิการศึกษาให้ได้ เนื่องจากติดระเบียบของทางราชการ

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2557). รายงานการประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย และรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี 2557. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- ชลิต ชีช่วง และคณะ. (2552). การสำรวจคนไร้สัญชาติและคนชายขอบในจังหวัดกาญจนบุรี. กรุงเทพฯ : สำนักปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ประทีป นทีทวีวัฒน์. (2551). นโยบายการแก้ไขปัญหาคนไร้สัญชาติ : ปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติ. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารจัดการสาธารณะ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. (2544). คำอธิบายกฎหมายสัญชาติไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- วรรณณี รุ่งเรืองสากุล. สภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาความไร้รัฐและไร้สัญชาติในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2562 จาก <http://www.archanwell.org/autopage/print.php>
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2534). นิติปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2543). สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- วิชัย ศรีรัตน์. (2548). แนวคิดและพัฒนากฎหมายสิทธิมนุษยชน. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชากฎหมายสิทธิมนุษยชน หน่วยที่ 1 – 4 สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มานะ งามเนตร. (2551). “มาตรฐานชีวิตของคนไร้สัญชาติ” สืบค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2551, จาก <http://www.statelessperson.com/www/?q=node/3362>.

พฤติกรรมภาวะผู้นำที่มีผลต่อคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่

Leadership Behavior Affecting The Quality of Work of Educational Personnel in Private Schools in Chiang Mai Province

ศศิธร สุขสิงคลี¹
Sasitorn Suksingklee¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำของ
ผู้บริหารสถานศึกษาและศึกษาคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา
เอกชน จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองตัวแปร ประชากร ได้แก่
หัวหน้าแผนก ครูผู้สอน ตลอดจนบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่
จำนวนทั้งสิ้น 17 แห่ง รวมทั้งสิ้น 4,941 คน ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่ง
ชั้น (Stratified Random Sampling) เพื่อให้ได้ตัวอย่างจากสถานศึกษาแต่ละแห่งตามสัดส่วน
จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 370 คน กำหนดขนาดที่เหมาะสมจากตารางของทาร์ยามาเน ที่ระดับ
ความเชื่อมั่น 95% ความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล
วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ทดสอบสมมติฐานโดยใช้ One Sample t-test และ pearson correlation coefficient ผลการศึกษา
พบว่า พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาและศึกษาคุณภาพการทำงานของบุคลากร
ทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชน จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ระดับมาก และในภาพรวมมี
ความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 โดยเป็นความสัมพันธ์ทางบวกในระดับค่อนข้างสูง
($r_{xy} = .657$)

¹มูลนิธิชีวิตที่ดีกว่า โรงเรียนไมตรีจิตคริสเตียนเชียงใหม่; For Better Life Foundation, Maitrijit Christian School,
Chiang Mai, Thailand.

คำสำคัญ : พฤติกรรมภาวะผู้นำ, คุณภาพการทำงาน, บุคลากรทางการศึกษา, สถานศึกษาเอกชน

ABSTRACT

This survey research aimed to study the following: leadership behavior of school administrators and quality of work of educational personnel in private schools in Chiang Mai Province ;as well as the relationship between the two variables.The population in the research included department heads, teachers and educational personnel in private schools in Chiang Mai Province totaling 4,941 persons from 17 sites. A total of 370 samples were obtained using stratified random sampling and appropriate size was determined using Taro Yamane Table at 5% confidence level $\pm 5\%$ error.

Using a questionnaire as a tool for data collection, data were analyzed using descriptive statistics namely, frequency, percentage, mean, standard deviation. In the testing the hypothesis, one sample t–test was applied and Pearson correlation coefficient was determined.

The results of the study showed that the leadership behavior of school administrators and the quality of work of educational personnel in private educational institutions in Chiang Mai Province were at high levels. Overall, there was a significant relationship at .01level which was a relatively high level of positive relationship ($r_{xy} = .657$).

KEYWORDS : Leadership behavior, Quality of work, Educational personnel, Private schools

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตที่ผ่านมา ได้มีการศึกษาถึงแรงจูงใจที่จะทำให้ผู้บริหารองค์กร และบุคลากรระดับหัวหน้างาน สามารถนำไปสู่การสร้างแรงจูงใจในการทำงานของพนักงานต่างๆ ภายในองค์กรให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยมีการใช้แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น การศึกษาแนวคิดของเฮอเบิร์ต จี ฮิคส์ (Herbert G. Hicks) (2559) ที่สรุปว่า การสร้างแรงจูงใจในการทำงานส่งผลทำให้บุคคลเกิด

แรงจูงใจในลักษณะทางบวกต่อการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการส่งเสริมและกระตุ้นให้พนักงานในองค์กร เกิดความตั้งใจ และมีแรงจูงใจในการทำงาน ก็จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับการศึกษาของกอปเรซซู ดยัคคานนท์ (2559, หน้า 156) ที่ได้ศึกษาถึงการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน พบว่า การที่ผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างาน มีการสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้กับพนักงานในองค์กรนั้น จะมีส่วนสำคัญที่จะทำให้พนักงานเกิดความพึงพอใจในการทำงาน และเกิดพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการทำงาน อันจะส่งผลประโยชน์ทำให้พนักงานเกิดแรงกระตุ้นที่จะทำกิจกรรมหรือทำงานภายในองค์กร รวมไปถึงเกิดค่านิยมที่เหมาะสม และมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน เพื่อทำให้พนักงานเกิดคุณค่าและประโยชน์ เช่น การที่พนักงานได้รับคำชม การได้รับการเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง หรือการได้รับเกียรติยศชื่อเสียงเพิ่มมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ตามการศึกษาภาวะผู้นำตามทฤษฎี 7S ของ โรเบิร์ต วอเตอร์แมน (Robert Waterman, อ้างถึงใน อำนาจ วัตจินดา, 2562) พบว่า หลักการที่สำคัญของการบริหารองค์กร คือ หลักรูปแบบการบริหารงาน (Style) โดยรูปแบบการบริหารงานนี้ คือ ภาวะผู้นำขององค์กรที่มีต่อการบริหารงานขององค์กรแต่ละแห่ง และมีลักษณะที่แตกต่างกัน ได้แก่ (1) ผู้นำแบบเผด็จการ (Autocratic Leader) เป็นผู้นำที่จะสั่งการทุกอย่าง อย่างแม้กระทั่งกระบวนการทำงานที่จะต้องเป็นไปตามที่ผู้บริหารกำหนดไว้ (2) ผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leader) เป็นผู้บริหารที่จะมีส่วนร่วมในการทำงาน การแก้ไขปัญหาทุกอย่างร่วมกับพนักงานหรือผู้ปฏิบัติงาน (3) ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leader) เป็นผู้นำที่จะมีการสนับสนุนทุกอย่างให้กับพนักงาน เช่น การสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีต่างๆ แต่ผู้นำในลักษณะนี้อาจจะไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน และ (4) ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez – Faire Leader) ที่เป็นผู้นำแบบไม่สนใจว่าพนักงานนั้นจะทำงานได้อย่างไร ไม่สนใจวิธีการ แต่มุ่งหวังเพียงอย่างเดียว คือ การที่จะทำงานมาให้เกิดความถูกต้อง เกิดความสำเร็จตามที่ผู้บริหารกำหนดไว้ได้

จะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำส่งผลทำให้พนักงานมีแรงจูงใจในการทำงานที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สาวิตรี ยอยยัม และคณะ (2560) เรื่อง ภาวะผู้นำกับการสร้างแรงจูงใจเพื่อความสำเร็จในการพัฒนาองค์กร พบว่า ภาวะผู้นำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาองค์กร ซึ่งมีอิทธิพลต่อผู้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงาน ตลอดจนทำกิจกรรมต่างๆ ในองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีด้วยการสร้างแรงจูงใจ ครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นบุคลากรหลักที่มีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการให้การศึกษา เป็นผู้ปฏิบัติการสอนให้ความรู้ แก่นักเรียนโดยตรงแล้วครูยังทำหน้าที่ในด้านวิชาการคือ การจัดทำแผนการสอน

การเตรียมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดทำข้อสอบ วัดผลประเมินผล นอกจากงานด้านการสอนแล้ว ครูยังทำหน้าที่อื่นอีก เช่น งานบุคลากร งานธุรการ งานการเงินและพัสดุ ฯลฯ ประกอบกับสังคมไทยได้มอบหมายให้ครูพัฒนาคน พัฒนาความรู้ ความคิด ตลอดจนจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อและให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ (กรมวิชาการ, 2544: 2) จะเห็นได้ว่าครูต้องรับภาระหน้าที่เพิ่มขึ้นจากการสอน

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาถึงพฤติกรรมภาวะผู้นำที่มีผลต่อคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางให้กับผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนที่มีความสนใจนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลถึงปัจจัยต่างๆ ที่จะส่งผลต่อคุณภาพในการทำงานของพนักงานระดับปฏิบัติการหรือครูผู้สอน เพื่อสร้างเป็นแนวทางการใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม และเป็นการสร้างแรงจูงใจในการทำงานเพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษาเอกชนต่อไป

สมมติฐานการวิจัย

เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานของการวิจัย ดังนี้

1. พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมาก
2. คุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมาก
3. พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยสามประการ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหาร ในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่

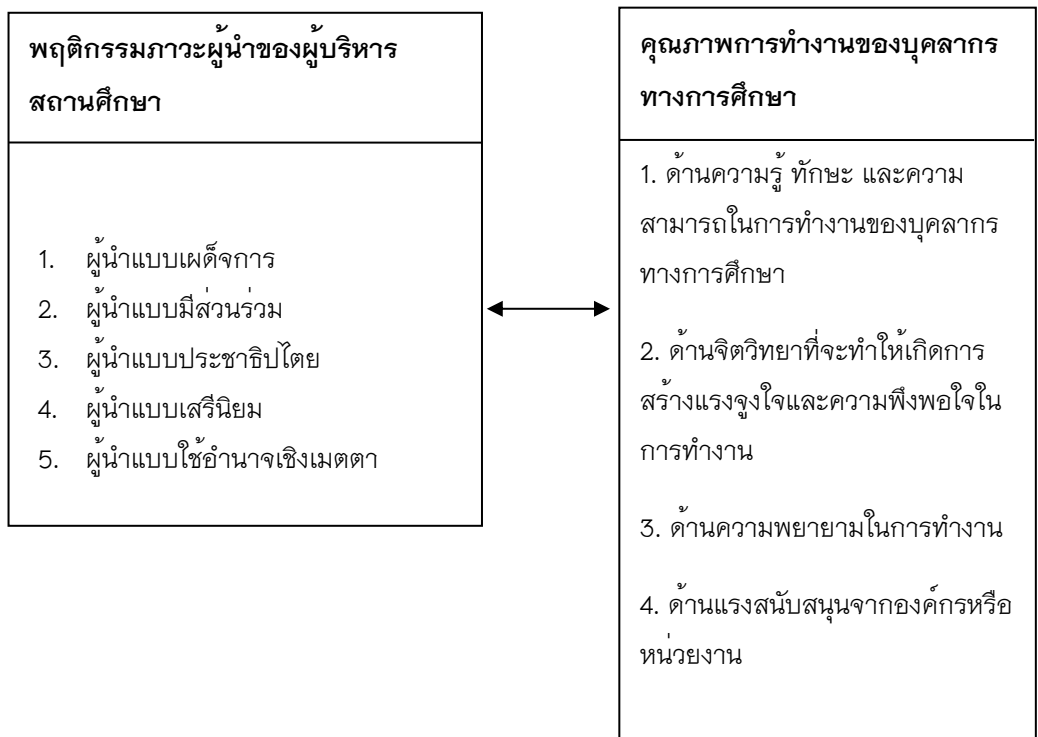
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารกับคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่

กรอบแนวคิดในการทำวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำที่มีผลต่อคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ ในส่วนของพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดพฤติกรรมภาวะผู้นำของ Kurt Lewin และ Rensis Likert ส่วนแนวคิดคุณภาพการทำงานประยุกต์จากแนวคิดของ นฤมล กิตตะยำนนท์ (2527) โดยผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย ดังภาพ 1 ต่อไปนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ หัวหน้าแผนก ครูผู้สอน ตลอดจนบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 17 แห่ง รวมทั้งสิ้น 4,941 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยทั้งสิ้น 370 คน ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากตารางของทาโร ยามาเน่ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ แสดงรายชื่อโรงเรียนเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวนประชากร และจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ตารางที่ 1 รายชื่อโรงเรียนเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวนประชากร และจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

รายชื่อโรงเรียน	จำนวน ประชากร	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง
1. โรงเรียนโกวิทอรัญเชียงใหม่	247	18
2. โรงเรียนจิตราวิทยา	147	11
3. โรงเรียนเชียงใหม่คณวิทย์	131	10
4. โรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียน	271	20
5. โรงเรียนดาราวิทยาลัย	549	41
6. โรงเรียนเทพดินทร์วิทยา	230	17
7. โรงเรียนธรรมราชศึกษา	123	9
8. โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย	621	47
9. โรงเรียนพระหฤทัยเชียงใหม่	361	27
10. โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย	421	32
11. โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยแผนกประถม	342	26
12. โรงเรียนเมตตาศึกษา	134	10
13. โรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัย	312	23
14. โรงเรียนวาริชเชียงใหม่	512	38

ตารางที่ 1 รายชื่อโรงเรียนเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวนประชากร และจำนวนกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

รายชื่อโรงเรียน	จำนวน ประชากร	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง
15. โรงเรียนนวิวิทย์	268	20
16. โรงเรียนสิริมงคลานุสรณ์	162	12
17. โรงเรียนขาลสุวรรณอนุสรณ์	110	8
รวม	4,941	370

ที่มา: รายชื่อโรงเรียนเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่และจำนวนบุคลากร ปีการศึกษา 2561

<https://sites.google.com/a/chiangmaiarea1.go.th>

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนและคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 ฉบับ มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่น่าสนใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง มีเกณฑ์การให้น้ำหนักคะแนน โดยการสร้างเครื่องมือการวัดในแบบของลิคเคอร์ต (Likert) แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบตรวจสอบรายการ เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจข้อมูลเรื่อง เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้ ตำแหน่ง ประสบการณ์ จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน จำนวน 28 ข้อ รูปแบบของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมภาวะผู้นำ 5 แบบ คือ ผู้นำแบบเผด็จการ ผู้นำแบบมีส่วนร่วม ผู้นำแบบประชาธิปไตย ผู้นำแบบเสรีนิยม และผู้นำแบบใช้อำนาจเชิงเมตตา มีเกณฑ์ในการพิจารณาการให้คะแนนซึ่งแบ่งเป็น 5 ช่วง แต่ละช่วงมีระยะห่างเท่า ๆ กันดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก

ระดับ 3 หมายถึง พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อย

ระดับ 1 หมายถึง พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 6 ข้อ รูปแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับคุณภาพการทำงาน 5 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้ ทักษะ และความสามารถในการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา 2) ด้านจิตวิทยาที่จะทำให้เกิดการสร้างแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงาน 3) ด้านความพยายามในการทำงาน 4) ด้านแรงสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงาน ซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณาการให้คะแนนแบ่งเป็น 5 ช่วง แต่ละช่วงมีระยะห่างเท่า ๆ กันดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง คุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง คุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาอยู่ในระดับมาก

ระดับ 3 หมายถึง คุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง คุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาอยู่ในระดับน้อย

ระดับ 1 หมายถึง คุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมืออย่างเป็นขั้นตอนและมีการหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยการศึกษาแนวคิดสร้างแบบสอบถามฉบับร่าง ตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ได้ค่า IOC = .87 ซึ่งมีค่ามากกว่า .50 แล้วนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ จำนวน 30 ชุด กับบุคลากรโรงเรียนเอกชนประเภทปฐมวัย ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่ก็มีบริบทใกล้เคียงกัน ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามจำแนกเป็นพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหาร $\alpha = .885$ และคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา $\alpha = .791$ ซึ่งมีค่ามากกว่า .70 แสดงถึงคุณภาพของเครื่องมือว่ามีคุณภาพทั้งด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเชื่อมั่น

การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยการแปลผลค่าเฉลี่ยจะใช้ค่าพิสัยกลาง ดังนี้

$$\text{ช่วงค่าเฉลี่ย} = \frac{\text{พิสัยสูงสุด} - \text{พิสัยต่ำสุด}}{\text{จำนวนพิสัย}}$$

$$= \frac{5-1}{5}$$

$$= 0.80$$

โดยกำหนดให้

1.00 – 1.80	มีความคิดเห็นในข้อคำถามนั้นอยู่ในระดับน้อยที่สุด
1.81 – 2.60	มีความคิดเห็นในข้อคำถามนั้นอยู่ในระดับน้อย
2.61 – 3.40	มีความคิดเห็นในข้อคำถามนั้นอยู่ในระดับปานกลาง
3.41 – 4.20	มีความคิดเห็นในข้อคำถามนั้นอยู่ในระดับมาก
4.21 – 5.00	มีความคิดเห็นในข้อคำถามนั้นอยู่ในระดับมากที่สุด

สถิติเชิงอ้างอิงในการทดสอบสมมติฐาน ประกอบด้วย

1. One Sample t-test สำหรับทดสอบสมมติฐานที่ 1 และสมมติฐานที่ 2 ซึ่งเป็นการทดสอบค่าเฉลี่ยเทียบกับ Test Value ว่าอยู่ระดับมากหรือไม่ (ค่าเฉลี่ยมากกว่า Test Value = 3.40)

2. Pearson Correlation Coefficient สำหรับทดสอบสมมติฐานที่ 3 ซึ่งเป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่

การแปลผลระดับความสัมพันธ์ของ Pearson correlation coefficient

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.80 ขึ้นไป	ความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงมาก
ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.60 – 0.79	ความสัมพันธ์อยู่ในระดับค่อนข้างสูง
ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.40 – 0.59	ความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง
ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.20 – 0.39	ความสัมพันธ์อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ
ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ต่ำกว่า 0.20	ความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ
ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.00	ไม่มีความสัมพันธ์

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เป็น (+) มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เป็นลบ (-) มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางตรงกันข้าม

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ระดับพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารในสถานศึกษา ส่วนที่ 3 ระดับคุณภาพการทำงาน ของบุคลากรทางการศึกษา และส่วนที่ 4 ผลการทดสอบสมมติฐาน ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 370 คน แสดงร้อยละ จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	82	22.16
หญิง	288	77.84
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	119	32.16
31-40 ปี	169	45.68
41-50 ปี	46	12.43
51-60 ปี	32	8.65
มากกว่า 60 ปีขึ้นไป	4	1.08
สถานภาพ		
โสด	115	31.08
สมรส	222	60.00
หม้าย/หย่าร้าง/ แยกกันอยู่	33	8.92
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	31	8.38
ปริญญาตรี	305	82.43
ปริญญาโท	24	6.49
ปริญญาเอก	10	2.70

ตารางที่ 2 ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
รายได้		
ต่ำกว่า 20,000 บาท	97	26.22
20,001-30,000 บาท	186	50.27
30,001-40,000 บาท	75	20.27
40,001 บาทขึ้นไป	12	3.24
ตำแหน่ง		
หัวหน้าแผนก	50	13.51
ครูผู้สอน	180	48.65
บุคลากรทางการศึกษา	110	29.73
นักศึกษาฝึกสอน/ ฝึกงาน	30	8.11
ประสบการณ์ในการทำงาน		
น้อยกว่า 2 ปี	31	8.38
2-5 ปี	164	44.32
6-10 ปี	98	26.49
มากกว่า 10 ปีขึ้นไป	77	20.81

จากการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 77.84 มีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี ร้อยละ 45.68 โดยร้อยละ 82.43 มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีรายได้ในช่วง 20,001 – 30,000 บาท ร้อยละ 50.27 ตำแหน่งที่ตอบแบบสอบถามร้อยละ 48.65 เป็นครูผู้สอน และมีประสบการณ์ในการทำงาน 2 – 5 ปี ร้อยละ 44.32

2. ระดับพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่

พฤติกรรมภาวะผู้นำ	x	SD	ระดับ
1. ผู้นำแบบเผด็จการ	3.49	0.88	มาก
2. ผู้นำแบบมีส่วนร่วม	3.92	0.56	มาก
3. ผู้นำแบบประชาธิปไตย	3.93	0.49	มาก
4. ผู้นำแบบเสรีนิยม	4.16	0.58	มาก
5. ผู้นำแบบใช้อำนาจเชิงเมตตา	3.65	0.65	มาก
รวม	3.87	0.41	มาก

จากการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นต่อระดับพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะผู้นำแบบเสรีนิยมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.16. รองลงมาได้แก่ ผู้นำแบบประชาธิปไตย มีค่าเฉลี่ย 3.93 และผู้นำแบบมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ย 3.92 ตามลำดับ

3. ระดับคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่

คุณภาพการทำงานของบุคลากร	x	SD	ระดับ
1. ท่านมีการทำงานเสร็จลุล่วงทุกครั้ง	4.12	0.47	มาก
2. ท่านทำงานเสร็จตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด	4.18	0.52	มาก
3. ท่านได้รับคำชมจากการทำงานที่สำเร็จลุล่วง	4.08	0.50	มาก
4. เมื่อท่านได้รับคำชมเชยหรือรางวัล ท่านทำผลงานต่อไป สำเร็จและดียิ่งขึ้น	4.11	0.55	มาก
5. ท่านได้มีการนำเสนอผลการต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับ บุคคลหรือเพื่อนร่วมงานคนอื่น ๆ	4.05	0.40	มาก
6. ท่านได้รับผลตอบแทน เช่น การเลื่อนขั้นเงินเดือน การ เลื่อนตำแหน่ง เนื่องจากท่านมีผลงานที่มีประสิทธิภาพ	3.79	0.92	มาก
รวม	4.05	0.42	มาก

ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นต่อระดับคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ทำงานเสร็จตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีค่าเฉลี่ย 4.18 มีการทำงานเสร็จจุลวงทุกครั้งในระดับมา มีค่าเฉลี่ย 4.12 และมีการนำเสนอผลการต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับบุคคลหรือเพื่อนร่วมงานคนอื่น ๆ ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.11 ตามลำดับ

4. ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานข้อ 1 “พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมาก”

สมมติฐานเชิงสถิติ

$$H_0 : \mu \leq 3.40$$

$$H_1 : \mu > 3.40$$

ตารางที่ 5 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อ 1

ตัวแปร	Mean	SD	t	Sig.
1. ผู้นำแบบเผด็จการ	3.49	.876	1.989*	.047
2. ผู้นำแบบมีส่วนร่วม	3.92	.563	17.815**	.000
3. ผู้นำแบบประชาธิปไตย	3.93	.485	21.130**	.000
4. ผู้นำแบบเสรีนิยม	4.16	.579	25.105**	.000
5. ผู้นำแบบใช้อำนาจเชิงเมตตา	3.65	.648	7.511**	.000
รวม	3.87	.415	21.924**	.000

* Sig. < α = .05 มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

** Sig. < α = .01 มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

สมมติฐานข้อ 2 “คุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมาก”

สมมติฐานเชิงสถิติ

$$H_0 : \mu \leq 3.40$$

$$H_1 : \mu > 3.40$$

ตารางที่ 6 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อ 2

ตัวแปร	Mean	SD	t	Sig.
คุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในภาพรวม	4.05	.418	30.146**	.000

** Sig. < α = .01 มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

สมมติฐานข้อ 3 “พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่”

สมมติฐานเชิงสถิติ

$$H_0 : \rho = 0$$

$$H_1 : \rho \neq 0$$

ตารางที่ 7 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อ 3

ตัวแปรต้น	r_{xy}	Sig.	ระดับ
1. ผู้นำแบบเผด็จการ	-.007	.897	ต่ำ
2. ผู้นำแบบมีส่วนร่วม	.830*	.013	สูง
3. ผู้นำแบบประชาธิปไตย	.633*	.011	ค่อนข้างสูง
4. ผู้นำแบบเสรีนิยม	.402**	.000	ปานกลาง
5. ผู้นำแบบใช้อำนาจเชิงเมตตา	.709*	.036	ค่อนข้างสูง
รวม	.657**	.002	ค่อนข้างสูง

* Sig. < α = .05 มีนัยสำคัญที่ระดับ .05** Sig. < α = .01 มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

อภิปรายผล

ผลการศึกษา พบว่า พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่อยู่ระดับมาก สอดคล้องกับการศึกษาของซอพี ราเซะ (2560) ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภอทุ่งยางแดง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 3 ผลการศึกษาค้นพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มที่ศึกษานั้น มีระดับภาวะผู้นำอยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านการมีความคิดริเริ่ม ด้านการรู้จักปรับปรุง

แก้ไข ด้านการยอมรับนับถือ ด้านการให้ความช่วยเหลือ ด้านการโน้มน้าวจิตใจ ด้านการประสานงาน ด้านการเข้า ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะของสถานศึกษาในสถานศึกษาเอกชนในเมืองใหญ่เช่นจังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันมีมากถึง 17 โรง เฉพาะในระดับสามัญศึกษา ยังไม่นับรวมประเภทอนุบาลหรืออาชีวศึกษา อาจมีการแข่งขันกันสูง ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาเองต้องปรับตัวในการพัฒนาองค์ความรู้ ตลอดจนทักษะการบริหาร ใช้ความรู้ ความสามารถในการบริหารอย่างสุดกำลังความสามารถเพื่อให้โรงเรียนสามารถดำรงคงอยู่ในสภาวะการแข่งขันสูง อีกทั้งยังต้องได้รับมาตรฐานการศึกษาในระดับที่ยอมรับได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุขฤทัย จันทรทรวงกรต (2558) ที่พบว่าภาวะผู้นำของโรงเรียนที่มีขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการควบคุมการใช้เวลาในการสอนด้านการดูแลเอาใจใส่ครูและนักเรียน และด้านการจัดให้มีสิ่งจูงใจให้กับครู

นอกจากนี้ ยังพบว่าคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพงศ์ รัตนนุพงศ์ (2558) ศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานศูนย์ข่าว SSM พบว่า คุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง คุณภาพชีวิตในการทำงานด้านความเป็นประโยชน์ต่อสังคม มีระดับค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ส่วนด้านที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การได้รับค่าตอบแทนที่เพียงพอและเป็นธรรม ทั้งนี้อาจเนื่องจากบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ มีสภาพแวดล้อมในการทำงานคนละบริบทกับพนักงานศูนย์ข่าว อีกทั้งยังมีภาระหน้าที่ต่างกัน อาจทำให้คุณภาพการทำงานไม่เหมือนกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารกับคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในภาพรวมมีความสัมพันธ์ระดับค่อนข้างสูง และเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย และสอดคล้องกับการศึกษาของอัครเดช ไม้จันทร์ (2560) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานกลุ่มอุตสาหกรรมติดตั้งเครื่องจักรสายการผลิตในจังหวัดสงขลา พบว่า ปัจจัยที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความรู้และความเข้าใจในการทำงาน ความมั่นคงก้าวหน้าในงานขวัญและกำลังใจในการทำงาน และความสัมพันธ์กับบุคคลในที่ทำงาน จะเห็นว่าปัจจัยส่วนใหญ่นั้นเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำขององค์กรในการที่จะจัดสภาพแวดล้อมการทำงาน สร้างขวัญกำลังใจ ตลอดจนเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ปฏิบัติงานในองค์กรด้วย และสอดคล้องกับ

การศึกษาของ กฤษดา น่วมจิตร์ (2558) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบภาวะผู้นำบุคลากร ต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ สายสนับสนุนและลูกจ้างชั่วคราว ของคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ที่พบว่า ปัจจัยด้านรูปแบบ ภาวะผู้นำมีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

ทั้งนี้ การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารกับคุณภาพการทำงาน ของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ ยังมีข้อค้นพบสำคัญว่า พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบเผด็จการไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพการทำงาน ของบุคลากรทางการศึกษา ดังนั้น หากต้องการส่งเสริมให้เกิดคุณภาพการทำงาน ผู้นำไม่ควรมีภาวะผู้นำแบบเผด็จการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารแบบเสรีนิยมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงต่อคุณภาพการทำงาน ของบุคลากรทางการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น ในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนนั้น ควรมุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบเสรีนิยมซึ่งภาพรวมอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 4.16) ย่อมชี้ให้เห็นว่า คุณภาพการทำงาน ของบุคลากรทางการศึกษาในสายตาของผู้ตอบแบบสอบถามขึ้นอยู่กับภาวะความเป็นผู้นำของผู้บริหารด้วย ซึ่งผลการศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบเสรีนิยมอยู่ในระดับมาก มีผลทำให้บุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพคือ ผู้ปฏิบัติงานทำงานสำเร็จลุล่วงตามที่ได้รับมอบหมาย โดยทำงานสำเร็จตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด และมีผลงานเพื่อนำเสนอเป็นตัวอย่างให้กับบุคคลหรือเพื่อนร่วมงานคนอื่นๆ และมีผลงานที่มีประสิทธิภาพ มีประโยชน์เป็นที่ประจักษ์ต่อชุมชนและสร้างชื่อเสียงให้แก่สถานศึกษา

2. จากการวิจัยครั้งนี้ยังพบอีกว่า คุณภาพและการทำงานของผู้บริหารอยู่ในระดับมาก ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการทำงาน ในข้อ 6 การได้รับผลตอบแทน จะสร้างผลงาน และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย จะไม่ค่อยมีผลงานหรือมีผลงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงควรที่ผู้บริหารในสถานศึกษาเอกชนจะ

พิจารณาเรื่องการเลื่อนขั้นเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากรให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้น

3. จากผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารแบบเผด็จการไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาก็คือ ผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนไม่สมควรมีพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบเผด็จการ เนื่องจากไม่ส่งผลต่อคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาแต่อย่างใด

4. นอกจากการส่งเสริมพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน โดยมุ่งเน้นภาวะผู้นำแบบมีเสรีนิยมซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงต่อคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาแล้วนั้น ยังควรส่งเสริมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยและการใช้อำนาจเชิงเมตตาอีกด้วย เนื่องจากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า พฤติกรรมภาวะผู้นำทั้งสองแบบดังกล่าว มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูงต่อคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำในรูปแบบอื่นที่เสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน เพื่อให้ทราบความแตกต่างของพฤติกรรมภาวะผู้นำที่ได้ศึกษาในครั้งนี้

2. ควรศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของพนักงานระดับปฏิบัติการหรือครูผู้สอนในสถานศึกษา เพื่อให้ทราบความต้องการของพนักงานระดับปฏิบัติการหรือครูผู้สอนในสถานศึกษา และเป็นแนวทางในการมีพฤติกรรมภาวะผู้นำที่เหมาะสมและสร้างแรงจูงใจในการทำงานได้ดียิ่งขึ้น

3. ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อคุณภาพการทำงาน เพื่อเป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างแรงจูงใจ

4. ควรศึกษาการสร้างแรงจูงใจในการทำงานในด้านอื่นๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการเพิ่มศักยภาพในการทำงานให้ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2544). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กฤษดา น่วมจิตร์. (2558). ภาวะผู้นำที่มีผลต่อความพึงพอใจในการทำงาน กรณีศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. ปรินญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตสาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- กอบประเสริฐ ตย์คานนท์. (2559). แรงจูงใจในการทำงาน. สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2562. จาก <http://www.novabizz.com/NovaAce/Manage/Motivation.htm>
- ชอพี ราเชะ. (2560). ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภอทุ่งยางแดง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 3. ปรินญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- ทัศนีย์ ชาติไทย. (2559). คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- นฤมล กิตตะยานนท์. (2527). พฤติกรรมในองค์การ. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นลพรรณ บุญฤทธิ. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี. ปรินญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสาธารณะ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นิรุธ มีพันธ์. (2559). ตัวแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทานระดับมัธยมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนบน. ปรินญาดุขุภักดิ์บัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ภูมิพิพัฒน์ รักพรหมงคล. (2558). แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนาสถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. 4(1 เมษายน 2558 – กันยายน 2558), 144-160.
- สมพงษ์ รัตนบุบผะ. (2558). คุณภาพชีวิตในการทำงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานศูนย์ข่าว SSM. ปรินญาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สาวิตรี ขอยรัมย์, นลินณัฐ ดีสวัสดิ์ และ เฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน. (2560). ภาวะผู้นำกับการสร้างแรงจูงใจเพื่อความสำเร็จในการพัฒนาองค์กร. วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทรวิโรฒ 8 (1 มกราคม – มิถุนายน 2560), 140-153.
- สุขฤทัย จันทร์ทรงกรด. (2558). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดจันทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17. ปรินญาการศึกษา महाบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อัครเดช ไม้จันทร์. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานกลุ่มอุตสาหกรรมติดตั้งเครื่องจักรสายการผลิตในจังหวัดสงขลา. ปรินญาบริหารธุรกิจ महाบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อำนาจ วัดจินดา. (2562). McKinney 7-S Framework แนวคิดปัจจัย 7 ประการในการประเมินองค์กร. สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2562. จาก <http://www.gracezone.org/index.php/management-article/81--in-search-ofexcellence->
- เฮอร์เบิร์ต จี ฮิคส์ (Herbert G. Hicks). (2559). แรงจูงใจในการทำงาน. สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2562. จาก <http://www.novabizz.com/NovaAce/Manage/Motivation.htm>.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

[ฉบับปรับปรุงล่าสุด ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2558]

วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย (Research Paper) บทความวิชาการ (Academic Paper) บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review) และบทความปริทัศน์ (Review Article) ซึ่งเป็นผลงานวิชาการที่มีคุณค่า ในสาขาวิชาด้าน เศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจและการจัดการ ครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ จิตวิทยา หรือสหวิทยาการ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความรู้และแนวความคิดทาง วิชาการ โดยมีกำหนดจัดพิมพ์ออกเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ คือ

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม

บทความที่ส่งมาเพื่อการพิจารณาต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่มาก่อน ไม่อยู่ ระหว่างการเสนอขอตีพิมพ์ในวารสารอื่น เนื้อหาของบทความได้จากการสังเคราะห์ความคิดขึ้น โดยผู้เขียนเอง ไม่ได้คัดลอก หรือดัดทอนมาจากผลงานของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือ ปราศจากการอ้างอิงที่เหมาะสม ทุกบทความที่ได้ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรธานี ได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับ บทความโดยตรง

กองบรรณาธิการกำหนดระเบียบการส่งต้นฉบับให้ผู้เขียนยึดเป็นแนวทาง โดยผู้เขียน จะต้องจัดรูปแบบต้นฉบับตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อให้วารสารมีคุณภาพตามมาตรฐานทาง วิชาการที่นำไปใช้อ้างอิงได้

หลักเกณฑ์การเสนอบทความ

1. การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 **ต้นฉบับ** เป็นต้นฉบับภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ความยาวไม่เกิน 15 หน้า พิมพ์หน้าคู่ โดยใช้ตัวอักษรแบบ TH Niramit จัดเป็น 1 คอลัมน์

1.1.1 **ขนาดกระดาษ** กำหนดเป็น B5 (JIS) ซึ่งมีขนาดความกว้าง 18.2 เซนติเมตร และความสูง 25.7 เซนติเมตร

1.1.2 **การเว้นระยะขอบกระดาษ** กำหนดดังนี้

ระยะขอบบน	3 เซนติเมตร	ระยะขอบล่าง	3 เซนติเมตร
ระยะภายใน	3 เซนติเมตร	ระยะภายนอก	2 เซนติเมตร

1.2 ชื่อเรื่อง ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 พอยต์ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลาง หน้ากระดาษ ความยาวไม่เกิน 3 บรรทัด โดยชื่อเรื่องภาษาอังกฤษใช้อักษรตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด

1.3 ชื่อผู้เขียน ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งกึ่งกลาง หน้ากระดาษได้ชื่อเรื่อง ส่วนตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงาน หรือสังกัด ของผู้เขียนและผู้เขียนร่วม ใช้เชิงบรรทัด ขนาด 11 พอยต์ ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

1.4 บทคัดย่อ หัวข้อภาษาไทยใช้คำว่า “บทคัดย่อ” หัวข้อภาษาอังกฤษใช้คำว่า “ABSTRACT” ขนาด 14 พอยต์ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

1.5 คำสำคัญ หัวข้อภาษาไทยใช้คำว่า “คำสำคัญ” หัวข้อภาษาอังกฤษใช้คำว่า “KEYWORDS” ขนาด 14 พอยต์ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดซ้ายหน้ากระดาษ โดยมีคำสำคัญไม่เกิน 4 คำ คั่นแต่ละคำด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตัวอักษรขนาด 14 พอยต์ ชนิดตัวธรรมดา เรียงคำตามลำดับความสำคัญ

1.6 หัวข้อเรื่อง หัวข้อใหญ่ ขนาด 14 พอยต์ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย หัวข้อย่อย ขนาด 14 พอยต์ ชนิดตัวธรรมดา ระบุหมายเลขหน้าหัวข้อย่อย จัดการเยื้องย่อหน้าตามความเหมาะสม

1.7 เนื้อหา ขนาด 14 พอยต์ ชนิดตัวธรรมดา จัดกั้นหน้ากั้นหลัง ตลอดทั้งบทความ

1.8 เอกสารอ้างอิง หัวข้อภาษาไทยใช้คำว่า “เอกสารอ้างอิง” หัวข้อภาษาอังกฤษใช้คำว่า “REFERENCES” ขนาด 14 พอยต์ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ ส่วนของรายการอ้างอิง ขนาด 14 พอยต์ ชนิดตัวธรรมดา จัดกั้นหน้ากั้นหลัง

1.9 ตัวเลข ใช้เลขอารบิก ตลอดทั้งบทความ

1.10 หมายเลขหน้า ใช้เลขอารบิก แบบอักษร TH Niramit ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านบนขวา

2. องค์ประกอบของบทความ

2.1 บทความวิชาการและบทความปริทัศน์ ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง/ บทคัดย่อ (ถ้ามี)/ บทนำ/ เนื้อเรื่อง/ สรุป/ และเอกสารอ้างอิง

2.2 บทความวิจัย ประกอบด้วย

(1) ชื่อเรื่อง	(6) ขอบเขตของการวิจัย (ถ้ามี)
(2) บทคัดย่อ	(7) วิธีดำเนินการวิจัย ได้แก่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย/
(3) ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	การเก็บรวบรวมข้อมูล/ การวิเคราะห์
(4) วัตถุประสงค์ของการวิจัย	ข้อมูล
(5) สมมุติฐานของการวิจัย (ถ้ามี)	

- (8) สรุปผลการวิจัย (11) กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)
- (9) การอภิปรายผล (12) เอกสารอ้างอิง
- (10) ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้/ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.3 บทความวิจารณ์หนังสือ ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง/ ชื่อผู้แต่ง/ ชื่อผู้เขียนวิจารณ์/ บทวิจารณ์ ได้แก่ บทนำ บทสรุปเนื้อหา บทวิเคราะห์วิจารณ์ และบทสรุป

3. การอ้างอิง (แบบ APA)

3.1 การอ้างอิงในเนื้อหา

3.1.1 การอ้างอิงที่ต้องการเน้นเนื้อหาสาระ

(ชื่อผู้แต่ง//ปีพิมพ์//เลขหน้า)

ตัวอย่าง

...กิจกรรมเหล่านี้ ทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นต่อผู้บริหารมากขึ้น โดยประชาชนได้รับรู้ต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่เกิดขึ้น (วรรณา รักษ์พงศ์, 2548: 11-13)

3.1.2 การอ้างอิงที่ต้องการเน้นชื่อผู้แต่ง

ชื่อผู้แต่ง//ปีพิมพ์//เลขหน้า

ตัวอย่าง

สมศักดิ์ โพธิ์พลย์ (2541: 29) ศึกษาแรงสนับสนุนจากเครือข่ายในการปฏิบัติตัว เพื่อควบคุมเบาหวาน พบว่า.....

3.2 การอ้างอิงส่วนท้ายเล่ม

3.2.1 อ้างอิงจากวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ//ปีพิมพ์//ชื่อบทความ//ปีที่(ฉบับที่),/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

วิชาญ เดชิตธีระ. (2540). เอกภาพกับชีวิต. *วารสารวิทยาศาสตร์ลาดกระบัง*, 7(3), 12-15.

Klimoski, R., & Palmer, S. (1993). The ADA and the hiring process in organizations. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 45(2), 10-36.

3.2.2 อ้างอิงจากหนังสือ

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีพิมพ์).// ชื่อเรื่อง.// ครั้งที่พิมพ์ (ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

อมรา คัมภีรานนท์. (2540). *พันธุศาสตร์ของเซลล์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
Raven, P. H., & Johnson, G. B. (1999). *Biology*. 5th ed. Boston: WCB/McGraw-Hill.

3.2.3 อ้างอิงจากเว็บไซต์

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีพิมพ์).// ชื่อเรื่อง.// สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี./จาก//แหล่งที่เข้าถึงได้

ตัวอย่าง

ประสพ รัตนกร. (2548). *ใจเขาใจเรา*. สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2548, จาก <http://www.bnn.go.th/files/library/c-a03.htm>
Dewey, R. A. (2004). *APA Style Resources by Russ Dewey*. Retrieved September 8, 2004 from <http://www.psywww.com/resource/apacrib.htm>

3.2.4 อ้างอิงจากวิทยานิพนธ์

ชื่อผู้เขียนวิทยานิพนธ์.// (ปีพิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// วิทยานิพนธ์ปริญญา.....
///// สาขาวิชา...../ชื่อสถาบัน.

ตัวอย่าง

สมพร อินทะกนก. (2548). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนทักษะการเขียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยกระบวนการสอนของเฮวินส์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
Nuankoksoong, P. (1998). *Morale of the personnel of the Office of Accelerated Rural Devalopment in the northeast*. Master Thesis in Development Sociology, Graduate School, Khon Kaen University.

3.2.5 อ้างอิงจากบทความในหนังสือ

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีพิมพ์).// ชื่อบทความ.// ในชื่อผู้แต่ง/ (บรรณาธิการ), ชื่อหนังสือ
///// (ครั้งที่พิมพ์, เลขหน้าที่ปรากฏบทความ).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

เรวัต เลิศฤทัยโยธิน. (2541). ข้าวฟ่าง. ใน วาสนา วงษ์ใหญ่, อุดม พูลเกษ และวิทยา แสงแก้วสุข (บรรณาธิการ), *พฤษศาสตร์พืชเศรษฐกิจ* (หน้า 20-25). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Roy, A. (1995). Psychiatric emergencies. In H. I. Kaplan (Ed.), *Comprehensive textbook of psychiatry* (6th ed., pp. 1739-1749). Baltimore: William & Wilkins.

การส่งต้นฉบับ

ส่งต้นฉบับที่จัดรูปแบบตามข้อกำหนดของวารสาร โดยส่งเป็นไฟล์จากโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด (นามสกุล .doc หรือ .docx) และไฟล์ PDF (นามสกุล .pdf) ทางเว็บไซต์ graduate.udru.ac.th/a_journal หรือทางอีเมล udru.gjournal@gmail.com หรือส่งต้นฉบับ 1 ฉบับพร้อมแผ่น CD มาที่

กองบรรณาธิการวารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

64 ถนนทหาร อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี 41000